

EĞİTİM YÖNETİŞİMİ VE FİNANSMANI

EĞİTİM İZLEME RAPORU 2020

EĞİTİM YÖNETİŞİMİ VE FİNANSMANI

EĞİTİM İZLEME RAPORU 2020

ERG HAKKINDA

Eğitim Reformu Girişimi (ERG), çocuğun ve toplumun gelişimi için eğitimde yapısal dönüşüme nitelikli veri, yapıcı diyalog ve farklı görüşlerden ortak akıl oluşturarak katkı yapan bağımsız ve kar amacı gütmeyen bir girişimdir. Yapısal dönüşümün ana unsurları, eğitimde karar süreçlerinin veriye dayalı olması, paydaşların katılımıyla gerçekleşmesi, her çocuğun kaliteli eğitime erişiminin güvence altına alınmasıdır.

2003 yılında kurulan ERG, Türkiye'nin önde gelen vakıflarının bir arada desteklediği bir girişim olmasıyla Türkiye sivil toplumu için iyi bir örnek oluşturur.

ERG çalışmalarını, Eğitim Gözlemevi ve Eğitim Laboratuvarı birimleriyle yürütür, Öğretmen Ağı'nın yürütücülüğünü üstlenir.

ERG, Anne Çocuk Eğitim Vakfı, Aydın Doğan Vakfı, Borusan Kocabıyık Vakfı, Elginkan Vakfı, ENKA Vakfı, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Kadir Has Vakfı, Mehmet Zorlu Vakfı, MV Holding, Sabancı Üniversitesi, Tekfen Vakfı, Türkiye Vodafone Vakfı, Vehbi Koç Vakfı ve Yapı Merkezi tarafından desteklenmektedir.

KURUMSAL DESTEKÇİLERİMİZ

İÇİNDEKİLER

GRAFİKLER, TABLOLAR VE ŞEKİLLER	4
KISALTMALAR	5
YAZAR HAKKINDA	6
SUNUŞ	7
Giriş	8
Eğitimin Yönetişimi	9
On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)	10
Millî Eğitim Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı	11
MEB 2019 Yılı Performans Programı ve Faaliyet Raporu	13
COVID-19 Salgını Sırasinda Eğitim Yönetişimi	16
Hazırlık ve İlk Müdahale Dönemleri	17
Büyük Ölçekli Müdahale Dönemi	18
Toparlanma Dönemi	25
Paydaş Katılımı	26
Eğitimin Finansmanı	31
Eğitim Harcamaları	32
Kamu Harcamaları	34
Özel Harcamalar	36
COVID-19 Salgınının Eğitim Harcamalarına Etkisi	44
Millî Eğitim Bakanlığı'nın 2020 Bütçesi	47
Millî Eğitim Bakanlığı'nın 2020 Yatırım Bütçesi	51
Sonuç Yerine	55
Kaynakça	57

GRAFİKLER, TABLOLAR VE ŞEKİLLER

GRAFİKLER

- Grafik 1:** COVID-19 salgınının eğitime etkisi, 16.02.2020-12.06.2020
- Grafik 2:** Ülkelerin gelir gruplarına göre COVID-19 salgını sırasında uzaktan eğitimde kullandıkları araçların oranı, 2020
- Grafik 3:** 6 ila 15 yaş arasındaki öğrenci başına eğitim kurumları için yapılan kümülatif harcama, 2016
- Grafik 4:** Toplam eğitim bütçesi ve MEB'in bütçesinin yıllar içindeki değişimi
- Grafik 5:** Öğrenci başına düşen merkezi yönetim kaynaklarıyla gerçekleştirilen harcamalar (2019 fiyatlarıyla)
- Grafik 6:** Eğitim kurumlarına yapılan toplam harcamanın kaynaklara göre dağılımı, 2016
- Grafik 7:** Ortalama özel ilköğretim ve lise ücretleri (2019 fiyatlarıyla)
- Grafik 8:** Kademelere göre hanehalkı eğitim harcamalarının oranı
- Grafik 9:** MEB'in 2020 bütçesinin ekonomik dağılımı
- Grafik 10:** MEB yatırım ödeneğinin yıllar içindeki değişimi
- Grafik 11:** MEB'in 2020 yatırım ödeneğinin kalemlere göre dağılımı, 2020

TABLolar

- Tablo 1:** Onuncu Kalkınma Planı'nda (2014-2018) yer alan eğitimle ilgili hedeflerin 2019 yılı gerçekleşme durumları
- Tablo 2:** Kademelere göre özel öğretim kurumlarındaki öğrenci oranları (%)
- Tablo 3:** Yıllara göre eğitim ve öğretim desteği tutarı ve destek alan öğrenci sayısı
- Tablo 4:** Eğitim kademelerine göre resmi ve özel öğretim kurumlarında öğrenci başına yapılan toplam harcama, ABD doları, 2016

ŞEKİLLER

- Şekil 1:** Eğitim politikaları açısından COVID-19 dönemleri
- Şekil 2:** MEB'in 2020 bütçe süreci

KISALTMALAR

A.g.e.:	Adı geçen eser
AA:	Anadolu Ajansı
AB:	Avrupa Birliği
BM:	Birleşmiş Milletler
CBS:	Coğrafi Bilgi Sistemi
CGD:	<i>Center for Global Development</i> (Küresel Kalkınma Merkezi)
COVID-19:	Yeni Tip Koronavirüs
EBA:	Eğitim Bilişim Ağı
EBA TV:	Eğitim Bilişim Ağı Televizyonu
Eurostat:	<i>European Statistical Office</i> (Avrupa İstatistik Ofisi)
FİSA:	Fikir ve Sanat Atölyesi Derneği
FATİH:	Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi
GSYH:	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GEM:	<i>Global Education Monitoring</i> (Küresel Eğitim İzleme)
IIEP:	<i>International Institute for Educational Planning</i> (Uluslararası Eğitim Planlaması Enstitüsü)
KYK:	Kredi ve Yurtlar Kurumu
LGS:	Liselere Geçiş Sistemi
MEB:	Millî Eğitim Bakanlığı
OECD:	<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i> (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
OSB:	Organize Sanayi Bölgesi
ÖSYM:	Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Kurumu
PISA:	<i>Programme for International Student Assessment</i> (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı)
SBB:	Strateji ve Bütçe Başkanlığı
SGB:	Strateji Geliştirme Başkanlığı
t.y.:	Tarih yok
TALIS:	<i>Teaching and Learning International Survey</i> (Uluslararası Öğretme ve Öğrenme Araştırması)
TEFBİS:	Türkiye’de Eğitimin Finansmanı ve Eğitim Harcamaları Bilgi Yönetim Sistemi
TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCCB:	Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı
TEGV:	Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu
UIS:	<i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Institute for Statistics</i> (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü İstatistik Enstitüsü)
UNESCO:	<i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i> (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
USAID:	<i>The U.S. Agency for International Development</i> (ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı)
vb.:	Ve benzeri
vd.:	Ve diğerleri
YÖK:	Yükseköğretim Kurulu
YKS:	Yükseköğretim Kurumları Sınavı

YAZAR HAKKINDA

1991 yılında İstanbul'da doğdu. İlköğretim ve ortaöğretimi 11 farklı okulda tamamladı. 2010-2012 yıllarında Boğaziçi Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde öğrenim gördü. 2012 yılında Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'ne geçiş yaptı, 2013'te aynı üniversitenin Ekonomi Bölümü'nde çift anadal programına başlayan Korlu, 2016 yılında iki bölümden mezun oldu. 2016-2018 yılları arasında Boğaziçi Üniversitesi'nde sosyal politika ve ekonomi yüksek lisans dersleri aldı. Nisan 2018'de ERG Eğitim Gözlemevi'nde araştırmacı olarak çalışmaya başladı. Korlu'nun ERG'deki çalışma konuları eğitim yönetişimi, eğitime ayrılan kaynaklar, ölçme ve değerlendirme sistemleri, özel öğretim, eğitim verisi analizi, veri okuryazarlığı, eğitim-sosyal politika ilişkisi ve karşılaştırmalı eğitim politikalarıdır.

Özgenur Korlu

Araştırmacı

ERG Eğitim Gözlemevi

SUNUŞ

ERG, 13 yıldır Eğitim İzleme Raporları aracılığıyla eğitimi izliyor ve değerlendiriyor. 2007'deki ilk Eğitim İzleme Raporu'nda eğitimin son 10 yılının (1997-2007) analiz edildiği düşünülürse, raporlar 23 yıllık bir dönemi kapsıyor. Bu süre içerisinde eğitim sisteminde pek çok değişiklik oldu. Ancak, eğitim hizmetlerini küresel ölçekte kökten etkileme potansiyeline sahip bir salgınla ilk kez karşılaşıyoruz.

Türkiye'de ilk "Yeni Tip Koronavirüs" vakasının resmi olarak duyurulduğu 10 Mart 2020'den itibaren eğitim sistemi hızlı bir şekilde bu yeni sürece uyum sağlamaya çalıştı. Pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de uzaktan eğitime geçildi. Bu süreçte yaşananları, denenen uygulamaları, uygulamaların öğrenci, öğretmen, okul idarecisi ve veliler gibi paydaşlar tarafından nasıl deneyimlendiğini Eğitim İzleme Raporu 2020 kapsamındaki dosyalarda izliyoruz. Bu dosyada salgının etkilerini eğitim yönetişimi ve finansmanı bağlamında ele alıyoruz.

Eğitim İzleme Raporu 2020'nin bu ilk dosyasında üst politika belgelerinde yer alan uzun dönemli planlar incelenirken, çeşitli nedenlerle ortaya çıkan acil ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçlara yönelik uygulamalar değerlendiriliyor. COVID-19 salgınının yanı sıra, İstanbul, Manisa ve Elazığ'da yaşanan depremlerin ve bazı özel öğretim kurumlarındaki mali krizin önemli ihtiyaçları gündeme getirdiğine değiniliyor. İyi yönetim ve kaynakların etkin kullanımı için acil ihtiyaçlarla uzun dönemli planlar arasında dikkatli bir denge kurulması gerektiğine dikkat çekiliyor.

Eğitim İzleme Raporu 2020: Eğitim Yönetişimi ve Finansmanı'nın hazırlık sürecinde birçok kişi bize destek verdi ve değerli görüşlerini paylaştı. Raporun hazırlık aşamasındaki kapsamlı geribildirimleri ve bilgi paylaşımları için Ali İlker Gümüşeli, Alper Yatmaz, Asuman Göksel, Ayşen Köse, Buket Sönmez, Demet Gören Niron, Emin Karip, Emine Deniz, Emre Erdoğan, Ertan Karabıyık, Feray Eldeniz, Gizem Ok Uluçay, Gözde Durmuş, Gülay Yeniay Bulut, Hatice Gözde Uysal, Hüseyin Ergen, İpek Gürkaynak, Mine Aksar, Murat Özdemir, Murat Şeker, Müge Ayan, Nilay Keskin Samancı, Özden Öztürk, Pınar Tıraş, Suat Kardaş, Yahya Altinkurt, Yelkin Diker Coşkun, Yüksel Kavak'a; bu dosya kapsamında yapılan ankete ve yuvarlak masa toplantısına katılan tüm öğretmenlere teşekkürlerimizi sunarız.

Tüm çocukların nitelikli eğitime erişimi her koşulda sağlanmalıdır. Bunun gerçekleşmesine katkı sağlaması amacıyla hazırladığımız Eğitim İzleme Raporu 2020: Eğitim Yönetişimi ve Finansmanı dosyasının eğitim politikalarının, eğitimin tüm paydaşları tarafından izlenmesine ve politikaların veri temelli, saydam ve katılımcı bir anlayışla geliştirilmesine katkı sunmasını umuyoruz.

Saygılarımla,

Prof. Dr. Üstün Ergüder

Yönetim Kurulu Başkanı

Eğitim Reformu Girişimi

GİRİŞ

EĞİTİM YÖNETİŞİMİ VE EĞİTİM FİNANSMANI

Eğitim yönetişimi, çocuğun iyi olma halini ve gereksinimlerini merkeze alan, eşitlikçi, saydam ve eşgüdümü kolaylaştırarak verimlilik sağlayan bir mekanizma olmalıdır. İyi yönetişim için, eğitim hizmetlerinin sağlanması sırasında kaynakların etkili ve verimli kullanılması, eşitlikçi ve saydam biçimde dağılması, hesap verebilirlik ve katılımcılık ilkeleri garanti altına alınmalıdır. Eğitimin finansmanı ise eğitime ayrılan kaynakların miktarı, nereye ve nasıl dağıtıldığı ile ilgilendir.

Tüm çocukların eğitim hakkının sağlanması için acil durumlarda dahi eğitim hizmetleri sürdürülmelidir. Eğitimin uzun dönemli gündeminin belirlenmesine ve eğitim için yapılacak kamu harcamalarına önceden bütçede yer verilmesine karşın acil durumlarda eğitim hizmetlerinin sürdürülebilmesi için ihtiyaçların hızla karşılanması gereklidir. Öte yandan, acil durum önlemi gerektiren dönemlerde de uzun dönemli planlamalar için belirlenen politikalar ve ayrılan kaynaklar dikkate alınmalı, uzun dönemli planlamalarla acil durum ihtiyaçları arasında dikkatli bir denge kurulmalıdır. Bu ihtiyaçların karşılanması ve dengenin kurulması, eğitim yönetişimi ve finansmanı alanındaki politikalar ve uygulamalarla mümkündür. Bunun için tüm eğitim paydaşlarına düşen görev, bu alandaki politika ve uygulamaların etkili bir şekilde izlenmesi ve değerlendirilmesidir.

2019-20 eğitim-öğretim yılında önemli gelişmeler yaşandı. Bu yıl yayımlanan *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)* ve planla bağlantılı olarak Millî Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) beş yıllık gündemini izleme göstergeleriyle birlikte içeren *MEB 2019-2023 Stratejik Planı*, Türkiye'de eğitimin uzun dönemli planlarını gösteriyor. Diğer yandan bu yıl yaşanan gelişmeler, bu planları yakından etkiledi. İstanbul, Manisa ve Elazığ'da depremler yaşandı. Bazı özel öğretim kurumları mali krize girdi. İlk olarak 13 Ocak 2020'de tanımlanan "Yeni Tip Koronavirüs" (COVID-19) hayatın her alanını olduğu gibi eğitimi de önemli ölçüde etkiledi. Dünya genelinde okullar kapandı, evlerde uzaktan eğitim başladı. Bu dönemde yeni ihtiyaçlar eğitime ayrılan kaynakların mevcut durumunu değerlendirmeyi gerektirirken, salgın döneminde de paydaş katılımının güvence altına alınması ve paydaşların düzenli olarak bilgilendirilmesi önemini korudu.

Bu dosya, **eğitim yönetişimi ve eğitim finansmanı** başlıklı iki bölümden oluşuyor. Eğitim yönetişiminde, 2019-20'de yayımlanan üst politika belgeleri değerlendiriliyor; COVID-19 salgını sırasındaki gelişmeler eğitim yönetişimi açısından inceleniyor. Eğitim finansmanında ise eğitim harcamaları ve MEB'in 2020 bütçesi analiz ediliyor.

EĞİTİM YÖNETİŞİMİ

Eğitim sistemleri çok paydaşlı ve çok katmanlı sistemlerdir ve okul, ilçe, bölge gibi farklı ölçeklerde öğrenci, öğretmen, veli gibi farklı paydaşların ihtiyaçlarına yanıt vermelidir.¹ Ulusal hedeflere ulaşabilmek için eğitim sistemleri etkili bir şekilde yönetilmeli, karar alma süreçlerine her ölçekte tüm paydaşların katılımı esas alınmalıdır.² Bunlara ek olarak, COVID-19 salgını gibi acil durum önlemleri gerektiren dönemlerde, uzun dönemli planlamalarla acil durum ihtiyaçları arasında dikkatli bir denge kurulmalıdır.

Eğitim sistemlerinde karar alma yetkisinin yüksek oranda merkezi teşkilata ait olduğu ülkelerde, paydaş katılımının desteklenmesi için stratejik plan ve kalkınma planı gibi üst politika belgelerinin hazırlık ve uygulama süreçlerinde paydaş katılımının sağlanması gerekiyor. Ayrıca paydaşlar, yeni uygulamalar karşısında ihtiyaç duydukları yeterliliklere sahip olmaları için merkezi teşkilat tarafından desteklenmelidir. Bu bağlamda, eğitim yönetişimini izlemek ve değerlendirmek için hem üst politika belgelerinde eğitim yönetişimiyle ilgili hedeflerin, hem de belgelerin paydaşların katılımı açısından incelenmesi önemlidir.

Üst politika belgeleri, eğitimin kısa ve orta vadeli gündemini belirlese de yıl içinde yaşanan gelişmeler, eğitimde yeni ihtiyaçların doğmasına veya önceliklerin değişmesine neden olabilir. Ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar ve önceliklerin de eğitim yönetişimi açısından değerlendirmesi izleme çalışmaları için gereklidir. Bunlar yapılırken, eğitimdeki uzun vadeli hedef ve öncelikler de dikkate alınmalıdır. Ortaya çıkan acil ihtiyaçlar hızlı karar alınmasını gerektirse de paydaş katılımının güvence altına alınması, paydaşların düzenli olarak bilgilendirilmesi önemlidir. COVID-19 salgını, ilk aşamadan başlayarak eğitimde acil ihtiyaçlar oluşturdu, devam eden uygulamaları ve paydaş katılımını hem olumlu, hem de olumsuz etkiledi.

Bu bölümde, Türkiye’de eğitim yönetişimi alanında yaşanan gelişmeler, hem COVID-19 salgını öncesinde hem de salgın süresince hesap verebilirlik, şeffaflık ve paydaşların katılım için güçlendirilmesi merkeze alınarak inceleniyor. İlk olarak, Türkiye’de eğitimin öncelikleri, hedefleri, amaçları ve gündemini belirleyen üst politika belgelerinden *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)* ve *Millî Eğitim Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı* inceleniyor. Bu üst politika belgelerindeki hedeflerin son bir yılda nasıl uygulamaya konulduğu ve bunun için ayrılan kaynaklar, *Millî Eğitim Bakanlığı 2019 Yılı Performans Programı* ve *Millî Eğitim Bakanlığı 2019 Yılı İdare Faaliyet Raporu* aracılığıyla değerlendiriliyor. Bölümün ikinci kısmında, COVID-19 salgını sırasında eğitim yönetişimindeki gelişmeler değerlendiriliyor. Salgının zaman çizgisi takip edilerek yaşanan gelişmeler inceleniyor. Bölümün son kısmında ise 2019-20 eğitim-öğretim yılında paydaş katılımına ilişkin gelişmeler değerlendiriliyor.

1 Burns ve Köster, 2016.

2 A.g.e.

ON BİRİNCİ KALKINMA PLANI (2019-2023)

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin ilk kalkınma planı olan *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)* 18 Temmuz 2019'da Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Genel Kurulu'nda onaylanarak Resmî Gazete'de yayımlandı ve böylece *Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)* dönemi tamamlanmış oldu. 2014-2018 arası dönemde kalkınma planında yer alan eğitimle ilgili hedefler ve bunların 2019 itibarıyla gerçekleşme durumları Tablo 1'de yer alıyor.

Derslik başına düşen öğrenci sayısı hedefi hem ilköğretim hem de ortaöğretim kurumlarında gerçekleşirken, okul öncesi (4-5 yaş) eğitimde brüt okullulaşma oranı hedefine ulaşamadı.

Derslik başına öğrenci sayısı değerlendirilirken, sadece illerdeki duruma değil, resmi ve özel okullar arasındaki farklılıklara da bakılması önemlidir. Gösterge belirlenirken bu ayrımın yapılmaması, hem bölgeler hem de resmi ve özel okullar arasındaki farkın göz ardı edilmesine neden oluyor. Bu göstergenin mevcut durumu tam olarak göstermesi için göstergeyle ilgili tüm kısımlar dikkate alınmalıdır. *On Birinci Kalkınma Planı*'nda ise eğitim göstergesi olarak 5 yaşta net okullulaşma oranının %75,1'den %100'e çıkarılması ve tüm kademelerdeki tüm okullarda tekli eğitime geçilmesi hedefleri belirlendi.³

TABLO 1: ONUNCU KALKINMA PLANI'NDA (2014-2018) YER ALAN EĞİTİMLE İLGİLİ HEDEFLERİN 2019 YILI GERÇEKLEŞME DURUMLARI

	2013	2018 (Hedef)	2019 (Gerçekleşen)
Derslik başına düşen öğrenci sayısı 30 ve altı olan il sayısı (İlköğretim)	66	76	80
Derslik başına düşen öğrenci sayısı 30 ve altı olan il sayısı (Ortaöğretim)	57	66	81
Okul öncesi (4-5 yaş) eğitimde ⁴ brüt okullulaşma oranı (%)	47,0	70,0	57,9

Kaynak: Göstergeler ve 2018 yılındaki hedefler Onuncu Kalkınma Planı'ndan alındı. 2019 verileri için MEB (2019a) verileri kullanılarak ERG tarafından hesaplandı.

Planda yer verilen politika ve önlemler arasında “Veri temelli eğitim politikası yapmak” hedefi, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri ile politika süreçlerinin izlenmesi ve etki değerlendirme yapılabilmesi için önemlidir. Bu hedef kapsamında, eğitsel veri ambarından, yapay zeka teknolojilerinden ve okul bazında veriye dayalı yönetime geçilmesinden söz ediliyor. Bu sistemlerin kurulması kadar, başta öğrenci, öğretmen ve okul yöneticileri olmak üzere eğitim paydaşlarının eğitim politikası oluşturma süreçlerine etkin katılımı için ihtiyaçları doğrultusunda güçlenmelerini destekleyecek mekanizmalar da kurulmalıdır.

³ SBB, 2019a.

⁴ Türkiye'de resmi ve özel kurumlarda okul öncesi eğitim ücretlidir.

Verinin toplanması ve analiz edilmesi kadar verinin eğitim paydaşlarıyla açık ve farklı ihtiyaçları olan grupların da erişebileceği bir şekilde paylaşılması, eğitim paydaşlarının politika süreçlerini etkin bir şekilde izlemesi ve değerlendirmesi için önemlidir.

Tüm eğitim paydaşlarının veri okuryazarlığı alanında güçlenmesine yönelik mekanizmalar kurulmalıdır. Veriler paydaşlar tarafından doğru bir şekilde kullanılmadığında, veri paylaşılmasının katılımcılık ve hesap verebilirliğe katkısı sınırlı olacaktır.

Eğitim yönetişimi ve finansmanı açısından, planda yer alan önemli hedeflerden biri de Okul Gelişim Modeli'dir. 2023 Eğitim Vizyonu'nda modelle birlikte her okulun okul gelişim planları oluşturacağı ve bunların her yıl inceleneceği belirtiliyor.⁵ Modelle okul profil değerlendirme sistemi de devreye alınacak ve okul gelişimi için bütçe tahsis edilecek. Okul Gelişim Modeli'nin uygulamaya geçmesi, Türkiye'de okul özerkliği'nin artmasını sağlayabilir. MEB 2020 Bütçe Sunuşu'nda okul profili çalışmasının başladığı ve okulların izleme-değerlendirme-geliştirme sürecine ilk kez dahil edildiği ifade ediliyor. 2023 Eğitim Vizyonu'nda okul gelişimi için bütçe tahsisinin 2019'da yapılması planlanmıştı. Ancak, bütçe tahsisine ilgili herhangi bir değişiklik Haziran 2020 itibarıyla kamuoyuyla paylaşılmadı. Mevcut sistemde okullara bütçe dağıtımında öğrenci sayısı ve önceki yıllarda gönderilen ödenek baz alınıyor. Okul-aile birliği gelirlerinin okullarda çeşitli ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir yeri bulunuyor. Bu durum, okullardaki imkânların okul-aile birliği gelirinе bağılı olarak farklılaşmasına neden oluyor.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI 2019-2023 STRATEJİK PLANI

Beş yıllık dönemler için hazırlanan stratejik planların yayımlanma dönemi 16 Nisan 2017'de Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçilmesiyle birlikte değişti. MEB 2015-2019 Stratejik Planı'ndan sonra 2020-2024 için stratejik plan yayımlanması beklenirken, kamu kurumlarından 2019-2023 için stratejik planlarını yayımlamaları istendi.⁶ Bunun sonucunda, MEB 2015-2019 Stratejik Planı'nın uygulama dönemi de 2018 yılında sona erdi.

MEB 2019-2023 Stratejik Plan Hazırlık Programı, önceki hazırlık programıyla planlama adımları açısından benzerlik gösterse de takvimi çok farklıdır. Son programda planlama adımlarına önceki stratejik plan programından daha az süre verildi. Örneğin, 2015-2019 Stratejik Plan Hazırlık Programı'nda durum analizi için dört aylık süre varken, 2019-2023 Stratejik Plan Hazırlık Programı'nda sadece bir ay ayrıldı. MEB 2019-2023 Stratejik Planı'nın etki değerlendirmesi yapıldığında, hazırlık süresine ayrılan zamanın azalmasının başta paydaş katılımı olmak üzere nasıl etkileri olduğu incelenmelidir.

MEB 2019-2023 Stratejik Planı 22 Kasım 2019'da yayımlandı. Planın hazırlık aşamasında okul, kurum, ilçe, il ve merkez teşkilatı çalışanları, öğrenciler, veliler ve kamu kurumlarına paydaş anketi yapıldığı paylaşıldı. Ankette MEB faaliyetlerinden memnuniyet, öncelik verilmesi istenen ve memnun olunan faaliyet alanları soruldu.

OKUL ÖZERKLİĞİ

Eğitim sistemin çeşitli alanlarındaki kararlarda okulların karar alma yetkisinin düzeyi, okul özerkliğini gösterir. Okulların kararları çoğunlukla kendilerinin alabildiği eğitim sistemlerinde okul özerkliği yüksekken, merkezi otoritenin ana karar alıcı olduğu eğitim sistemler daha merkezi sistemlerdir.

Kaynak: <https://bit.ly/326DzRD>

STRATEJİK PLAN

Kamu idarelerinin orta ve uzun vadeli amaçlarını, temel ilke ve politikalarını, hedef ve önceliklerini, performans ölçütlerini, bunlara ulaşmak için izlenecek yöntemler ile kaynak dağılımlarını içeren üst politika belgeleridir.

Kaynak: <https://bit.ly/3gTDftF>

⁵ MEB, 2018.

⁶ MEB SGB, 2018.

Anketlerin MEB politikalarında daha etkili kullanılması ve paydaşların katkısının artırılması için farklı analizler de yapılmalıdır. Örneğin, yapılan anketin yanıtlanma oranları ve yanıtlayanların demografik bilgileri paylaşılarak, anketin MEB'in paydaşlarının ne kadarını kapsadığı görülebilir. Benzer şekilde, memnuniyet oranlarının daha iyi analiz edilmesi için bu alanlara ne kadar kaynak ayrıldığı verisi de kullanılabilir ve böylece memnuniyetin ayrılan kaynaklarla ilişki olup olmadığı incelenebilir. Anketlerin bu gibi ek verilerle analiz edilmesi MEB'in faaliyetlerine katkılarını güçlendirebilir.

MEB 2019-2023 Stratejik Planı'nda, önceki stratejik planın çerçevesi korunsa da temalara⁷ yer verilmedi. Amaç ve hedeflerin sayısı ile stratejik plan bütçesi arttı. Enflasyon dikkat alınarak *MEB 2015-2019 Stratejik Planı'nın* beş yıllık toplam maliyeti ile karşılaştırıldığında, *MEB 2019-2023 Stratejik Planı* bütçesinin yaklaşık iki kat artarak 767.537.744.214 TL olduğu görülüyor. Öte yandan bu artış, yatırım bütçesine yeteri kadar yansımada. Plan döneminde, MEB'in hem 2019 hem de 2020 bütçelerinde yatırıma ayrılan payda önceki yıllara göre azalma oldu. *MEB 2019-2023 Stratejik Planı'nın* bütçesinde, MEB'in yıllık bütçesine ek olarak, valilikler, belediyeler ve okul-aile birliklerin katkılarında da yer verildi. Hem sürdürülebilirlik hem de bütçenin miktarı açısından en önemli katkı hala MEB'indir.

MEB 2019-2023 Stratejik Planı'nın gerçekleştirilmesi için temel adımlardan biri, ihtiyaç duyulacak finansmanı güvence altına almak olmalıdır.

MEB 2019-2023 Stratejik Planı'nda en fazla bütçe ayrılan amaç şudur: “Okul öncesi eğitim ve temel eğitimde öğrencilerimizin bilişsel, duygusal ve fiziksel olarak çok boyutlu gelişimleri sağlanacaktır.” Bu amaç için beş yıllık toplam bütçenin %32,9'u ayrıldı. Amaçla bağlantılı üç hedef yer alıyor. Bunlar arasında en yüksek bütçe ayrılan hedefin “Öğrencilerimizin bilişsel, duygusal ve fiziksel olarak çok boyutlu gelişimini önemseyen, bilimsel düşünme, tutum ve değerleri içselleştirebilecekleri bir temel eğitim yapısına geçilerek okullaşma oranı artırılabileceği” olduğu görülüyor. 1997'den beri zorunlu olan ilkökul ve ortaokul kademelerinde okullulaşma oranının %100'e ulaşamadığının görülerek bununla ilgili hedefe en fazla kaynağın ayrılması olumludur. Diğer yandan, bu amaç altında “okul öncesi eğitimin 5 yaşta bir yıl zorunlu hale getirilmesi” hedefi yer almadı. Bunun yerine, “erken çocukluk eğitiminin niteliği ve yaygınlığı artırılacaktır” hedefi konuldu. *2023 Eğitim Vizyonu'nda* 5 yaşındaki çocuklar için bir yıl okul öncesi eğitimin 2020 yılına kadar zorunlu hale getirileceği yazmasına karşın, Millî Eğitim Bakanı Ziya Selçuk 2019 yılı bütçe görüşmeleri sırasında MEB'in hedefinin okul öncesi eğitimi üç yıl içinde zorunlu hale getirmek olduğunu söylemişti.⁸

“Okul öncesi eğitimin 5 yaşta bir yıl zorunlu hale getirilmesi” hedefinin MEB 2019-2023 Stratejik Planı'nda yer almaması, MEB'in politika değişikliğine gittiğine işaret ediyor. Karar alma süreçlerinin şeffaf olması için bu değişikliğin gerekçesinin kamuoyuyla paylaşılması önemlidir.

⁷ *MEB 2015-2019 Stratejik Planı'nda* yer alan temalar şunlardır: Eğitim ve öğretime erişim, eğitim ve öğretimde kalite, kurumsal kapasite.

⁸ MEB, 7 Kasım 2018.

Önceki stratejik plandan farklı olarak, hedeflerle ilgili sadece göstergelere, stratejilere ve amaçların maliyetlerine değil, göstergelerin izleme sıklığına, amaçlarla ilgili risklere, tespitlere ve ihtiyaçlara yer verildi. Amaçların bu bilgilerle desteklenmesi, bunlar belirlenirken daha kapsamlı bir analiz yapıldığını gösteriyor. MEB'in sadece plan dönemi içerisinde yapacaklarını ve bunlar için gereken bütçeyi değil, bu amaçlarla ilgili özel riskleri ve ihtiyaçları önceden tespit etmesi stratejik planın uygulanmasını kolaylaştırabilir.

İlerleyen dönemde, COVID-19 salgını *MEB 2019-2023 Stratejik Planı* için de önemli bir konu olacaktır. Bunu izleyebilmek için, COVID-19 salgınının hedefleri ve göstergeleri nasıl etkilediği kamuoyuyla paylaşılmalıdır. Gerekli durumlarda planda güncelleme yapılmalıdır. Planın altı aylık dönemlerde izleme raporları ve güncellemelerle desteklenmesi olumlu olacaktır. Bu şekilde hesap verebilirlik, saydamlık ve katılımçılık açısından çok önemli olan bu politika belgesinin etkisi artırılabilir.

MEB 2019 YILI PERFORMANS PROGRAMI VE FAALİYET RAPORU

Kamu İdarelerince Hazırlanacak Performans Programları Hakkında Yönetmelik'e göre ocak ayında yayımlanması gereken *2019 Yılı Performans Programı*, Kasım 2019'da, *2020 Yılı Performans Programı* ile birlikte MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı (SGB) internet sitesine eklendi. Performans programlarında MEB'in bütçesinin nasıl kullanılacağı düzenlenirken, faaliyet raporlarında yıl boyunca yapılan faaliyetlerin ve harcamaların performans programıyla uyumluluğu incelenebiliyor. Fakat *2019 Yılı Performans Programı* siteye eklendiğinde MEB'in 2019 bütçesi Bakanlık tarafından 11 aydır kullanıldığı için, performans programı bütçeyi değerlendirmek için kullanılmadı.

MEB 2019 Yılı Performans Programı'ndaki 24 performans hedefi ve 56 faaliyetin gerçekleştirilmesi için %95,7'si bütçe içi kaynaklardan olmak üzere toplam 118.894.568.000 TL harcanacağı belirtildi.⁹ Önceki yıllardan farklı olarak, hedeflerin maliyetleri verilirken, bütçe içi kaynakların ekonomik dağılıma göre hangi kalemden harcanacağı bilgisi de yer aldı. Bu şekilde, özellikle MEB yatırımlarının hangi hedefler için kullanabileceği izlenebilir hale geldi.

MEB 2019 Yılı İdare Faaliyet Raporu'nda MEB'in öngörülen bütçeyi aştığı ve ödenek üstü harcamanın personel gideri harcama kaleminden "657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 'Aylığın Ödeme Zamanı ve Esasları' başlıklı 164. maddesi 'Memurlara aylıkları her ayın başında peşin ödenir.' hükmüne istinaden yapılan personel giderleri ile sosyal güvenlik ödemelerinden kaynaklandığı" ifade ediliyor.¹⁰ Her ne kadar faaliyetler büyük oranda MEB'in bütçesinden karşılanıyor olsa da, *MEB 2019 Yılı İdare Faaliyet Raporu*'nda öngörülen bütçe dışı kaynakların kullanım durumuna ilişkin bir bilgi yer almıyor. *MEB 2019 Yılı İdare Faaliyet Raporu* ile *MEB 2019 Yılı Performans Programı*'nın tüm boyutlarıyla değerlendirilebilmesi için bu bilgilere de yer verilmelidir.

9 MEB SGB, 2019a.

10 MEB SGB, 2020.

Önceki faaliyet raporlarına kıyasla MEB 2019 Yılı İdare Faaliyet Raporu'nun en önemli yeniliği, yapılması öngörülen ama plan döneminde gerçekleştirilemeyen hedeflerin gerekçeleriyle birlikte listelenmesidir.

Buna göre, *MEB 2019 Yılı Performans Programı*'nda yer verilen 493 faaliyetin %77,1'i 2019 yılı içerisinde tamamlandı, %22,3'ünün uygulamasına ise 2020'de devam edilecek.¹¹ Üç faaliyet ise iptal edildi:¹²

1. Yatılı okulların imkânlarından faydalanılarak çocukların yaz dönemlerinde bölgesel değişim programlarına katılması sağlanacaktır.
2. Okullaşma oranlarının düşük olduğu bölgelerde eğitimin önemi hakkında bilgilendirme ve farkındalık çalışmaları yapılacaktır.
3. 12. sınıflarda pilot bölgelerden başlamak üzere yükseköğretime hazırlık ve uyum programı olarak düzenlenecektir.

İlk iki hedef ödenek talebi ve tasarruf tedbirleri gibi mali nedenlerden iptal edilirken, son hedef için Ortaöğretim Tasarımı'nın 12. sınıflarda bazı branşlarda norm azalmasına sebep olacağı gerekçe gösterildi.¹³ Bu yüzden son eylemin uygulanması, Ortaöğretim Tasarımı'nın 12. sınıflarda uygulanmaya başlayacağı 2023-24 eğitim-öğretim yılına ertelendi.¹⁴ Hedeflerle bağlantılı göstergelerin gerçekleşme durumunun yanı sıra, gerçekleştirilemeyen ve iptal edilen faaliyetlerin gerekçeleriyle birlikte paylaşılması olumludur. Ancak, anlaşılamayan bazı gerekçeler netleştirilmelidir. Örneğin, bazı hedeflerle ilgili "2023 Eğitim Vizyonu kapsamında yürütülecektir." ifadesi yer alıyor ama bunun ne anlama geldiği *MEB 2019 Yılı İdare Faaliyet Raporu* içerisinde belirtilmiyor.

2019 Yılı İdare Faaliyet Raporu'nu eğitim yönetişimi ve finansmanı kapsamında inceleyebilmek için, ilgili hedeflerin *2019 Yılı Performans Programı*'ndaki durumuna bakmak gerekiyor. Rapor ve programda yer verilen Hedef 2.1 ve Hedef 2.3, bu kapsamda değerlendirilebilir. MEB'in ilgili tüm performans göstergelerini "başarılı" olarak tamamladığı görülüyor. Bu göstergelerin nasıl ölçüldüğünün de paylaşılması hesap verebilirlik ilkesi gereğidir.

Hedef 2.1: Yönetim ve öğrenme etkinliklerinin izlenmesi, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla veriye dayalı yönetim yapısına geçilecektir.

Hedef 2.1'de veriye dayalı yönetim yapısına geçilmesi ve bununla ilgili teknik altyapının hazırlanmasına yönelik stratejiler yer alıyor. Teknik altyapı ile ilgili atılan adımların yanı sıra paydaşların bu yeni yapıya uyum sağlamasına yönelik hangi adımların atılacağına ise yer verilmiyor. Yeni uygulamalar hayata geçirildiğinde paydaşların bunları etkin bir şekilde kullanabilmesinin sağlanması yönetim açısından önemlidir. Hedef 2.1 kapsamında gelecek döneme ertelenen faaliyetler arasında ise "Mobil veli bilgilendirme sisteminin (8383) ücretsiz hale getirilmesi" yer alıyor. Bunun gerçekleştirilmesi velilerin bilgi almasının önündeki ekonomik engelleri azaltabilir.

¹¹ MEB SGB, 2019a.

¹² A.g.e.

¹³ A.g.e.

¹⁴ A.g.e.

Hedef 2.1'in göstergelerinde, Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) kurulmasının %80 oranında tamamlandığı görülüyor. CBS ile birlikte Türkiye'deki tüm okulların coğrafi verileri toplanarak, eğitim sisteminde daha verimli envanter yönetimi, planlama, izleme ve denetlenme yapılacağı ifade ediliyor.¹⁵ CBS, okullar arası imkân farklılıklarının azaltılması ve okul gelişim modellerini desteklemeye ek olarak, MEB'in kamulaştırma ve imar düzenlemesine yönelik problemlerinin çözümü için de kullanılabilir.¹⁶ CBS'nin üstün yönlerinin "toplanan verilerin kolayca güncelleştirilmesi, detaylı veri toplanması ve çeşitli kontrol mekanizmaları ile doğruluğunun artırılması" olduğu belirtiliyor.¹⁷

Hedef 2.3: Eğitimin niteliğinin artırılması ve okullarda planlı yönetim anlayışının yerleşmesi amacıyla bütçe ile plan bağıını kuran verimli bir finansman modeline geçilecektir.

Hedef 2.3, okullar arası imkân farklılıklarının azaltılması ve okulların gelişim planlarına uygun olarak ayrı bütçeler tahsis edilmesi adına önemlidir. Fakat, bu hedefle ilgili göstergeler, atılan adımlarla ilgili yeterli bilgi sağlamıyor. Örneğin, "Okul stratejik planları ile yıllık okul gelişim planlarının izlenmesi için sistem kurulması" hedefi farklı faaliyetleri içermesine karşın, sadece sistemin ne kadarının kurulduğuna ilişkin gösterge paylaşıyor. Bu sistemin hangi alt adımları içerdiği ve sistemle ilgili ihtiyaçlara yer verilmiyor. Hedefle ilgili ertelenen faaliyetler arasında ise okul gelişim bütçesinin yer alması dikkat çekiyor. 2023 Eğitim Vizyonu'nda bu bütçenin 2019-20'de ülke genelinde okullara verileceği söyleniyordu. Buna karşın, eylemin erteleme sebepleri arasında "Eyleme ilişkin çalışmalar 2023 Eğitim Vizyonu kapsamında yürütülecektir." ifadesi yer alıyor.

Eğitim yönetişimi açısından, mevzuatın incelenmesi ve ihtiyaçların tespit edilmesi önemlidir. Bu kapsamda, 2019 Yılı İdare Faaliyet Raporu'nda mevzuat düzenlemesi ve Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'ne ihtiyaç duyulan faaliyetlere de yer veriliyor. Ertelenen etkinliklerin teftiş ve denetleme alanında yoğunlaştığı görülüyor. Mevzuata ihtiyaç duyulan alanların paylaşılması eğitim yönetişimi açısından olumludur.

MEB 2019 Yılı İdare Faaliyet Raporu genel olarak değerlendirildiğinde en önemli gelişmenin iptal edilen ya da ertelenen faaliyetlere gerekçeleriyle yer verilmesi olduğu görülüyor.

Buna devam edildiği durumda COVID-19 salgının Türkiye'de eğitim hizmetlerine hem faaliyet hem de maliyet bazlı etkileri izleyip ve değerlendirilebilir. COVID-19 salgını gibi acil önlemler gerektiren dönemlerde faaliyet raporlarını sınırlı kılan, bu raporların yılda bir kez yayımlanmalarındır. Kısa dönemli etkilerin de izlenebilmesi ve zamanında değerlendirilebilmesi için üç veya altı aylık kısa bilgilendirme bültenleri yayımlanabilir. Bu bültenlerle acil durumların planlara etkileri görece şeffaf bir şekilde gerçek zamanlı izlenebilir.

15 MEB, 2019b.

16 Şahin, vd., 2019.

17 A.g.e.

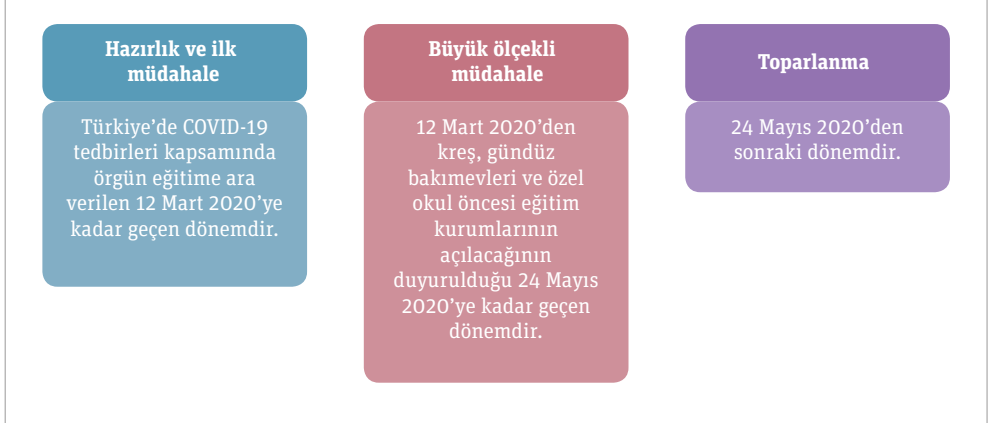
COVID-19 SALGINI SIRASINDA EĞİTİM YÖNETİŞİMİ

Acil durumlarda eğitim, doğal afetler ya da insan eliyle gerçekleşen çeşitli sorunlar nedeniyle öğrencilerin eğitime erişemediği durumlarda gerçekleştirilir.¹⁸ Bu kavram genellikle silahlı çatışmalar ve savaşlar için kullanılsa da deprem, sel gibi doğal afetler ve salgınlar da çocukların eğitime erişimlerini engelleyebilir.

Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Haklarına Dair Sözleşme temel alınarak, koşullardan bağımsız tüm çocukların eğitim hakkının sağlanması için acil durumlarda dahi eğitim hizmetlerini sürdürmek gereklidir.

COVID-19'un ülkelere yayılma şekillerine bakıldığında dört dönemde farklı politikalara ihtiyaç olduğu görülüyor. Bu dönemler, hazırlık, ilk müdahale, büyük ölçekli müdahale ve toparlanmadır.¹⁹ Hazırlık dönemi, ülkede hiç vakanın görülmediği ya da az sayıda vakanın görüldüğü dönemdir. Bu dönemde alınması gereken en önemli önlemlerden biri kamuoyunda COVID-19 salgını hakkında farkındalık artırmaktır.²⁰ İlk müdahale, ilk vakaların görüldüğü ve bazı bölgelerde salgının yayılma hızının arttığı dönem iken, büyük ölçekli müdahale ise ülke genelinde yayılmaya başladığı dönemdir. Bu dönemlerde salgının bulaşma hızını azaltmak için okullar bölgesel ya da ülke genelinde kapatılabilir. Toparlanma dönemi ise salgının bulaşma hızı düştüğünde ve yeni vaka sayısı azaldığında başlar. Bu dönemde öncelikli politika, okulların yeniden açılmasına yönelik planların güncel gelişmelere göre yenilenmesi ve hayata geçirilmesidir. Bu bölümde her dönem özelinde Türkiye'de eğitim yönetişimi açısından yaşanan gelişmeler inceleniyor (Şekil 1).

ŞEKİL 1: EĞİTİM POLİTİKALARI AÇISINDAN COVID-19 SALGININDAKİ DÖNEMLER

Kaynak: Save the Children (2020) kaynağında yer alan plan kullanılarak ERG tarafından Türkiye'ye uyarlanmıştır.

18 Nicolai ve Triplehorn, 2003.

19 Save the Children, 2020.

20 A.g.e.

HAZIRLIK VE İLK MÜDAHALE DÖNEMLERİ

COVID-19'a ilişkin ilk bilgilendirme 3 Şubat 2020'de MEB'in internet sitesine konuldu. Bilgilendirmede, doğru el yıkamanın aşamaları ve solunum yolu enfeksiyonlarına yönelik önlemler yer aldı.²¹ Öğrenciler, öğretmenler ve veliler için bu bilgileri içeren afişler hazırlandı.²² Bilgilendirmenin yayımlandığı tarihte, 18 ülkede COVID-19 vakaları görülmüş, Çin dışında COVID-19 kaynaklı ilk ölüm yaşanmıştı.²³ 26 Şubat'ta MEB'in sosyal medya hesaplarından "Koronavirüsten nasıl korunuruz?" başlıklı video yayımlandı. 6 Mart'ta video, görme ve işitme engelli bireyler için düzenlendi. 3 Mart 2020'de yayımlanan "Bizden" adlı aylık bültende de COVID-19 salgınına ilişkin bilgilendirmeye yer verildi. Millî Eğitim Bakanı Ziya Selçuk, el hijyeninin nasıl sağlanması gerektiğine ve virüslerden nasıl korunulacağına dair bilgilendirmenin okullarda öğretmenler aracılığıyla yapıldığını açıkladı.²⁴

Bilgilendirme dışında bu dönemde MEB, COVID-19 salgını kapsamında aldığı önlemlerden biri olarak tüm okullarda eş zamanlı hijyen uygulaması başlatıldığını duyurdu. 6 Mart 2020'de mesleki ve teknik Anadolu liselerinde hazırlanan yüzey dezenfektanlarıyla elle temas edilen bütün alanların, hafta sonları ve eğitim dışı zamanlarda temizleneceği paylaşıldı.²⁵ Bu dönemde, fiziksel mesafeye ilişkin bir uygulama yapılmadı. Erken dönemde yapılan bu temizlik uygulamaları, eğitim paydaşlarının COVID-19 salgını konusunda bilgilendirilmesini sağlaması açısından önemlidir.

10 Mart 2020'de illere gönderilen bir yazıyla salgın nedeniyle öğrenci, öğretmen ve MEB'e bağlı personelden zorunlu olmadıkça yurt dışına seyahat etmemeleri istendi.²⁶ 11 Mart 2020'de ise ilk resmi COVID-19 vakası kamuoyuyla paylaşıldı. 12 Mart 2020'de ise COVID-19 kapsamında resmi ve özel okul ve kurumlarda sosyal etkinlikler iptal edildi.²⁷

Hazırlık döneminde, bilgilendirme çalışmalarının yürütülmesi çok önemlidir. MEB'in bilgilendirme araçlarını çeşitlendirmesi sadece sosyal medyayı değil, afiş ve diğer basılı materyalleri kullanması, velilere gönderdikleri bültende COVID-19'a ilişkin bilgilere yer vermesi bilgilerin daha çok kişiye ulaşmasını sağlamış olabilir. Hazırlık ve ilk müdahale dönemlerinde bilgilendirme çalışmalarının yanı sıra bulaşma riskini azaltmak için hijyen ve seyahat önlemlerinin alınması da doğru uygulamalardır.

Türkiye'de hazırlık dönemi sürerken, başka ülkelerde örgün eğitime ara verilmeye başlandı. 2 Mart 2020 itibarıyla 12 ülkede tüm okullarda örgün eğitime ara verildi. Hazırlık ve ilk müdahale dönemlerinde, salgının daha önce başladığı ülkelerdeki uygulamaları takip ederek ilerleyen günlere ilişkin hazırlıklar yapmak önemlidir. MEB'in bu dönemde kamuoyuna yaptığı paylaşımlarda salgın nedeniyle örgün eğitime ara verilebileceği bilgisi yer almadı. ERG'nin 10 Haziran 2020'de öğretmenlerle yaptığı yuvarlak masa toplantısında 12 Mart 2020 öncesinde eğitime ara verilmesine yönelik bir bilgi paylaşılmadığı belirtildi. Bu yönde bir bilginin paylaşılmaması, panik yaratmamak ve öğrencilerin kendi kararlarıyla okula gitmemesi ihtimalinin önüne geçmek amaçlı olabilir. Ancak, paydaşların da etkin hazırlanabilmesi için farklı ihtimallerle ilgili bilgilendirme yapmak yönetim açısından önemlidir. Bu yapılmadığı durumda, merkez teşkilatta yapılan hazırlıklar eğitim sisteminin farklı katmanlarına aynı etkide yansımayaabilir. Şeffaflık açısından, bu hazırlıklarda kamu kaynakları kullanıldığı için yapılan hazırlıkların maliyeti de kamuoyuyla paylaşılmalıdır.

21 MEB, 3 Şubat 2020.

22 A.g.e.

23 Yücel, 2020.

24 MEB, 6 Mart 2020.

25 A.g.e.

26 MEB, 10 Mart 2020.

27 MEB, 12 Mart 2020.

BÜYÜK ÖLÇEKLİ MÜDAHALE DÖNEMİ

Büyük ölçekli müdahale döneminin en önemli özelliği, bu dönemde salgının bulaşma hızının artması sebebiyle okullar, mağazalar, iş yerleri ve ulaşım araçları gibi kalabalık grupların bir araya geldiği mekanların büyük oranda kapatılmalarıdır. Çocukların eğitim hakkının güvence altına alınması için, bu dönemde dahi eğitime ara verilmemesi, acil durumda eğitim programlarının uygulanması gerekir.

Eğitim paydaşlarının da okuldan uzakta olduğu bu dönemde, tüm çocukların uzaktan eğitime erişimi için yönetim alanında gerekli düzenlemelerin yapılması, tüm paydaşların süreçle ilgili detaylı bilgilendirilmeleri önemlidir. Acil durum koşullarında hızlı karar alınmasına ihtiyaç olduğu için, karar alma mekanizmalarına aktif katılımın sağlanması zordur. Fakat, paydaşlar etkin bir şekilde bilgilendirilebilir, süreçteki değişikliklerle ilgili onlardan düzenli geribildirim alınabilir ve değerlendirmelerini paylaşmaları sağlanabilir.

Acil durum koşulları, eğitim alanındaki kararları etkileyen Bilim Kurulu gibi yeni aktörlerin ortaya çıkmasına, kararların ağırlıkla merkezi olduğu sistemlerde bile okul ve öğretmenlerin karar alma özerkliğinin artmasına neden olabilir. Bu dönemde, eğitimin gündeminde yer alan bazı konular ertelenebilir, bazı yeni konular gündeme gelebilir. Örneğin, okullar için yapılması gereken düzenlemeler okullar kapalı olduğu için ertelenirken, uzaktan eğitim teknolojilerine ilişkin politikalar gündeme gelebilir.

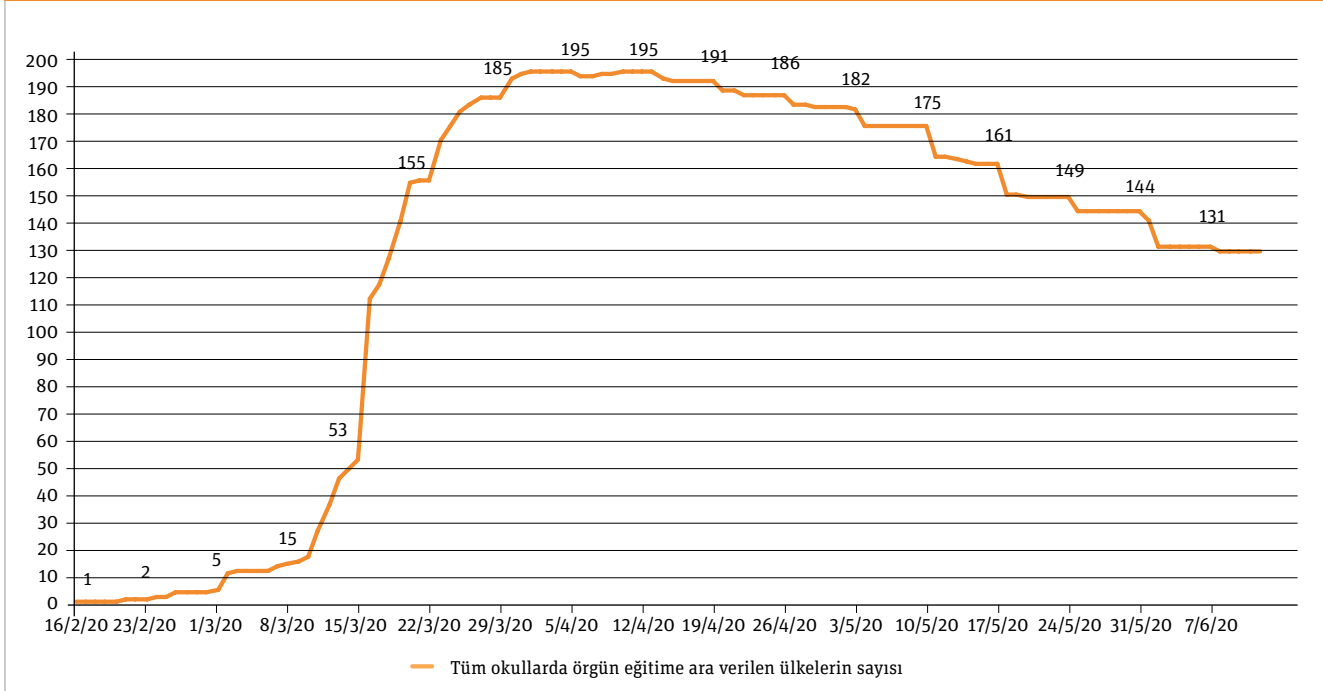
Türkiye için bu dönem, 12 Mart 2020'de Cumhurbaşkanlığı sözcüsü İbrahim Kalın'ın ilkökul, ortaokul ve ortaöğretim kurumlarında 16 Mart'tan itibaren bir hafta tatil olacağını ve 23 Mart'tan itibaren internet ve televizyon kanallarından uzaktan eğitime geçileceğini duyurması ile başladı.²⁸ Bu dönemin ilk uygulaması okulların kapatılarak, örgün eğitime ara verilmesidir. Dönemin kreş, gündüz bakımevleri ve özel okul öncesi eğitim kurumlarının açılacağını duyurulduğu 24 Mayıs 2020'ye kadar sürdüğü söylenebilir.

Okulların Kapatılması ve Örgün Eğitime Ara Verilmesi

COVID-19 salgını sırasında ülkelerin uyguladığı ortak politika okulların kapatılması oldu. Salgın dönemlerinde okulların kapatılması yeni bir uygulama olmasa da ilk defa küresel ölçekte örgün eğitime ara verildi. Eğitime bölgesel olarak ara veren ilk ülke Çin (16 Şubat 2020), salgın nedeniyle tüm okulların kapatıldığı ilk ülke ise Moğolistan oldu (19 Şubat 2020). Bir haftalık tatilin ardından, Türkiye'de uzaktan eğitim 23 Mart 2020'de başladı.

Grafik 1'de tarihlere göre, COVID-19 salgını nedeniyle tüm okullarda örgün eğitime ara verilen ülkelerin sayısı gösteriliyor. 19 Şubat 2020'de sadece Moğolistan'da ülke genelinde örgün eğitime ara verirken, bu sayı kısa sürede arttı. 26 Şubat'ta 5'e, 11 Mart'ta ise 27'ye çıktı. Bir önceki güne göre 59 ülkenin daha örgün eğitime ara verdiği 16 Mart 2020, en fazla artışın yaşandığı gün oldu. Türkiye'de de öne alınan ara tatilin başladığı bu tarihte, ülke sayısı 112'ye ulaştı. 1 Nisan 2020'de sayı en yüksek düzeye, 195 ülkeye çıktı. 10 Nisan'dan itibaren bazı ülkelerin toparlanma dönemine geçmesiyle bölgesel ya da ülke genelinde okullar açılmaya başlandı. 12 Haziran itibarıyla tüm okullarda örgün eğitime ara verilen ülkelerin sayısı 129'dur.

GRAFİK 1: COVID-19 SALGINININ EĞİTİME ETKİSİ, 16.02.2020-12.06.2020

Kaynak: UNESCO (2020) verileri kullanılarak ERG tarafından hesaplandı.

COVID-19 dışındaki salgın dönemlerinde, genellikle hastalığın şiddeti ve çocukların hastalığın yayılmasına etkisine bakılarak örgün eğitime ara verilmesine karar veriliyordu.²⁹ Örgün eğitime ara verilmesinin sağlık alanında birincil yararları; salgının yayılmasını yavaşlatmak, sağlık sisteminin üzerindeki hasta yükünü azaltmak ve salgına karşı aşuların hazırlanması için zaman kazanmaktır.³⁰ Örneğin, influenza salgını sırasında okulların kapatılması, risk altındaki nüfusta yeni vakaların ortaya çıkma ihtimalini %40 oranında azaltabiliyor.³¹ Okulların kapatılmasının salgının önlenmesinde etkili olabilmesi için bu kararın nüfusun %1'i salgına yakalanmadan önce alınması gerekiyor.³² Bunun için ülkedeki bütün okullar kapatılabileceği gibi, eğitime bölgesel ya da sadece bazı kademelerde ara verilmesine karar verilebiliyor. Bu kararların ülkelerin ulusal eğitim ve/ya sağlık politikalarıyla ilgili olduğu söylenebilir. Salgından korunmanın sağlanabilmesi halinde, okulların tamamının kapatılması yerine bazı kademelerde ya da sınıflarda eğitimin devam etmesi eğitime ara verilmesinden kaynaklanan olumsuz etkileri azaltabiliyor.³³ Fakat bunun etkili uygulanabilmesi için, okullarda salgından korunmak için ek önlemlerin alınması gerekiyor. Tüm okulların kapatılmasının olumsuz etkileri olsa da, okul kapatma özellikle salgının erken aşamalarında yapıldığında hızla toparlanma dönemine geçebilmek için etkilidir.

29 Cauchemez vd., 2009.

30 USAID, 11 Mart 2020.

31 Ferguson vd., 2006.

32 USAID, 11 Mart 2020.

33 Minardi vd., 28 Şubat 2020.

Ülkelerin okulları kapattıkları tarihler ve bu tarihteki vaka sayıları farklılıklar gösterebiliyor. Komşu ülkelerde vaka sayısı arttığında ya da ülke içinde vaka tespit edilmeden okulları kapatan ülkeler de var. Ülkelerin eğitim sistemleri de bu kararı etkiliyor. Eğitimde yerel aktörlerin karar alma süreçlerinde etkin, okul özerkliğinin yüksek olduğu ülkelerde, ulusal yerine bölgesel okul kapatma kararları alınabiliyor. Eğitim politikalarından bağımsız olarak, COVID-19 salgınıyla mücadele stratejileri de okulların kapatılması kararını etkileyebiliyor.

Türkiye’de örgün eğitime verilen aranın başladığı 16 Mart’ta resmi vaka sayısı hala birdi ve COVID-19 kaynaklı ölüm gerçekleşmemişti.³⁴ Vaka sayısına göre Türkiye’nin erken dönemde okulları kapatma kararı aldığı söylenebilir. Türkiye’de ilk etapta uzaktan eğitim süresi bir hafta olarak belirlendi. Daha sonra Bilim Kurulu’nun tavsiyeleriyle mart ayının sonuna doğru 30 Nisan’a kadar, nisan ayının sonuna doğru ise 31 Mayıs’a kadar uzatıldı. 18 Mayıs 2020’de Cumhurbaşkanı tarafından yapılan açıklamayla, okulların bu dönemde yüz yüze eğitime başlamayacağı, 19 Haziran 2020’de eğitim-öğretim yılının sona ereceği kamuoyuna duyuruldu.³⁵ Örgün eğitime verilen aranın ilk aşamada bir hafta olarak duyurulması, öğretmenlerin uzaktan eğitim dönemine ilişkin hazırlıklarını etkilemiş olabilir. ERG tarafından yapılan yuvarlak masa toplantısına katılan öğretmenler, sürecin 2 haftadan daha uzun süreceğini bilselerdi kendilerinin ve öğrencilerinin sürece daha farklı hazırlanacaklarını belirttiler.

Salgınla mücadelede okulların kapatılmasının etkili olması, okul dışında da sosyal mesafe kuralına uyulmasına bağlıdır. ABD, Japonya ve Avustralya’da öğrenci davranışları üzerine yapılan araştırmalar, okulların kapatılmasının öğrenci hareketliliğini artırdığını, öğrencilerin kamusal alanlarda okulda oldukları zamandan daha fazla bir araya geldiklerini gösteriyor.³⁶ Bu yüzden, salgın kaynaklı örgün eğitime verilen aralarda öğrencilerin okul dışında da fiziksel mesafeye dikkat etmelerini sağlamak gerekiyor. Türkiye’de 3 Nisan 2020’de İçişleri Bakanlığı tarafından yayımlanan genelge ile, 1 Ocak 2000’den önce doğan kişilere sokağa çıkma yasağı getirildiği duyuruldu.³⁷ Bu karar eğitimle doğrudan ilgili olmamasına karşın, kararla okulların kapatılmasının COVID-19 salgınıyla mücadeledeki etkisinin artırılmasının amaçlandığı söylenebilir.

Örgün eğitime verilen ara, salgının yayılmasını önlese de başta eğitim olmak üzere pek çok alanda neden olacağı olumsuz etkileri kontrol altında tutmak, sürecin yönetimi için çok önemlidir.

Çocukların evde kaldığı süreçte, çocuğun bakım ihtiyaçlarının karşılanması için yetişkinlerin evde olması gerekebilir. Bu durum evden çalışamayan kişiler için gelir kaybına yol açabilir. COVID-19 salgını döneminde, tüm çocukların evde olması, hepsinin güvende oldukları anlamına gelmeyebilir. Bu süreçte hane içi şiddet vakaları ve çocuğun üzerindeki hane içi emek yükü artabilir. Öğrenciler ve velilerin evde kaldıkları sürede psikososyal desteğe ihtiyaçları olabilir. Çin’de COVID-19 salgını nedeniyle karantina sürerken aile içi şiddetin üç katına çıktığı haberlere yansdı.³⁸ 2014-2016 yılları arasında

34 Sağlık Bakanlığı, 2020.

35 Paksoy, vd., 18 Mayıs 2020.

36 Ordway, 21 Nisan 2020.

37 İçişleri Bakanlığı, 3 Nisan 2020.

38 Prasso, 31 Mart 2020.

yaşanan ebola salgınında, çocuklar sadece eğitim açısından geride kalmadılar, çocuğa yönelik şiddet ve istismar vakalarında da artış görüldü.³⁹ Örneğin, Sierra Leone’de çocuk gebeliklerinde %65 oranında artış yaşandı.⁴⁰ Türkiye’de COVID-19’un aile içi şiddet ve çocuğa yönelik şiddet ve istismar vakalarına etkisine ilişkin bir araştırma bulunmuyor. Fakat, başka ülkelerdeki ve geçmiş deneyimler Türkiye’de de önlemlerin alınması gerektiğine dikkat çekiyor.

Okullar, çocuk koruma sistemlerinin önemli bir parçasıdır. Kapalı oldukları bu dönemde çocuk koruma politikalarının da salgın dönemine uyum sağlaması gereklidir.

Hümanist Büro, COVID-19 salgını sürecinde çocukların, uzaktan eğitime erişimle ilgili ihtiyaçlarını karşılama gibi sorunlarla karşılaşabileceğini ve istismara maruz kalabileceklerini belirtiyor.⁴¹ Fikir ve Sanat Atölyesi Derneği (FİSA) Çocuk Hakları Merkezi, salgınla birlikte evlerin çocuklar için kapalı kurumlar haline gelmesi nedeniyle, çocukların her türlü şiddetten korunmak için yararlanabilecekleri hak arama mekanizmaları ve diğer destek mekanizmaları konusunda bilgilendirilmeleri gerektiğine dikkat çekiyor.⁴² MEB’in bu dönemki politikalarında, psikososyal destek önemli bir yer tutuyor. MEB tarafından COVID-19 salgınının öğrenciler ve aileleri üzerinde yarattığı kaygı ve travmatik etkileri azaltmak için Psikososyal Destek Paketi hazırlandı.⁴³ Bu paket kapsamında önce Aileler İçin Çocuklara Yardım Rehberi ile Yetişkinler İçin Bilgilendirme Rehberi, daha sonra ise Gençler İçin Psikolojik Destek Rehberi yayımlandı.⁴⁴ 81 ilde öğrenci ve velilere psikososyal destek sunabilmek için Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Bilgilendirme Hattı kuruldu.⁴⁵ Bu hizmetlerin kullanım durumu ve kullanıcıların memnuniyet oranı ise kamuoyuyla paylaşılmadı.

Uzaktan Eğitim Araçları

COVID-19’un dünya geneline yayılması, uzaktan eğitimi alternatif bir eğitime erişim politikası haline getirdi. Bu nedenle uzaktan eğitim politikalarının ana amacı ülkedeki öğrencilerin en uygun araçlarla COVID-19 salgını döneminde eğitimlerine devam etmelerini sağlamaktır. Ülkeler arasındaki uygulama farklılıklarının genel olarak iki nedene dayandığı söylenebilir. Bunlardan ilki, eğitim sisteminde okul özerklik düzeyidir. Okul özerkliğinin yüksek olduğu ülkelerde, COVID-19 salgını için ulusal eğitim politikaları yerine, okuldan okula farklılık gösteren uygulamalar görülebilir. Bu durum, okullar arasındaki farklılıkları artırabileceği gibi, salgın sürecinde öğrencilerin ihtiyaçlarına daha hızlı yanıt verilebilmesini ve öğrenciler için bireysel eğitim programları oluşturulmasını sağlayabilir. Okul özerkliği yüksek olan sistemlerin etkili çalışması, salgın öncesindeki durumlarıyla ilgili olabilir. Diğer yandan, okul özerkliğinin sınırlı olduğu merkezi sistemlerde, salgın öncesine göre okul ve öğretmenlerin karar alma süreçlerinde etkinliği ve bağımsızlığı kriz koşullarında ihtiyaçlara hızlı yanıt vermek ya

39 Jenkins, 18 Mart 2020.

40 Minardi vd., 28 Şubat 2020.

41 Hümanist Büro, t.y.

42 FİSA Çocuk Hakları Merkezi, 30 Mart 2020.

43 MEB, 18 Mart 2020.

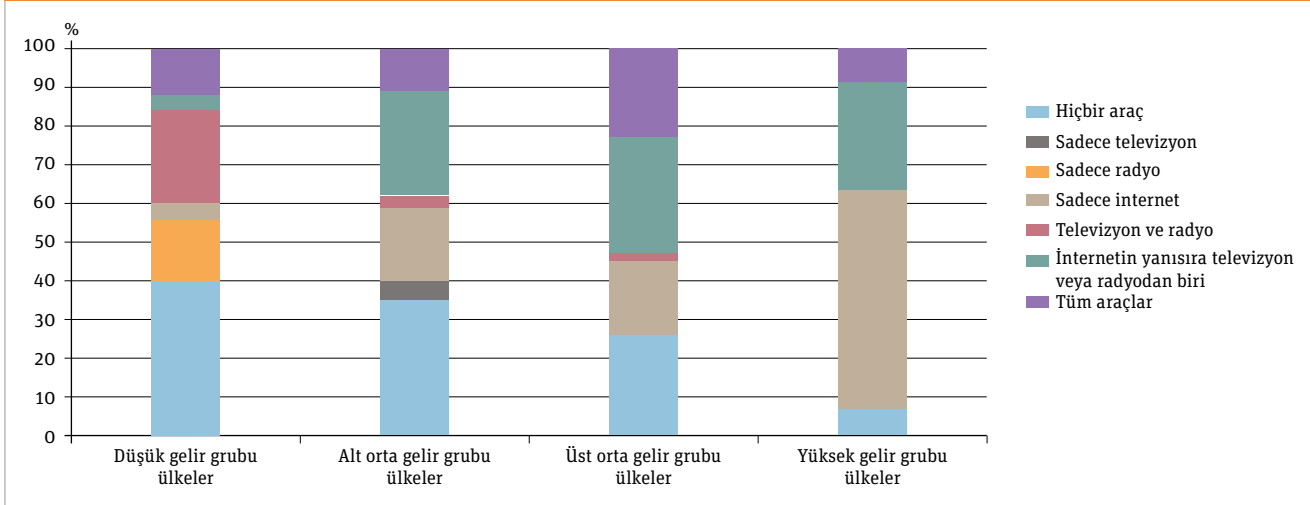
44 MEB, 10 Nisan 2020.

45 MEB, 1 Nisan 2020.

da merkezi sistemden kaynaklanan sorunlara yanıt vermek için artmış olabilir. Okul özerkliği derecesine göre eğitim sistemlerinin COVID-19 salgınından nasıl etkilendiği, ne tür mücadele politikaları oluşturduğu uzun dönemde eğitim yönetişimi için önemli bir araştırma konusu olacaktır.

COVID-19 salgını döneminde eğitim alanındaki uygulamalarının ülkelere göre farklılaşmasının diğer nedeni de öğrencilerin kullanabilecekleri uzaktan eğitim araçlarının ülkelere göre farklılık göstermesidir. Grafik 2, salgın sırasında ulusal olarak örgün eğitime ara verilen 169 ülkenin gelir gruplarına göre COVID-19 salgını sırasında kullandıkları uzaktan eğitim araçlarını gösteriyor. Düşük gelir grubu ülkelerde televizyon ve radyonun uzaktan eğitim için daha fazla kullanıldığı görülürken, yüksek gelir grubu ülkelerde en fazla kullanılan araç internettir. Diğer yandan, COVID-19 salgını sebebiyle okullar kapalı olmasına karşın, bazı ülkelerde uzaktan eğitim için hiçbir aracın kullanılmadığı görülüyor. Hiçbir aracın kullanılmadığı ülkelerin oranı %40 ile en yüksek, düşük gelir grubu ülkelerdedir. Bu durum, COVID-19 salgını döneminde ülkeler arası öğrenme farklarını artmasına neden olabilir.

GRAFİK 2: ÜLKELERİN GELİR GRUPLARINA GÖRE COVID-19 SALGINI SIRASINDA UZAKTAN EĞİTİMDE KULLANDIKLARI ARAÇLARIN ORANI, 2020

Kaynak: CGD (2020) verileri kullanılarak ERG tarafından hesaplandı.

Üst orta gelirli ülkeler arasında yer olan Türkiye’de COVID-19 salgını sürecinde araç olarak internet ve televizyon kullanıldı. Millî Eğitim Bakanı Ziya Selçuk, uzaktan eğitimde internetle birlikte televizyonun kullanılmasını “toplumda erişimle ilgili en hızlı aracın televizyon” olduğunu söyleyerek açıkladı.⁴⁶ İnternet erişimini artırmak için GSM operatörleri Eğitim Bilişim Ağı’na (EBA) erişimde kullanılmak üzere 8 GB ücretsiz internet sağlandı.⁴⁷ Hanehalkı Bütçe Anketi 2018 verilerine göre, Türkiye’de ankete katılan hanelerin %23,2’sinde Panel TV (Plazma, LCD, LED, 3D vb.) yok. Hanelerde Panel TV olmaması, televizyon olmadığı anlamına gelmese de veri setinden hanelerin ne kadarının televizyonu olmadığı bilgisine ulaşamıyor.

46 MEB, 19 Mart 2020.

47 MEB, 23 Mart 2020.

Millî Eğitim Bakanı, yaptıkları çalışmaya göre çocukların bulunduğu hanelerin %95'inde televizyona, %80'inde ise internete erişebilecek araçların bulunduğunu söyledi.⁴⁸

Evde televizyonun olması her çocuğun yayını izleyebilecek ev ortamına ve veli desteğine sahip olduğu anlamına gelmiyor.

Bazı öğretmenler, öğrencilerinde bulunan uzaktan eğitime erişim araçlarının okul müdürleri tarafından sorulduğunu söyledi.⁴⁹ Bazıları ise okul müdürlüklerine erişim araçlarıyla ilgili eksikliklerin yerel kaynaklarla çözülmesinin söylendiğini belirtti.⁵⁰ Uzaktan eğitime erişimin göstergesi olarak televizyonu olan hane oranı ile EBA internet sitesinin kullanıcı sayılarından yararlanılması, erişimin durumuna ilişkin sınırlı bir resim çiziyor.

COVID-19 Salgını Sürecinde Eğitim Politikaları

COVID-19 salgını sürecinde ülkelerin eğitim politikasına ilişkin uygulamalarını izlemek için, Kalkınma Atölyesi bünyesindeki Eğitim Atölyesi bir harita oluşturdu. Türkiye'nin de dahil olduğu 39 ülkenin yer aldığı haritada COVID-19 salgını dönemi uzaktan eğitim çalışmaları ve eğitim politikaları dört farklı tema altında sınıflandırıldı. Bunlar; TV ve radyo kullanımı, online altyapı desteği, ölçme ve değerlendirme ile destek mekanizmalarıdır. 39 ülke arasında en yaygın uygulama, %89,7 ile online altyapı desteği, en az politika üretilen tema ise %23,1 ile ölçme değerlendirmedir. Beş ülkede sadece bir temada politika üretilirken, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu altı ülkede ise her dört temada uzaktan eğitim çalışmaları ve eğitim uygulamaları vardır.

Türkiye'de TV kullanımı ve online altyapı desteği temalarında, Eğitim Bilişim Ağı Televizyonu (EBA TV) kanallarının yayına başlaması ve internet üzerinden canlı sınıf uygulamasına geçilmesi değerlendirilebilir. Görüşü alınan öğrenciler, canlı ders uygulamasını öğretmenleri ve arkadaşlarıyla iletişim içinde oldukları için olumlu buluyor.⁵¹ Canlı derslere öğrencilerin katılımı zorunlu değil. Öğretmenlerin ise örgün eğitime ara verildiği için idari izinli sayılmalarına karşın, "bu süreçte uzaktan eğitim ve diğer eğitim-öğretim faaliyetleri kapsamında kendilerine verilen/verilecek görevleri, esnek çalışma esasları çerçevesinde yürütmeleri" bekleniyor.⁵² Diğer yandan, canlı ders gibi internet altyapısına dayalı uygulamaların olması, tüm öğretmen ve öğrencilerin erişebildiği anlamına gelmeyebilir. 2019 verilerine göre, Türkiye'de hanelerin %88,3'ünün internete erişimi olmasına karşın, masaüstü bilgisayar bulunan hane oranı %17,6; taşınabilir bilgisayar bulunan %37,9, tablet bulunan %26,7, cep telefonu bulunan ise %98,7'dir.⁵³ Bu durum, Türkiye'de internet erişimin büyük oranda mobil cihazlardan yapıldığını gösteriyor. Canlı ders uygulamasının etkili olabilmesi için, tüm öğrencilerin bu hizmetten yararlanabilmesi önemlidir. Bu hizmet eşitlik ilkesiyle kapsayıcı bir şekilde sağlanmadığı zaman, öğrenciler arası başarı farklılıklarının artmasına neden olabilir.

Dünya Geneline Covid-19 Sebebiyle Ülkelerin Uyguladığı Uzaktan Eğitim Çalışmaları ve Eğitim Politikaları Haritası

İçeriği görmek için tıklayınız.

48 CNN Türk TV, 2020.

49 ERG tarafından 10 Haziran 2020'de öğretmenlerle yapılan yuvarlak masa toplantısı.

50 A.g.e.

51 Aktaş-Salman, 24 Nisan 2020.

52 MebPersonel.com, 30 Nisan 2020.

53 Ank, 15 Nisan 2020.

Ölçme ve değerlendirme teması altında ise Liselere Geçiş Sistemi (LGS) kapsamında yapılan merkezi sınav, Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) ile İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Bursluluk Sınavı'yla ilgili gelişmeler değerlendirilebilir. Uzaktan eğitimle ilgili ölçme ve değerlendirme yapılmayacağı, sınavların ise yüz yüze işlenen birinci dönem müfredatından yapılacağı belirtildi.⁵⁴ Uzaktan eğitim sürecinde sınavlara hazırlanan öğrencilerin desteklenmesi için bazı uygulamalar da yapıldı. Merkezi sınava ve YKS'ye hazırlanan öğrenciler için EBA TV kanallarında soru çözüm saatlerinden oluşan hafta sonu özel yayını başladı.⁵⁵ Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı'na girecek öğrenciler içinse mobil uygulama geliştirildi.⁵⁶

Destek mekanizmaları altında ise MEB'in öğrenci ve velilere sağladığı psikososyal destek hizmetleri, özel eğitim öğrencileri için hazırlanan EBA TV ders ve içerikleri, "Özelim Eğitimdeyim" mobil uygulaması ve öğrenci, öğretmen ve velilerin; şifre alma, şifre yenileme, ders programı sorgulama, sınavlarının durumunu öğrenme, öğretmenlerle görüşme, ders tekrarı yapma gibi konulardaki sorularını yanıtlayan EBA Asistan sayılabilir. Eğitim yönetişimi kapsamında, bu uygulamaların eğitim politikası olarak verimliliği, göstergelerin belirlenmesiyle ölçülebilir. Bu göstergeler, çevrimiçi araçları kullanan tekil kullanıcı sayısı verisiyle sınırlı kalmamalı, kullanım süreleri ve uygulama içerisinde en çok hangi araçtan yararlandığı da tespit edilmelidir. EBA Asistan için de göstergelerin belirlenmesi, sistemin kullanıcı açısından iyileştirilmesi gereken yerlerinin belirlenmesini sağlayabilir. MEB'in internet sitesinde yaptığı paylaşımlarda, öğretmenleri uzaktan eğitim süreciyle ilgili destekleyecek araç ve politikalar yer almadı. Öğretmenlerin çevrimiçi öğretim yapma konusunda deneyimlerinin sınırlı olduğu dikkate alınarak, "hangi araçları ve kaynakları kullanabilecekleri, hangi yöntemleri uygulayabilecekleri konusunda" desteklenmeleri önemlidir.⁵⁷

Uzaktan Eğitim Dönemindeki Mevzuat Değişiklikleri

Mevzuatta yapılan değişiklikler, eğitim sisteminin salgın sürecine uyumu için önemlidir. Aşağıda, 23 Mart 2020'de örgün eğitime ara verilmesinden itibaren yapılan eğitim yönetişimiyle ilgili dört düzenlemenin ayrıntılarına yer veriliyor.

Millî Eğitim Bakanlığı Yönetici ve Öğretmenlerinin Ders ve Ek Ders Saatlerine İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar ile öğretmenlerin ek ders ücretlerinden yararlanması sağlandı.⁵⁸ Yükseköğretim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile de telafi eğitimlerinin eğitim-öğretim yılı içerisinde yapılamaması halinde, öğretmen izinlerinin bir aydan kısa olmaması şartıyla kısaltılabileceğine karar verildi.

Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile birlikte, yapılamayan derslerin telafisi için okul yönetimleri ve il/ilçe millî eğitim müdürlüklerinin gerekli önlemler almaktan sorumlu olduğu belirtildi. Daha önce Millî Eğitim Bakanı Ziya Selçuk tarafından dile getirilen, uzaktan eğitimin puanla değerlendirilmemesi de bu değişiklikte yürürlüğe girdi. Benzer şekilde, telafi eğitimleri de puanla değerlendirilmeyecek.

54 MEB, 19 Mart 2020.

55 MEB, 1 Mayıs 2020.

56 MEB, 23 Mayıs 2020.

57 Çelikdemir, 2020.

58 MEB, 3 Nisan 2020.

Yönetmelikteki değişiklikle uzaktan eğitim sürecinde sınıf tekrarı durumu ve yıl sonu başarı puanının nasıl belirleneceği de düzenlendi. Buna göre, COVID-19 salgını sürecinde olduğu gibi öğrencilerin sadece bir dönem notu bulunması durumunda, nota bakılmaksızın ortaokuldaki tüm öğrenciler, bir üst sınıfa geçmiş sayılacaklar. Birinci dönemdeki notlar, yıl sonu başarı puanı olarak sayılacak. İlkokulda ise velilerin yazılı talebi doğrultusunda sınıf tekrarı yapılabilecek.

Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik'te ortaöğretim kurumlarında sınıf geçme ve öğrenci başarısının değerlendirilmesini düzenleniyor. Değişiklikte birinci dönemdeki notların kullanılacağı ama doğrudan sınıf geçme şartını taşımayan öğrencilerin başarısız ders sayısına bakılmaksızın sorumlu olarak bir üst sınıfa geçeceği yer alıyor. Değişiklikle mesleki ve teknik eğitim kurumlarındaki öğrencilere özel sınıf geçme koşulları da düzenleniyor.

COVID-19 salgını öncesinde de mevzuatta deprem, sel, yangın gibi doğal afet koşullarında eğitimin devamına ilişkin düzenlemeler yer alıyordu; ancak COVID-19 salgını sürecinden farklı olarak telafi eğitimlerinin puanlandırılmayacağı ifadesi yer almıyordu. Yeni düzenlemelerle uzaktan eğitim sürecini nasıl geçirdiğine bakılmaksızın bütün öğrenciler bir sonraki sınıfa geçiyor olacak. Bu durum, tüm çocuklar eşit uzaktan eğitim imkânlarına sahip olmadıkları için olumlu gibi gözükse de hem telafi eğitimi sırasında hem de yeni dönemde öğrenciler arası başarı farklılıklarının artmasının önüne geçmek için ek önlemler alınmalıdır. Doğru planlama yapılmadığında, MEB'in COVID-19 salgını öncesinde öğrenciler arası başarı farklarını azaltmak için kullandığı destekleme ve yetiştirme kurslarının üzerindeki yük artabilir.

TOPARLANMA DÖNEMİ

COVID-19 salgınının bulaşma hızının azalmasıyla ülkelerde okullar, mağazalar, iş yerleri ve ulaşım araçları gibi kalabalık grupların bir araya geldiği mekanlar yavaş yavaş açılmaya başlıyor. Salgının önceki dönemlerinde olduğu gibi bu dönem de her ülkede aynı anda yaşanmıyor. Bu durum, toparlanma dönemine diğerlerinden geç giren ülkelerin önceki deneyimlerden yararlanmasına imkân sağlıyor.

10 Nisan 2020'den itibaren dünyada, tüm okullarda örgün eğitime ara veren ülke sayısı azalmaya başladı. Nisan ayında Grönland, mayısta ise İzlanda, Norveç, Avusturya ve Fransa'da okullar açıldı.⁵⁹

UNESCO Uluslararası Eğitim Planlama Enstitüsü (*International Institute for Educational Planning, IIEP*) okulların yeniden açılmasında planlamanın, eğitim paydaşlarıyla iletişimin ve öğrencilerin öğrenme ihtiyaçlarının gözden geçirilmesinin önemine dikkat çekiyor. Planlama aşamasında, finansman, altyapı ve insan kaynakları ihtiyaçlarının belirlenmesi gerekiyor.⁶⁰ Bu kapsamda, okulların açılması için koşulların belirlenmesi ve bu koşullara açılacak tüm okulların uyduğunun denetlenmesi çok önemlidir. Süreçte öğrencilerin desteklenmesi için kilit role sahip olan öğretmenlerin gereksinimlerinin farkına varılması önemlidir. COVID-19 salgını sürecinde yaşadıkları maddi güçlükler nedeniyle okula dönmekte sorunlar yaşayabilecek dezavantajlı öğrenciler için özel

59 Arık, 29 Mayıs 2020.

60 UNESCO IIEP, 24 Nisan 2020.

önlemler alınmalıdır. Öğrenciler, öğretmenler ve veliler gibi eğitim paydaşlarının okulların yeniden açılmasına hazırlanması için yeniden açılma süreciyle ilgili sürekli bilgilendirilmeleri ve karar alıcılara görüş ve deneyimlerini iletebilmeleri gereklidir.⁶¹

Mayıs sonunda yapılan bir açıklamayla kreş, gündüz bakımevleri ve özel okul öncesi eğitim kurumlarının 1 Haziran 2020'den itibaren açılacağı duyuruldu.⁶² MEB daha sonra yaptığı açıklamayla, anne-babası çalışan çocuklar için resmi okul öncesi eğitim kurumlarda da 19 Haziran 2020'ye kadar hizmet verilmesine karar verdi.⁶³ Bu durum, okul öncesi eğitim kurumlarının açılması kararında ebeveynlerin çalışma koşullarının öncelikli etmen olduğunu düşündürüyor. Çocukları ilgilendiren bu kararlar alınırken, öncelikle çocukların iyi olma halinin merkeze alınması, düzenlemelerin bu ilke gözetilerek yapılması gereklidir. Uzun bir aradan sonra okula dönen çocuklar gibi veli ve öğretmen gibi paydaşlara da okulun açılmasına hazırlanması için süre verilmelidir. Bu süreçte başta öğrenciler olmak üzere tüm paydaşların okula hazırlık için çeşitli kaynaklarla desteklenmesi önemlidir.

MEB, uzaktan eğitimle ilgili düzenlemelerinde ikinci dönem programının işlenmemesine karar vermişti. Diğer yandan, COVID-19 salgını sürecinde yapılan düzenlemelerle sınıf geçmek kolaylaştırıldı. Bu durum, neredeyse tüm öğrencilerin 2020-21'de bir üst sınıfa geçeceğini gösteriyor. Çocukların pandemi sürecinde yaşamış olabilecekleri öğrenme kaybının ve başka ihtiyaçlarının önceden belirlenmesi ve bunlara uygun planlama yapılması gereklidir. MEB tarafından, özel öğretim kurumlarında 15 Ağustos 2020'den sonra başlayabileceği, resmi okullarda ise 31 Ağustos 2020'de başlayacağı duyurulan telafi eğitimleri süreci bu bakımdan önemlidir. Öğrenciler gibi zorlu bir süreçten geçen öğretmenlerin de desteklenmesi önemlidir. Bu bağlamda, "bir öğretmen için en iyi desteği sunabilecek kişi[nin], onunla aynı koşulları paylaşan bir başka öğretmen" olduğu düşünülerek, öğretmenler arası dayanışma ve işbirliğini güçlendirecek uygulamalar yapılabilir.⁶⁴

PAYDAŞ KATILIMI

Karar alıcıların politika geliştirme ve uygulama süreçlerinde paydaşlarla kurduğu ilişki "bilgilendirme, danışma ve aktif katılım" olmak üzere üç düzeyde incelenebilir.⁶⁵ Bilgilendirme, karar alıcılar tarafından paydaşlara bilginin sağlandığı tek yönlü bir ilişkiye işaret eder.⁶⁶ Paydaşların doğru bilgiye erişimi için, karar alıcılar bilgiyi kolay ulaşılabilir ve anlaşılabilir biçimlerde paylaşmalı, bilgiye ilişkin gerekli güncellemeleri hızlı bir şekilde yapmalı ve çeşitli kaynaklar tarafından paylaşılan bilginin doğruluğunu etkili bir biçimde denetleyebilmelidir.⁶⁷ Bilgilendirmenin aksine danışmada karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Burada da paydaşların bilgilendirmesi önemli olmakla birlikte, karar alıcılar paydaşların geribildirimlerini sistemli bir şekilde alırlar.⁶⁸ Danışma, karardan birincil olarak etkilenenlerin karar alma ve politika uygulama süreçlerine dahil edilmesi için önemlidir. Fakat danışma sadece bir araç olarak kalmamalı, paydaşların katkılarıyla kararların nasıl değiştiği gösterilmelidir. Son olarak, aktif katılım önceki

61 UNESCO IIEP, 24 Nisan 2020.

62 MEB, 29 Mayıs 2020.

63 MEB, 2 Haziran 2020.

64 Düşkün, 16 Nisan 2020.

65 OECD, 2001.

66 A.g.e.

67 ERG, 2019.

68 OECD, 2001.

kavramları içermekle birlikte, karar alıcı ve paydaşların daha eşit bir zeminde karşılaşmasını sağlar. Son karar yine karar alıcılara ait olsa da paydaşlar politikaları oluşturma sürecinin en başından karar alıcıların bir ortağı gibi süreçlere katılırlar.⁶⁹ Paydaşların ilk adımdan itibaren politika yapım süreçlerine katılması, yeni uygulamaların paydaşlar tarafından benimsenmesini de kolaylaştırır.

Kamuoyuna yönelik yaptığı paylaşımlar incelendiğinde, MEB'in paydaşlarla ilişkisinin çoğunlukla bilgilendirme düzeyinde kaldığı söylenebilir. MEB, paydaşların talebiyle (örneğin, veri talebi) ya da kendi inisiyatifiyle pek çok alanda bilgi paylaşıyor. Yeni bir uygulama olarak MEB Aralık 2019'da "velileri pratik bilgilerle desteklemek amacıyla" aylık "Bizden" bültenini hazırlayarak öğrenciler aracılığıyla velilere ulaştırmaya başladı.⁷⁰ Bülten COVID-19 salgını önlemleri başlayınca kadar, aralık-mart ayları arasında hazırlandı. Örgün eğitime ara verilmesiyle EBA TV'de "Bizden" isimli veli kuşağı yayına başladı.⁷¹ Hazırlık döneminden başlayarak MEB'in COVID-19 salgınıyla ilgili yaptığı bilgilendirme çalışmaları da bu kapsamda değerlendirilebilir. Kamuoyuna yaptığı açıklamalara ek olarak, MEB'in il ve ilçe millî eğitim müdürlüğü aralığıyla ya da doğrudan okullara gönderdiği bilgilendirme içerikli yazışmalar da var. Tüm bu çalışmalar, paydaşların bilgilendirilmesi için önemli olmakla birlikte, bilgilendirme için doğru araçların kullanılıp kullanılmadığının tespit edilmesi gereklidir. Bu amaçla MEB'in kullandığı araçların durumuna ilişkin etki değerlendirme çalışması yapılabilir. Etki değerlendirme kapsamında, paydaşlardan bu araçlarla ilgili geribildirim alınması, bilgilendirme uygulamalarının daha katılımcı bir yapıya dönüşmesini sağlayabilir.

Bu dosya kapsamında yapılan ankette öğretmenlere, MEB'in COVID-19 salgını sürecinde okullarına kaç bilgilendirme yazısı gönderdiği soruldu. Verilen yanıtlara bakıldığında, devlet okullarındaki öğretmenlerin yanıtlarının birbirinden çok farklı olduğu görülüyor. Bu durum il ve ilçe millî eğitim müdürlüklerinin farklı uygulamalarından kaynaklanıyor olabilir. Buna ek olarak, öğretmenler dosya kapsamında yapılan yuvarlak masa toplantısında okullara gönderilen her yazının okul idarecileri tarafından öğretmenlerle paylaşılmadığını söylediler. MEB tarafından düzenli bilgilendirme yapılması önemli olmakla birlikte, bilgilendirmenin kimlere nasıl ulaştığı da denetlenmelidir. Benzer bir sorun, MEB'in sosyal medya ve internet sitesi üzerinden yaptığı bilgilendirmelerin internete erişimi sınırlı paydaşlara ulaşmasında yaşanıyor olabilir. Bu açıdan MEB'in, hem bilgilendirme yaptığı araçları çeşitlendirilmesi, hem de paydaşları doğru bilgiye ulaşma konusunda desteklemesi önemlidir. Bu bağlamda, **bilgi okuryazarlığı**nın önemine dikkat çekmek gerekiyor. MEB'e düşen görev "bilgiyi kolay ulaşılabilir ve anlaşılabilir biçimlerde paylaşmak, bilgiye ilişkin gerekli güncellemeleri hızlı bir şekilde yapmak ve çeşitli kaynaklar tarafından paylaşılan bilginin doğruluğunu etkili bir biçimde denetleyebilmektir".⁷²

BİLGİ OKURYAZARLIĞI

Ne zaman bilgiye ihtiyaç duyacağını bilme, ihtiyaç duyulan bilgiyi tanımlama, bulma, değerlendirme, düzenleme ve elindeki sorunun çözümü için etkili bir biçimde kullanabilme becerisidir.

Kaynak: <https://bit.ly/38FdY3i>

69 OECD, 2001.

70 MEB, 5 Aralık 2019.

71 MEB, 6 Nisan 2020.

72 ERG, 2019.

Eğitim paydaşlarının karar alma süreçlerine katılımı için en temel adımlardan biri danışmadır. *2023 Eğitim Vizyonu* belgesinin kamuoyuyla paylaşılmasından itibaren MEB, yapılan uygulamalarda paydaşlara danışıldığını paylaşıyor. Ancak, kimlere danışıldığı ve alınan geribildirimlerin politikaya nasıl dönüştüğü kamuoyuyla paylaşılmıyor. Uygulamalarda paydaşlara danışılması kadar danışma sürecinin şeffaf bir şekilde yürütülmesi de çok önemlidir. Eğitim yönetişimi açısından, katılımcılar ve gerekli bilgiler kamuoyuyla paylaşılmadığında danışma adımı eksik kalıyor.

COVID-19 salgını gibi kriz dönemlerinde kararların hızlı alınmasının gerekmesi danışma süreçlerini sekteye uğratabilir. Bu dönemde de paydaş katılımını sağlamak için alınan kararlarla ilgili paydaşlardan hızlı geribildirim alacak sistemler kurulmalı, geribildirimlere göre politikalar hızlı bir şekilde değiştirilebilmelidir. Bunu yapabilmek için paydaşlarla sürekli iletişim halinde olmaya ihtiyaç vardır. MEB öğretmenlerin geribildirimlerini okullar, okulların geribildirimlerini ise ilçe ve il millî eğitim müdürlükleri üzerinden toplayabilir. Hızlı olması için anketler bir araç olarak kullanılabilir.

COVID-19 salgını sürecinde farklı kurumlar tarafından yapılan anketler, paydaşların politika ve uygulamalara ilişkin görüşleri konusunda fikir veriyor. Reimer ve Schleicher tarafından, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 98 ülkeden eğitimle ilgili kurumlarda çalışan 330 kişiyle anket yapıldı. Anket sonuçlarına göre, katılımcıların eğitimle ilgili en önemli ihtiyaçlar olarak gördüğü uygulamalarla, gerçekleştirilmesinin en zor olduğunu düşündükleri uygulamalar aynıdır. Katılımcıların %56,4'u "Öğrencilerin akademik öğreniminin sürekliliğini sağlamak" seçeneğinin en önemli ihtiyaç olduğunu belirtirken, başka bir soruda katılımcıların %62,7'si bunun gerçekleştirilmesi en zor hedef olduğunu belirtiyor. Katılımcıların %42,1'i teknolojik altyapı yeterliliğinin sağlanmasında birçok engel olduğunu dile getiriyor.⁷³ Diğer yandan katılımcıların %37,6'sı COVID-19 salgını sürecinde teknoloji ve diğer yenilikçi çözümlerin ortaya çıkmasını eğitim alanında yaşanan güçlüklerin olumlu bir sonucu olarak görüyor.⁷⁴ Öğretmen Ağları tarafından uzaktan eğitimin birinci ayının sonunda yapılan ankette, katılımcı öğretmenler uzaktan eğitim sürecinde internete erişimi olmayan veya erişimi kısıtlı olan öğrencilere ulaşmakta ve dijital araçları kullanmada sorunlar yaşadıklarını ifade ediyorlar.⁷⁵ Ankete katılan öğretmenlerin yanıtları, uzaktan eğitimin bazı öğretmenler için meslektaş dayanışmasına olumlu bir etkisi olabileceğine de işaret ediyor.⁷⁶ Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV) tarafından, TEGV çalışmalarından yararlanan öğrencilerin velilerine uygulanan ankette ise, katılımcı velilerin yanıtları öğrencilerin süreçte yetişkin desteğine ihtiyaç duyduklarını gösteriyor.⁷⁷ Katılımcı velilerin en fazla canlı sınıf uygulamasını verimli bulduğu anlaşılıyor.⁷⁸ Ancak, her ailenin canlı sınıfa erişebilecek teknolojik araçlara sahip olmaması, bu uygulamadan tüm çocukların yararlanabilmesine engel oluyor. Tüm bu anketler genel olarak değerlendirildiğinde, teknolojiye ilişkin eksiklikler, hem araçlara erişim hem de dijital okuryazarlık açısından, uzaktan eğitim döneminin en önemli sorunlarından biri olarak görülüyor. Uzaktan eğitimin olumlu yanlarından bazılarının ise en azından belirli bir kesim için yenilikçi çözümlerin ortaya çıkması ve öğretmenler arasında mesleki dayanışmasının artması olduğu söylenebilir.

73 Reimer ve Schleicher, 2020.

74 A.g.e.

75 Ergen, 11 Mayıs 2020.

76 A.g.e.

77 TEGV, 2020.

78 A.g.e.

Başta öğrencilerin internete erişimi olmak üzere uzaktan eğitim sürecinde yaşanan bazı sorunlar öğretmenlerin inisiyatif olarak çözümler üretmesini gerektirdi. Öğretmenler, uzaktan eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlara karşın, salgın öncesine göre kendilerini karar alma konusunda daha etkin hissettiklerini, bazı meslektaşlarında da benzer bir durum gözlemlediklerini söylüyorlar.⁷⁹ Diğer yandan, sorun çözümlerinde öğretmenin etkinliğinin artması, öğretmenlerin süreçteki yüklerinin artmasına da neden oluyor. Özellikle özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenler, evden çalışmanın mesai saatlerini artırdığını ve stres altında olduklarını belirtiyorlar.⁸⁰ Buna ek olarak, bazı öğretmenlerin süreç içerisinde sorunlara çözüm üretmesi, bunun bütün öğretmenler tarafından yapılabildiği anlamına gelmiyor. Öğretmenler, bunun için sorun çözme becerisinin desteklenmesinin önemine dikkat çekiyorlar.⁸¹ Öğretmenlerin sorunlara karşı inisiyatif olarak ürettikleri çözüm yollarının başka öğretmenlere de ulaşması değerli olacaktır.

MEB ve öğretmenler arasında paydaşlarla ilişkiler bağlamında değerlendirilebilecek bir uygulama “Ziya Öğretmen ile Eğitim Buluşmaları”dır. Millî Eğitim Bakanı Ziya Selçuk’un farklı gerekçelerle gittiği illerde bulunan öğretmenlerle yaptığı paylaşım toplantıları olarak başlayan bu etkinlikler, COVID-19 salgını önlemleri kapsamında çevrimiçi olarak devam ettiriliyor.⁸² Buluşmaların çevrimiçi olması, daha çok sayıda öğretmenin görüş, öneri ve deneyimlerini Bakanlıkla paylaşmasını kolaylaştırmış olabilir. 30 Nisan’da Rize’de gerçekleştirilen ilk çevrimiçi buluşmaya 200 öğretmen katıldı; canlı yayın ise Youtube’dan paylaşıldı.⁸³ İlk buluşmanın ardından, 12 Haziran’a kadar 18 ilde⁸⁴ daha buluşmalar yapıldı. Buluşmalar, öğretmenlerin görüş, öneri ve deneyimlerini birinci ağızdan Millî Eğitim Bakanı ile paylaşmaları adına olumludur. Bu buluşmalara illerdeki tüm öğretmenler katılamadığı için, öğretmenlerin nasıl belirlendiğinin paylaşılması, şeffaflık ilkesi açısından önemli olacaktır. Buluşmalardaki öğretmenlerin geribildirim, görüş ve önerilerinin politika ve uygulamalara nasıl yansıtıldığının kamuoyuyla paylaşılması MEB-paydaş ilişkileri adına önemli bir kazanım olabilir.

Katılım için sadece mekanizmaların kurulması değil, paydaşların bu mekanizmaları kullanabilecek yeterliliklere sahip olması gerekir. Bu kapsamda aktif katılım, paydaşları güçlendirmenin desteklenmesinden bağımsız düşünülemez. Bunun sağlanabilmesi için, MEB’in halihazırda paydaşların katılımını içeren uygulamalarının paydaşların güçlenmesine ve paydaş katılımının niteliğinin artırılmasına ne kadar olanak sağladığı incelenmelidir.

2019-20 eğitim-öğretim yılının eğitim yönetişimi alanındaki gelişmeleri genel olarak değerlendirildiğinde, üst politika belgelerinde belirtilen uzun vadeli politikalar ile COVID-19 salgını nedeniyle ortaya çıkan acil ihtiyaçlar arasında bir denge kurulması gereksinimi öne çıkıyor. Üst politika belgeleri özelinde, planda oluşacak değişikliklerin daha sık izlenmesi ve bunun kamuoyuyla paylaşılması önemli olacaktır. COVID-19 salgını ile ortaya çıkan ihtiyaçlar için mevzuat değişiklikleri yapılması, salgının çıktılarının uzun vadeli politikalar dönüşmesini sağlamak adına olumludur. COVID-19 salgını, tüm çocukların nitelikli erişimi için yapılan uygulamaların her koşul gözetilerek planlanması

79 ERG tarafından yapılan yuvarlak masa toplantısı.

80 Ergen, 11 Mayıs 2020.

81 ERG tarafından yapılan yuvarlak masa toplantısı.

82 MEB, 30 Nisan 2020.

83 A.g.e.

84 Bu iller şunlardır: Sakarya, Mersin, Hakkari, Çorum, Bartın, Edirne, Muş, Çanakkale, Düzce, Kars, Ardahan, Mardin, Trabzon, Artvin, Çankırı, Bitlis, Kahramanmaraş ve Kocaeli.

gerektiğini bir kez daha gösterdi. Eğitim yönetişimi açısından, bu amaca katkı sağlamanın yollarından biri her koşulda eğitim paydaşlarının düzenli geribildirimini almaktır. Paydaşların gözlemleri ve geribildirimleriyle, salgın gibi olağanüstü koşullardaki uygulamaların tüm çocuklara ulaşması sağlanabilir. Sahadaki paydaşlar, uygulamaların risk altındaki çocuklara ulaşması için öneriler geliştirebilirler. Olağanüstü koşullarda kararların hızlı alınması gerekse de, bu süreçte de paydaş katılımının her aşamada sürmesi sağlanarak, yeni uygulama ve politikalara uyum süreci hızlandırılabilir.

EĞİTİM FİNANSMANI

Eğitimde alınan kararlar, kaynak ihtiyacını beraberinde getirir. Kararların uygulanabilmesi için yeterli kaynağın sağlanması ve verimli bir biçimde kullanılması gereklidir. Finansman ihtiyacını karşılayan kaynakların (kamu, özel harcamalar ve uluslararası yardımlar) eğitim finansmanı içindeki payı ülkelere, aynı ülkede eğitim kademelerine ve okul türlerine göre değişebilir. Bu kaynakların nasıl harcandığı politika önceliklerine işaret edebilir.

Kamu kaynakları ilkesel olarak, tüm çocukların devlet okullarında ücretsiz ve nitelikli eğitime erişimi için kullanılmalıdır. Eğitimde kamu kaynaklarına olan ihtiyacın artmasına karşın kaynakların azaltılmasıyla, eğitim harcamalarında hanehalkı harcamaları gibi özel harcamaların payı da yükseliyor. Eğitime ayrılan kaynakların dağılımındaki değişimin, tüm çocukların nitelikli eğitime erişimini nasıl etkilediğinin incelenmesi ve kaynakların verimli ve adaletli kullanılması önemlidir.

Eğitim finansmanının kaynaklara göre ayırımına ek olarak, kamunun eğitim bütçesinin nasıl kullanıldığı ekonomik ve fonksiyonel sınıflandırmaya göre incelenmelidir. Var olan eğitim hizmetlerinin devamı için yapılanlar **cari harcamalar** oluştururken, yeni politikalar, uygulamalar ve ihtiyaçlar için yatırım harcamaları yapılır.⁸⁵ Harcama kalemlerinin bütçe içindeki dağılımı karar alıcıların eğitim politikası tercihlerine ilişkin fikir verebilir. Örneğin, yatırım harcamalarının artması, yeni politika ve uygulamalara ağırlık verildiğine işaret edebilir.

Mevcut hizmetlerin devam etmesi ve nitelikli eğitime erişimin artmasına ek olarak, deprem, sel, salgın, savaş gibi olağanüstü durumlardaki ihtiyaçları karşılamak için de eğitime kaynak aktarılmasına ihtiyaç duyulur. Bu ihtiyaçlar için önceden belirlenen harcama planı değiştirilebileceği gibi, ihtiyaçlar diğer kamu kurumları ya da özel kurumlardan ek kaynak sağlanmasıyla da karşılanabilir. Olağanüstü durum geçtiğinde, eğitim hizmetlerinin eskisi gibi sürdürülebilmesi için olağanüstü dönemde de kaynakların verimli kullanılması önemlidir.

2019-20 eğitim-öğretim yılında Türkiye’de eğitimin gündemini belirleyen üst politika belgeleri, eğitim harcamalarının önceliklerini de belirlese de COVID-19 salgını eğitimin diğer alanları gibi ihtiyaç duyulan kaynakları da etkiledi. COVID-19 salgınının eğitim finansmanına etkisine dair bugünden bir son değerlendirme yapmak, yeterli veri bulunmadığı için mümkün değil. Öte yandan, COVID-19 salgını sırasında oluşan ihtiyaçların karşılanması için eğitim harcamaları yapıldı. Okullar yeniden açıldığında da okullardaki ihtiyaçların neler olacağı ve eğitime erişimde dezavantajlı durumdaki çocukların okula dönüşünde yaşanabilecek zorluklar eğitimin finansmanı bağlamında bugünden tartışılması gereken konulardır. Benzer şekilde, COVID-19’un hanehalkı bütçelerine etkisi, eğitime ayrılan özel kaynakların durumunu da etkiliyor. 2019-20’de özel öğretim kurumlarının yaşadığı mali kriz de eğitimin finansmanı bağlamında dikkate değerdir.

CARI HARCAMA

Personel giderleri, sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri, bütçe hazırlama rehberi ve merkezi yönetim bütçe kanunları ile belirlenen asgari değerleri aşmayan ve normal ömrü bir yıl ya da bir yıldan az olan mal ve hizmet alım giderleri ile faiz giderlerdir.

Kaynak: <https://bit.ly/3gGBJe1>

Bu bölümde, önce kamu ve özel kaynaklarla yapılan eğitim harcamaları inceleniyor. Özel öğretim kurumlarının durumunun yanı sıra hanehalkı eğitim harcamaları analiz ediliyor. COVID-19 salgının harcama öncelikleri bakımından olası etkileri üzerinde duruluyor. Bölümün ikinci kısmında, MEB'in 2020 bütçesi inceleniyor. Bu kapsamda, yatırıma ayrılan kaynaklara ayrı bir başlık açılıyor.

EĞİTİM HARCAMALARI

Her yıl dünyada eğitim için toplam 4,7 milyar ABD doları harcanıyor.⁸⁶ Ülkeler, gelir gruplarına göre kategorize edildiğinde, yüksek ve düşük gelirli ülkelerde eşit sayıda çocuk bulunmasına karşın, dünyadaki toplam eğitim harcamalarının sadece %0,5'i düşük gelirli ülkelerde, %65'i ise yüksek gelirli ülkelerde yapılıyor.⁸⁷ Ülkelerin gelir düzeyleri arttıkça hanehalkının eğitim harcamalarındaki payı düşüyor.

Hanehalklarının eğitim harcamalarına katkısı, düşük gelirli ülkelerde (%29), yüksek gelirli ülkelere fazladır (%18).⁸⁸ Bu durum, düşük ve orta gelirli ülkelerde hem eğitim harcamalarının daha az, hem de hanehalkı üzerindeki yükün daha fazla olduğunu gösteriyor.

Başka devletlerin ve uluslararası örgütlerin yaptıkları bağışlar, düşük gelirli ülkelerdeki toplam eğitim harcamalarının %12'sini, dünyadaki toplam eğitim harcamalarının ise sadece %0,3'ünü oluşturuyor.⁸⁹ Dünyada yaklaşık 258 milyon okul çağındaki çocuk eğitime devam edemiyor.⁹⁰ Bu çocukların %22,9'u 6-9 yaş, %24,0'ü 10-13, %53,5'i ise 14-17 yaş aralığındadır.⁹¹ Okulda olan çocukların önemli bir bölümünün ise temel yetkinlikleri zayıf ve pek çok ülkede öğretmen eksikliği var. Eğitim için yapılan toplam küresel yardımdan düşük ve orta gelirli ülkelerdeki ihtiyaç sahibi çocuk başına yaklaşık 10 ABD doları düşüyor ve bu miktar sadece ikinci el ders kitabı masrafını karşılamaya yetiyor.⁹² Küresel Eğitim İzleme Raporu (*Global Education Monitoring Report, GEM Report*), Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (*Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD*) Kalkınma Yardım Komitesi (*Development Assistance Committee*) bağışçısı devletlerin gayri safi milli gelirin %0,7'sini Resmi Kalkınma Yardımı'na (*Official Development Assistance*) aktarmasının ve bu yardımın %10'unun da temel eğitim ve ortaöğretime verilmesinin, ihtiyaç duyulan kaynaklar için yeterli olabileceğini belirtiyor. Diğer yandan, 2017 verilerine göre Resmi Kalkınma Yardımı'na gayri safi milli gelirin %0,7'sini bağışlayan sadece 7 üst orta ve yüksek gelirli ülke var: Almanya, Birleşik Arap Emirlikleri, Birleşik Krallık, Danimarka, Lüksemburg, Norveç, Türkiye.⁹³

86 GEM Report Education Progress, 2019.

87 A.g.e.

88 UNESCO, 2019.

89 GEM Report Education Progress, 2019.

90 UIS, ty.

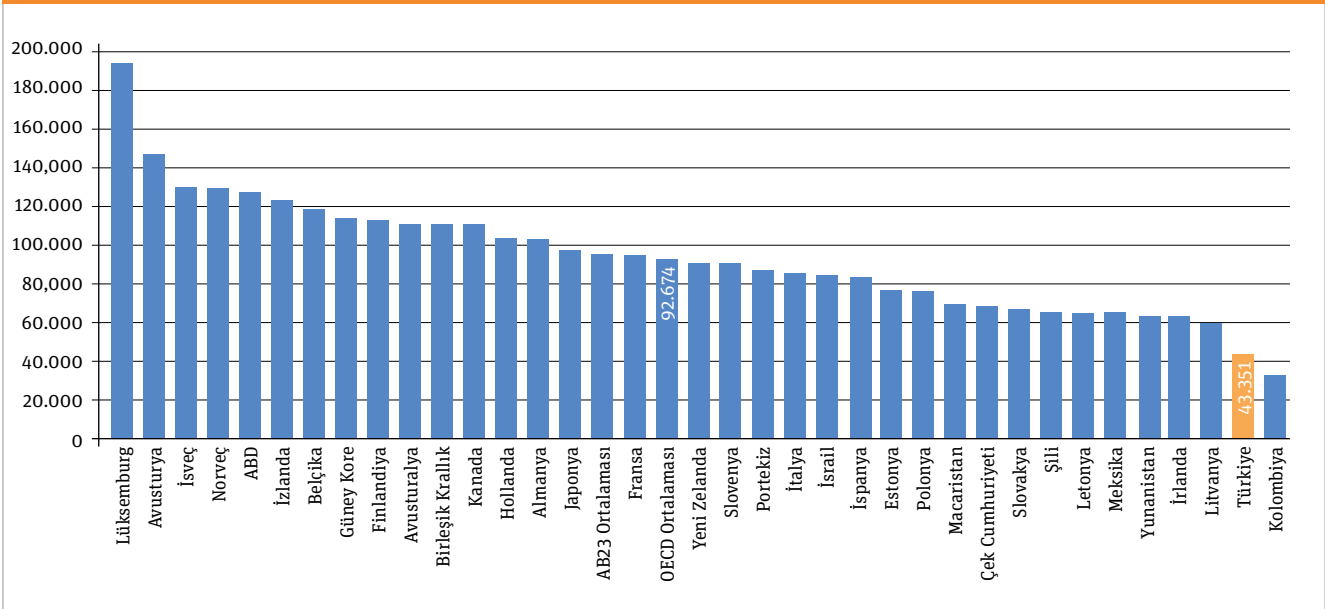
91 A.g.e.

92 The Education Commission, 2020.

93 GEM Report Education Progress, 2019.

Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (*Programme for International Student Assessment, PISA*) 2018 sonuçları, 6 ila 15 yaş arasındaki öğrenci başına eğitim kurumları için yapılan kümülatif harcaması 50.000 ABD dolarının altında olan ülkelerde, eğitim harcamasının artmasının ortalama başarıyı artırdığını gösteriyor.⁹⁴ 50.000 ABD dolarının üstünde ise eğitim harcamalarının artmasıyla ortalama puanlar arasında bir ilişki bulunmuyor.⁹⁵ Grafik 3'te görüldüğü üzere, kümülatif eğitim harcaması Kolombiya'da (32.365 ABD doları) ve Türkiye'de (43.351 ABD doları) 50.000 ABD dolarının altındadır. Bu durum, bu ülkelerde akademik başarının artması için eğitime ayrılan kaynakların artması gerektiğine işaret ediyor.

GRAFİK 3: 6 İLA 15 YAŞ ARASINDAKİ ÖĞRENCİ BAŞINA EĞİTİM KURUMLARI İÇİN YAPILAN KÜMÜLATİF HARCAMA, ABD DOLARI, 2016

Kaynak: OECD, 2019a.

Açıklama: Tüm eğitim kurumlarında tam gün öğrenim gören benzer durumdaki öğrenci başına harcamaları içeriyor. Satın alma gücü paritesine göre hesaplanmış ABD dolarıdır.

Eğitim 2030 Eylem Çerçevesi (*Education 2030 Framework for Action*) gündemine göre Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi 4: Nitelikli Eğitim'in gerçekleşebilmesi için ülkelerin eğitim finansmanı alanında gelişme göstermesi gerekiyor. Gündem kapsamında ülkelerin eğitim harcamalarının gayri safi yurtiçi hasılaya (GSYH) oranının %4-6 olması ya da kamu harcamalarının %15 ila %20'sinin eğitim harcamalarına ayrılması tavsiye ediliyor.⁹⁶ Dünya genelinde ülkeler GSYH'nin ortalama %4,4'ünü eğitime ayırıyor; kamu harcamalarının ise ortalama %14,1'ini eğitim harcamaları oluşturuyor.⁹⁷ Diğer yandan, her dört ülkeden birinde eğitim finansmanının durumu her iki ölçütün de altındadır.⁹⁸

94 Schleicher, 2019.

95 A.g.e.

96 UNESCO vd., 2016.

97 GEM Report Education Progress, 2019.

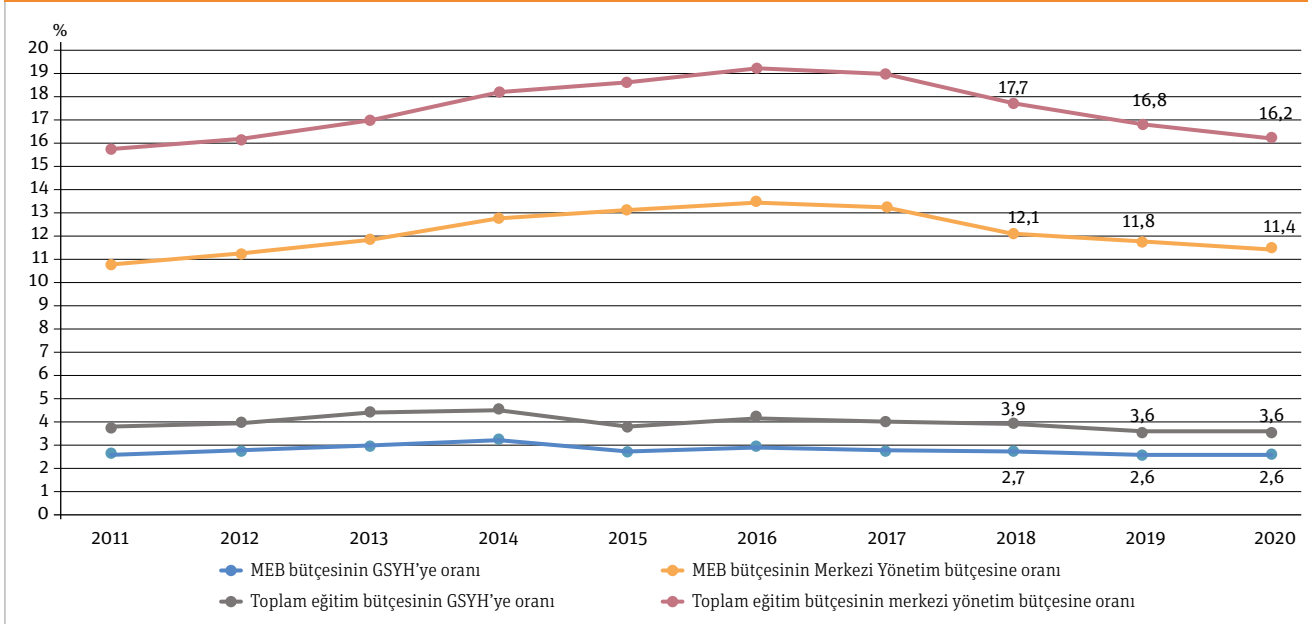
98 A.g.e.

KAMU HARCAMALARI

Türkiye’de kamu eğitim bütçesi; MEB, Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK), üniversiteler, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Kurumu (ÖSYM) ve Kredi ve Yurtlar Kurumu (KYK) bütçelerinden oluşuyor. Türkiye’de 2020 yılında toplam eğitim bütçesi 177.605.504.000 TL olarak belirlendi. Bu miktar merkezi yönetim bütçesinin %16,2’si, GSYH’nin ise %3,7’sidir. Türkiye’de toplam eğitim bütçesinin kamu harcamaları içindeki payının %16,2⁹⁹ olması, Eğitim 2030 Eylem Çerçevesi’nde belirtilen tavsiye ile uyumluken, eğitim harcamalarının GSYH’ye oranı tavsiye edilen oranın altında kalıyor.

2020 verilerine göre, toplam eğitim bütçesinin %70,6’sı MEB’e, %20,4’ü YÖK ve üniversite bütçelerine, %0,4’ü ÖSYM’ye, %8,6’sı ise KYK’ya ayrıldı. En yüksek payın ayrıldığı MEB’in bütçesi, son on yıldır merkezi yönetim bütçesinin ortalama %70’ini oluşturuyor. Grafik 4’te toplam eğitim bütçesinin ve MEB’in bütçesinin merkezi yönetim bütçesine ve GSYH’ye oranı gösteriliyor. Yıllara göre bakıldığında, bütçelerin GSYH’ye oranının, merkezi yönetim bütçesine oranlarına göre daha az değiştiği görülüyor. Bütçelerin GSYH’ye oranı en yüksek düzeye 2014 yılında ulaşırken, merkezi yönetim bütçesine oranının en yüksek olduğu yıl 2016’dır. 2020’de toplam eğitim bütçesinin GSYH’ye oranı 0,02 yüzde puan artarak %3,65, MEB bütçesinin ise 0,01 yüzde puan artarak %2,6 oldu.

GRAFİK 4: TOPLAM EĞİTİM BÜTÇESİ VE MEB’İN BÜTÇESİNİN YILLAR İÇİNDEKİ DEĞİŞİMİ

Kaynak: MEB (2019b) verileri kullanılarak ERG tarafından hesaplandı.

Karşılaştırılabilir verilerin olduğu 2016 yılı verilerine göre, eğitim harcamalarının GSYH’ye oranı Türkiye’de ve OECD ülkelerinde ortalama %3,5 AB (Avrupa Birliği) ülkelerinde ortalama %3,3’tür.¹⁰⁰ Diğer yandan bu orana kademelere göre bakıldığında, Türkiye ve diğer OECD ülkeleri arasında farklılıklar olduğu görülüyor. İlkokuldan

99 Yükseköğretim kurumlarına yapılan harcamalar da dahildir.

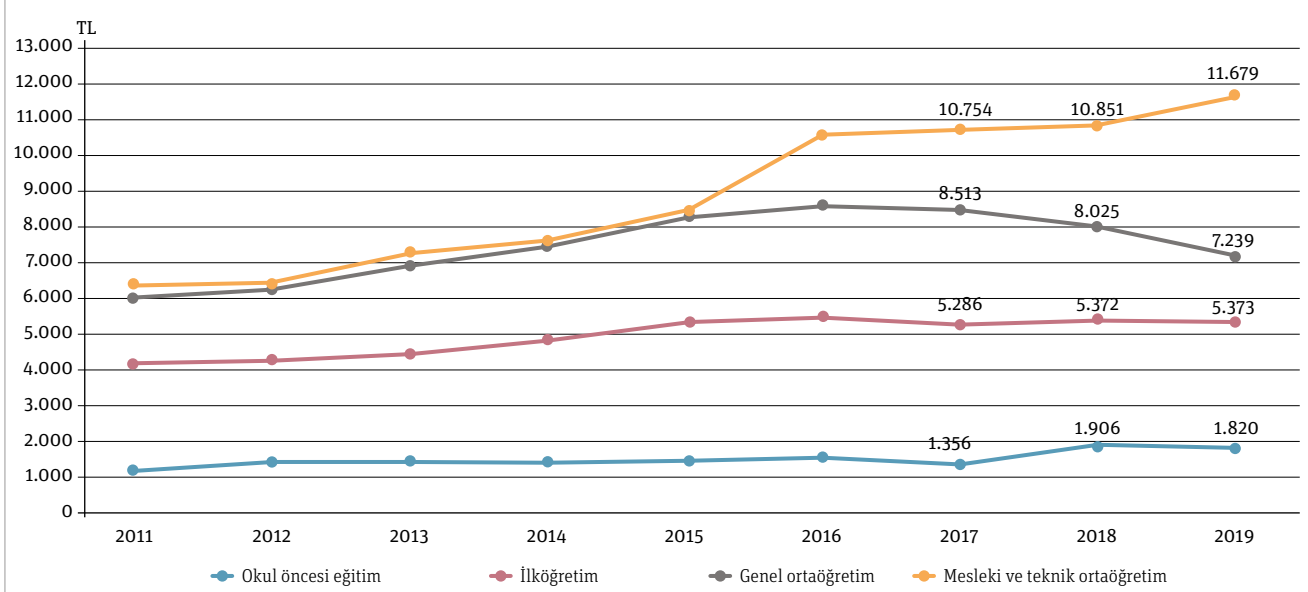
100 OECD, 2019a.

ortaöğretime kadar olan kademelerde, Türkiye’de en fazla harcamanın %1,5 ile ortaöğretim, en az harcamanın ise %1 ile ilkokul kademesinde yapıldığı görülüyor.¹⁰¹ OECD ve AB ülkelerindeyse, en fazla harcama sırasıyla ortalama %1,5 ve %1,3 ile ilkokul kademesinde yapılıyor.¹⁰² Eğitim harcamalarının miktarı kadar, bu kaynakların nereye ve nasıl harcadığı da önemlidir. Eğitim harcamalarının daha erken kademelerde daha fazla yapılması, eğitimde niteliğin artmasına katkı sağladığı takdirde çocukların eğitime daha eşit koşullarda başlamasını sağlayabilir.

GSYH’ye oranlarının aksine, hem toplam eğitim hem de MEB’in bütçesinin merkezi yönetim bütçesi içindeki payında 2016’dan beri azalma görülüyor. Geçen yıla göre toplam eğitim bütçesinin merkezi yönetim bütçesine oranı 0,6 yüzde puan, MEB’in bütçesininki ise 0,4 yüzde puan azaldı. Bunun nedeni, merkezi yönetim bütçesi %14 oranında artarken, eğitim bütçesinin %9, MEB bütçesinin %9,2 oranında artmasıdır.

Öğrenci başına yapılan harcamalar, eğitime ayrılan kaynakların öğrenci sayısına bölünmesi ile hesaplanır. Bu gösterge her öğrenciye düşen gerçek miktarı göstermiyor, fakat ülkeler arası karşılaştırma yapabilmeyi sağlıyor. Öğrenci başına yapılan harcamalar, kademeler arasında da değişiklik gösterebilir. Grafik 5’te görüldüğü gibi, öğrenci başına düşen merkezi yönetim kaynaklarıyla gerçekleştirilen harcamanın en yüksek olduğu kademe 11.679 TL ile mesleki ve teknik ortaöğretimdir. Onu genel ortaöğretim, ilköğretim ve okul öncesi eğitim takip ediyor. Önceki yıla göre, merkezi yönetim kaynaklarıyla gerçekleştirilen harcamalar, mesleki ve teknik eğitimde %7,6 arttı, ilköğretimde aynı kaldı; genel ortaöğretimde %9,8, okul öncesi eğitimde %4,5 azaldı.

GRAFİK 5: ÖĞRENCİ BAŞINA DÜŞEN MERKEZİ YÖNETİM KAYNAKLARIYLA GERÇEKLEŞTİRİLEN HARCAMALAR (2019 FİYATLARIYLA)

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü (2020) tarafından sağlanan merkezi yönetim bütçe giderleri verileri ile MEB tarafından 2011'den bu yana yayımlanan örgün eğitim istatistikleri kullanılarak ERG tarafından hesaplandı.

Açıklama: Açıköğretim, özel öğretim ve özel eğitim kurumlarında öğrenim görenler hesaplamaya dahil değildir. Anadolu imam hatip lisesi harcamaları mesleki ve teknik ortaöğretim içerisinde yer alıyor.

101 OECD, 2019a.

102 A.g.e.

ÖZEL HARCAMALAR

Özel harcamaları hem ülke içinde hem de ülkeler arasında karşılaştırılmalı olarak izlemek kamu kaynaklarını izlemeye göre daha zordur. Bu kapsamda UNESCO İstatistik Enstitüsü, hanehalkı eğitim harcamalarının izlenmesinde kullanılan bütçe anketlerinin tasarımına katkıda bulunmak için bir rehber kitap yayımladı. Diğer özel harcamaları izlemek içinse belirli bir araç kullanılmıyor. Diğer harcamaların altında, özel öğretim kurumlarına yapılan harcamalar ve özel sektörün eğitime katkısı yer alabilir. Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü'nün (MTEGM) internet sitesinde, özel sektörle işbirliğine ilişkin protokollerin bir listesi bulunmasına karşın, bu protokollerin bütçesi yer almıyor. MTEGM Proje ve Protokol Teknik Destek biriminin internet sitesinde bulunan projeler ise güncel değil ve sitede projelerin bütçelerine yer verilmiyor. Öte yandan, özel harcamalar OECD gibi uluslararası karşılaştırmalı veri yayımlayan kuruluşlar üzerinden izlenebiliyor.

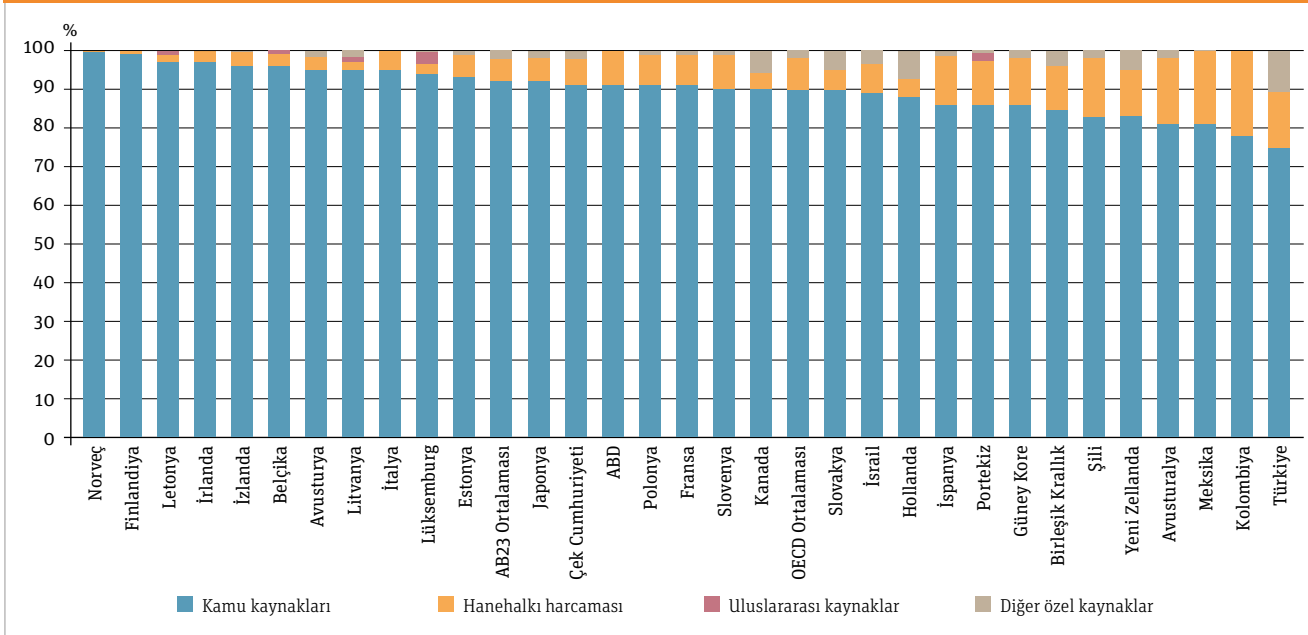
Measuring Household Expenditure on Education: A Guidebook for designing household survey questionnaires

İçeriği görmek için tıklayınız.

Grafik 6'da, karşılaştırılabilir verilerin bulunduğu 2016 yılında farklı ülkelerde eğitim kurumlarına yapılan toplam harcamanın kaynaklara göre dağılımı görülüyor. Buna göre, her ülkede en fazla harcamayı kamu yapıyor ama kamunun payı ülkeden ülkeye değişiklik gösteriyor. Norveç'te eğitim kurumlarına yapılan harcamaların %99,5'i kamu kaynaklarından karşılanırken, bu oranın en düşük olduğu Türkiye'de, eğitim kurumlarına yapılan harcamaların %75'i kamu tarafından yapılıyor. Hanehalkı harcamalarının oranı en yüksek Kolombiya'da (%22), uluslararası kaynakların harcamaları ise %3 ile en yüksek Lüksemburg'dadır. Grafiğe göre, Türkiye'de diğer özel kaynakların payının (%10) da yüksek olduğu görülüyor.

GRAFİK 6: EĞİTİM KURUMLARINA YAPILAN TOPLAM HARCAMANIN KAYNAKLARA GÖRE DAĞILIMI, 2016

Kaynak: OECD, 2019a.

Açıklama: Resmi ve özel ilköğretim, ortaokul ve ortaöğretim kurumlarında yapılan harcamaları içeriyor. AB23, AB'ye üye 23 ülkenin ortalamasını gösteriyor.

Özel Öğretim Kurumları

MEB 2019-2023 Stratejik Planı'nda "özel öğretimi destekleyici ve teşvik edici mekanizmalar" MEB'in güçlü yanları arasında sayılıyor. Plandaki amaçlar arasında "Uluslararası standartlar gözetilerek tüm okullarımız için destekleyici bir özel öğretim yapısına geçilecektir." yer alıyor. Amaç kapsamında 2023'e kadar özel öğretim kurumlarındaki öğrencilerin oranının artırılmasına ek olarak, 2022 yılına kadar, özel öğretim alanına yatırım yapacak kişilere yatırım ve işletme dönemlerinde destek sağlayacak bir sistemin kurulması hedefleniyor.

MEB'in özel öğretim kurumlarındaki öğrencilerin oranının artırılması hedefine uygun olarak, her yıl özel öğretim kurumları ve bu kurumlardaki öğrenci sayısı artıyor.

2013'te %3,3 olan özel öğretim kurumlarındaki öğrenci oranı 2019'de %8,7'ye çıktı.¹⁰³ 2019'da toplam eğitim kurumları sayısının içinde özel öğretim kurumlarının payı ise %15,9'dur.¹⁰⁴ Tablo 2'de görüldüğü üzere, özel öğretim kurumlarında öğrenim gören öğrenci oranı genel ortaöğretimde en yüksek (%22,1), ilkökulda en düşük (%5,0) düzeydedir. 2018'e göre, özel genel ortaöğretim kurumları hariç tüm kademelerde öğrencilerin oranı arttı. Genel ortaöğretimdeki azalma, temel liselerin kapatılması ve eğitim ve öğretim desteğinin kademeli olarak kaldırılmasıyla ilgili olabilir. Temel liseler 2018-19 yılı sonunda kapandı.¹⁰⁵ 2018-19'da temel liselerin sayısı %12,9 azalarak 847, temel liselerdeki öğrenci sayısı ise %22,7 azalarak 164.034 olmuştu.

TABLO 2: KADEMELERE GÖRE ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARINDAKİ ÖĞRENCİ ORANLARI (%)

	2012-13	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18	2018-19
Okul öncesi eğitim	11,6	12,8	14,8	15,9	15,5	15,7	16,5
İlkokul	3,0	3,3	3,7	4,3	4,3	4,6	5,0
Ortaokul	3,2	3,3	4,2	5,7	5,4	6,0	6,2
Genel ortaöğretim	7,1	7,4	9,3	20,4	20,0	22,7	22,1
Mesleki ve teknik ortaöğretim	0,9	3,2	3,1	4,1	4,9	4,7	5,1
Toplam	3,3	4,0	5,2	7,5	7,6	8,3	8,7

Kaynak: MEB tarafından 2008-2019 arasında yayımlanan örgün eğitim istatistikleri kullanılarak ERG tarafından hesaplandı. Açıköğretim öğrencileri hesaplama dahil edilmedi. Mesleki ve teknik ortaöğretimle ilgili hesaplama yapılırken toplam öğrenci sayısına Anadolu imam hatip liselerindeki öğrenciler de eklendi. Türkiye özel Anadolu imam hatip lisesi bulunmuyor.

103 MEB, 2019a.

104 A.g.e.

105 MEB, 28 Ocak 2019.

2019'da eğitim ve öğretim desteğinin de kademeli olarak kaldırılmasına ve verilen desteğin öğrenci mezun olana kadar devam ettirilmesine karar verildi. Tablo 3'te yıllara göre eğitim ve öğretim desteği tutarı ve destek alan öğrenci sayısı görülüyor. Buna göre, 2019-20'de okul öncesi kurumlarında destek verilmedi ve eğitim ve öğretim desteği için yeni başvuru açılmadı. Yıllara göre eğitim ve öğretim desteği tutarına enflasyon dikkate alınarak bakıldığında tutarın azaldığı görülüyor. 2019-20'de eğitim ve öğretim desteği özel ortaokul ve ortaöğretim kurumlarında %7,7, özel ilkokullarda ise %7,5 oranında azaldı. MEB 2020 bütçesinde eğitime devam eden 84.964 öğrenciye verilmek üzere 329.000.000 TL eğitim ve öğretim desteği ödenek olarak ayrıldı. Bu ödenek MEB 2020 bütçesinin %0,3'ünü oluşturuyor.

TABLO 3: YILLARA GÖRE EĞİTİM VE ÖĞRETİM DESTEĞİ TUTARI VE DESTEK ALAN ÖĞRENCİ SAYISI

	Destek tutarı (TL, 2019 fiyatlarıyla)					Eğitim ve öğretim desteği alan yeni öğrenci sayısı
	Okul öncesi	İlkokul	Ortaokul	Ortaöğretim	Temel lise	
2014-2015	4.320	5.184	6.048	6.048	5.184	285.000
2015-2016	4.301	5.168	6.019	6.019	5.168	195.000
2016-2017	4.259	5.123	5.957	5.957	5.123	75.000
2017-2018	4.100	4.931	5.735	5.735	4.931	75.000
2018-2019	3.789	4.561	5.310	5.310	4.561	75.000
2019-2020	-	4.220	4.900	4.900	-	-

Kaynak: ERG, 2019 ve MEB, 2019b. Organize sanayi bölgesi içinde ve dışındaki özel mesleki ve teknik eğitim kurumlarına ilişkin bilgiye tabloda yer verilmedi.

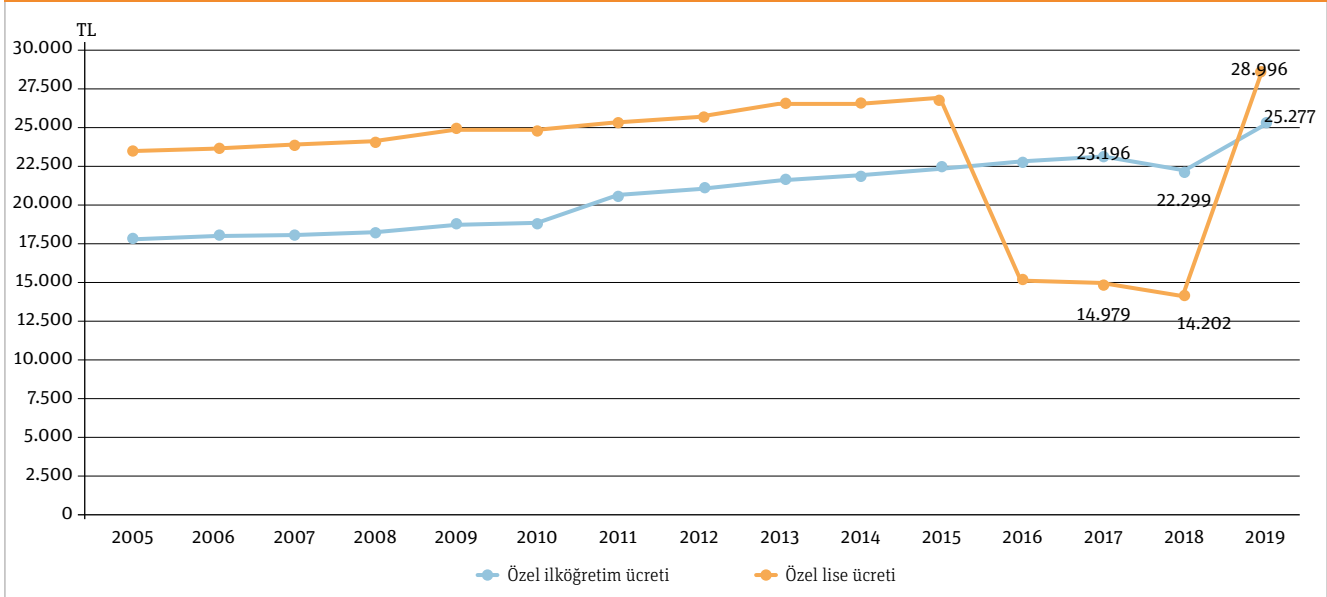
Özel mesleki ve teknik öğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin desteklenmesine ise devam ediliyor. 23 Eylül 2019 itibarıyla, organize sanayi bölgesi (OSB) içinde 42, OSB dışında ise 103 özel mesleki ve teknik eğitim kurumunda eğitime devam eden 74.397 öğrenciye eğitim ve öğretim desteği ödemesi yapılıyor.¹⁰⁶ Öğrencilere verilen destek tutarı, eğitim kurumunun OSB içinde ya da dışında olmasına ve mesleki ve teknik eğitim alanlarına göre değişebiliyor. Örneğin, kimya teknolojisi alanındaki öğrencilere OSB içinde 7.320 TL destek verilirken, OSB dışında 6.450 TL destek veriliyor. Mesleki ve teknik eğitim alanlarında verilen tüm eğitim ve öğretim desteği tutarları, diğer ortaöğretim kurumlarına verilen destek tutarlarından daha yüksektir. Diğer kurumlarda desteğin kaldırılmasıyla, eğitim ve öğretim desteği 2014 öncesinde olduğu gibi mesleki ve teknik eğitime özel bir politika haline gelmiş olacak.

Ortaöğretim kademesinde ortalama özel öğretim kurumu ücretlerinin azalmasında temel liseler en önemli etkenlerden biriydi. Grafik 7'de ortalama özel ilköğretim ve lise ücretlerinin yıllara göre değişimi görülüyor. Buna göre ortalama lise ücreti, 2019 yılında iki katına çıktı ve ortalama ilköğretim ücretini geçti. Özel öğretim kurumlarına izin verilen ücret artışı yurt içi üretici fiyat endeksi ve tüketici fiyat endeksine göre

¹⁰⁶ MEB, 2019b.

belirleniyor.¹⁰⁷ Kurumlar, bu iki endeksin toplanıp ikiye bölünmesiyle çıkan orana en fazla %5 ekleyebiliyor.¹⁰⁸ Enflasyondaki artış nedeniyle 2019'da yönergeye göre özel öğretim kurumları %31'e kadar zam yapabiliyorlardı.¹⁰⁹ Zam ve temel liselerin kapanması, ortalama özel lise ücretlerindeki artışın temel nedenleridir. Eğitim ve öğretim desteğinin kaldırılması, temel liselerin kapanması ve ücretlerdeki artış, özel ortaöğretim kurumlarındaki öğrenci oranının etkileyebilir. Öte yandan, eğitim ve öğretim desteğinin özel öğretim kurumlarına olan talebi nasıl etkilediğine yönelik bir çalışma bulunmuyor.

GRAFİK 7: ORTALAMA ÖZEL İLKÖĞRETİM VE LİSE ÜCRETLERİ (2019 FİYATLARIYLA)

Kaynak: TÜİK (2020a) verileri kullanılarak ERG tarafından hesaplandı.

Türkiye'de aynı kademede resmi ve özel okullarında yapılan öğrenci başına yapılan toplam harcamalar arasında büyük farklar bulunuyor. Kurumlar arası öğrenci başına harcama farkı, OECD ve AB ülkelerinde de olmasına karşın, Türkiye'deki kadar yüksek değildir. Tablo 4, eğitim kademelerine göre resmi ve özel eğitim kurumlarında öğrenci başına yapılan toplam harcamayı gösteriyor. Karşılaştırılabilir verilerin bulunduğu 2016 verilerine göre, özel genel ortaöğretim kurumlarındaki öğrenci¹¹⁰ başına toplam harcama, resmi kurumlardakinden yaklaşık 5 kat daha fazladır.¹¹¹ Bu fark ilköğretimde 4, ortaokulda 3, mesleki ve teknik ortaöğretimde ise 2 kattır.¹¹² Öğrenci başına toplam harcamada OECD ve AB23 (AB'ye üye 23 ülke) ortalamasından daha düşük olan Türkiye, özel ilköğretim, ortaokul ve genel ortaöğretim kurumlarında yapılan öğrenci başına harcamalarda daha üsttedir. En büyük fark, özel ilköğretim arasında görülüyor. Bu kurumlara Türkiye'de yapılan öğrenci başına harcama, OECD ülkelerinin ortalamasından %89,1, AB23

107 Resmî Gazete, 20 Mart 2012.

108 A.g.e.

109 Ülkar, E. ve Öndeş Ö., 4 Haziran 2019.

110 Tam gün öğrenim gören benzer durumdaki öğrenci.

111 OECD, 2019a.

112 A.g.e.

ülkelerinin ortalamasından ise yaklaşık %82,9 daha fazladır. Türkiye'deki özel mesleki ve teknik eğitim kurumlarında yapılan öğrenci başına harcamalar ise OECD ülkelerinin ortalamasından %28,2, AB23 ülkelerinin ortalamasından ise %45,8 daha azdır.

TABLO 4: EĞİTİM KADEMELERİNE GÖRE RESMİ VE ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARINDA ÖĞRENCİ BAŞINA YAPILAN TOPLAM HARCAMA, ABD DOLARI, 2016

	Resmi kurumlar				Özel kurumlar			
	İlkokul	Ortaokul	Genel ortaöğretim	Mesleki ve teknik ortaöğretim	İlkokul	Ortaokul	Genel ortaöğretim	Mesleki ve teknik ortaöğretim
Türkiye	3.590	3.474	3.091	5.166	17.016	14.692	17.408	15.574
OECD ortalaması	8.640	10.186	9.738	10.237	9.000	9.816	10.806	21.705
AB23 ortalaması	8.624	10.482	9.872	11.004	9.304	10.220	10.093	28.713

Kaynak: OECD, 2019a.

Açıklama: İlkokula ilişkin harcamalar, okul öncesi eğitime ilişkin harcamaları da içeriyor. ABD doları, satın alma gücü paritesine göre hesaplandı.

ÖZEL ÖĞRETİM KURUMLARINDA MALİ KRİZ

2019-20'nin önemli gelişmelerinden biri de özel okullarda yaşanan mali krizdi. Bazı özel öğretim kurumları, yaşadıkları mali sorunlar nedeniyle kurumda çalışan öğretmenlerin maaşlarını ödeyemedi, bazıları iflas ederek eğitime ara verdiklerini açıkladı.¹¹³ Bazı özel öğretim kurumlarının da dönem içinde sahipleri değişti.¹¹⁴ MEB, süreç içerisinde yaptığı açıklamada, eğitim-öğretimin aksamaması için tüm olasılıkların göz önüne alındığını ve olası bir durumda öğrencilerin resmi veya özel okullara nakillerinin gerçekleştirilebilmesi için tüm planlamaların yapıldığını belirtti.¹¹⁵

Özel Öğretim Kurumları Kanunu'na göre, özel öğretim kurumları faaliyetlerini sadece kazanç sağlamak için düzenleyemezler. Diğer yandan, bu kurumların faaliyetlerine devam edebilmesi için düzenli kaynağa ihtiyaçları var. Kaynaklarla ilgili herhangi bir güçlük özel öğretim kurumlarının eğitim faaliyetlerinde sorunlara yol açabiliyor. Bunun yaşanmaması için atılacak en temel adım, MEB tarafından özel öğretim kurumu açan kişi ve kurumlardan malî teminat talep edilmesi ve bu kurumların düzenli olarak denetlenmesidir. Teminatla başta öğretmenler olmak üzere özel öğretim kurumlarında çalışanların ve bu kurumlardaki öğrencilerin yaşayacağı güçlüklerin önüne geçilebilir. Teminat uygulaması 1999 yılında Millî Eğitim Bakanlığı'na Bağlı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği'ne eklenmişti ve yönetmelik gereği özel öğretim kurumlarının eğitime başlayabilmesi için malî teminat göstermesi talep ediliyordu. Ancak, 2007'de 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu ile yürürlükten kaldırıldı. Teminatın kaldırılmasının da özel öğretim kurumu sayısının artmasında etken olduğu söylenebilir.

113 Birgün, 21 Şubat 2020.

114 Şenses-Kurukız, 30 Aralık 2019.

115 Usul, 7 Aralık 2019.

Özel öğretim kurumlarında yaşanan mali sorunların tekrarlanması durumunda, öğretmen, öğrenci ve diğer çalışanların mağduriyetlerinin giderilmesi gereklidir. Kurum açma şartları kaybedildiğinde, okulun faaliyetlerinin sınırlandırılıp, öğrencilerin resmi ve özel okullara kaydedebileceği MEB tarafından paylaşılmıştır.¹¹⁶ Millî Eğitim Bakanı Ziya Selçuk, 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nda gerekli düzenlemelerin yapılacağını, açılışta mali teminat ile en az ödenmiş sermaye zorunluluğu, özel okul açacakların sadece eğitim alanında faaliyet göstermesi şartı, özel okul açılış standartlarının yükseltilmesi gibi konularda çalışma başlatıldığını söyledi.¹¹⁷ Öğretmenlerin de güvence altına alınması için hazırlanacak Öğretmen Meslek Kanunu'nda özel öğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin özlük haklarının korunmasına yönelik düzenlemeler, mevcut Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nda da bu amaçla değişiklikler yapılmalıdır. Bunlara ek olarak, Özel Öğretim Kurumları Kanunu ve ilgili yönetmelikler bütüncül olarak yeniden değerlendirilmeli ve düzenlenmelidir.

Diğer yandan, özel öğretim kurumlarıyla ilgili kamu kaynakları kullanılarak yapılacak her uygulamada, eşitlik ilkesinin temel alınması gerekiyor. 21 Mart 2019'da kamuoyuyla paylaşılan Abidjan İlkeleri'ne göre, eğitim hakkının güvence altına alınması için, eğitim hizmetlerinin sağlanmasında özellikle özel aktörlerin etkinliklerinin bu hak ile çatışmaması sağlamalıdır. Bu amaçla etkili düzenleyici önlemlerin alınması gereklidir.

Hanehalkı Harcamaları

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde hanehalkı eğitim harcamaları, eğitim için yapılan harcamaların önemli bir parçasıdır.¹¹⁸ Hanehalkı eğitim harcamalarının kişi başına ortalama GSYH içinde payına bakıldığında, bu oranın pek çok gelişmekte olan ülkede gelişmiş ülkelere göre daha yüksek olduğu görülüyor.¹¹⁹ Hanehalkının eğitime katkısı, pek çok ülkede zorunlu ve parasız olan ilköğretim kademesinde bile yüksekken, ortaöğretimde daha da artıyor.¹²⁰

Eğitim için hanehalkının harcamalarına bağımlılığın artması, özellikle sosyoekonomik olarak dezavantajlı koşullardaki çocuklar için eğitimden ayrılma riskini artırıyor. Eğitim hizmetlerinin sağlanmasında nakit yardımlara olan bağımlılığı artırıyor.

Türkiye'de Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) yaptığı hanehalkı bütçe anketi gibi çalışmalarla hanelerin eğitim harcamaları izlenebiliyor. Hanehalkı bütçe anketinde, öğrencilerin okula gidiş-gelişlerinde kullandıkları servis ve toplu taşıma araçları için ailenin ödediği ücret, özel okul, özel ders, okul öncesi eğitim, etüt, yaz okulu ücretleri ile yüksekokul/üniversite harcı ve kayıt parası için ödenen miktar soruluyor.

116 Usul, 7 Aralık 2019.

117 Çalık, 18 Aralık 2019.

118 Oseni vd., 2018.

119 Huebler ve Legault, 5 Haziran 2017.

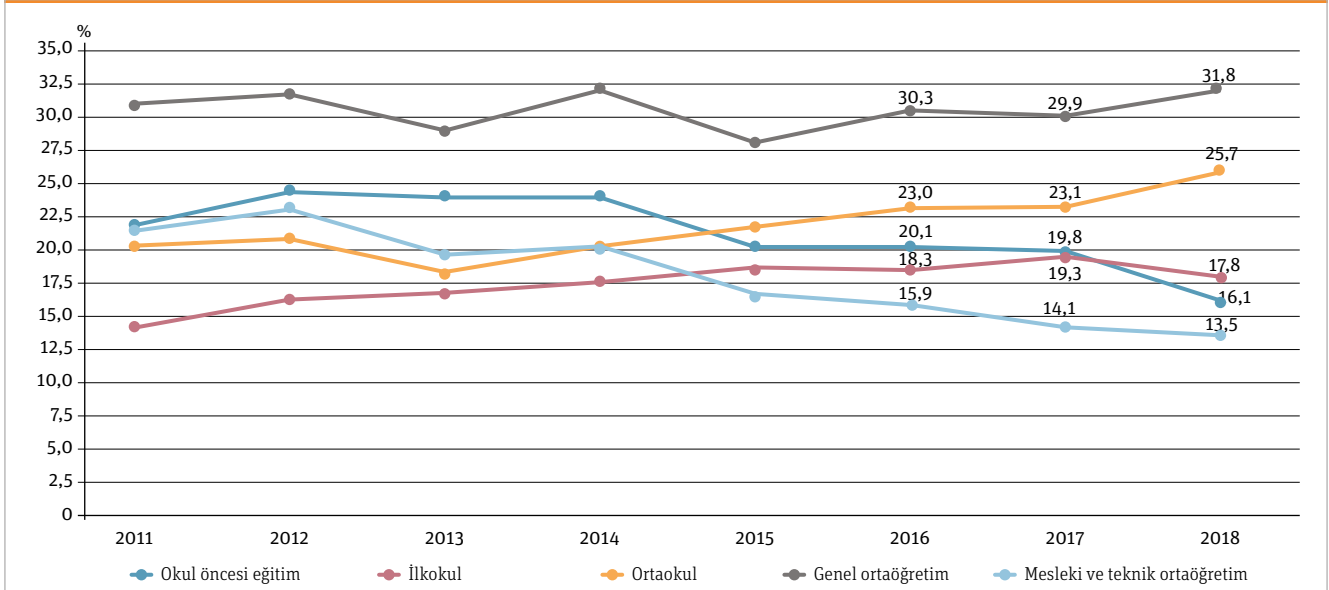
120 A.g.e.

Bunlara ek olarak, ankette çeşitli tüketim mal ve hizmetleri için yapılan harcamaların eğitim amacıyla yapılıp yapılmadığına yönelik sorular var. 2018 verilerine göre, eğitim harcamalarının %20'si hanehalkı tarafından yapıldı.¹²¹ Bu oran, 2011'den beri her yıl artıyor.

Hanehalkı harcamaları kademelere göre farklılık gösteriyor. Grafik 8'de görüldüğü üzere, hanehalkı harcamalarının oranı, %31,8 ile en yüksek genel ortaöğretimdedir. Bu kademe aynı zamanda, özel öğretim kurumlarına devam eden öğrenci oranının da en yüksek olduğu kademedir. Genel ortaöğretimi %25,7 ile ortaokul izliyor. Ortaokulda özel okul oranları genel ortaöğretim kadar yüksek olmamasına karşın, iki kademenin ortak yanı, öğrencilerin kademeler arası geçiş sınavlarına hazırlanmasıdır. 2019'da özel ders veya kursa devam eden çocuk bulunan hane oranı 0,5 yüzde puan artarak %9,2 oldu.¹²²

Hanelerin %55,4'ü çocuğun özel ders ya da kursa devam etmesinin en önemli nedeni olarak "okuldaki eğitim yeterli olduğu halde, sınava hazırlık amacıyla" seçeneğini seçerken, %40,5'i ise "okuldaki standart programlar yetersiz kaldığı için" özel ders ve kurslara yöneldiklerini söylüyor.¹²³

GRAFİK 8: KADEMELERE GÖRE HANEHALKI EĞİTİM HARCAMALARININ ORANI

Kaynak: TÜİK (2019a) verileri kullanılarak ERG tarafından hesaplandı.

121 TÜİK, 2019a.

122 TÜİK, 2020b.

123 A.g.e.

2018'de yapılan tüketim harcamalarının %2,3'ünü eğitim hizmetleriyle ilgili harcamalar oluştursa da bu oran, en düşük gelirli %20'lik kesimde %0,5'e düşüyor, en yüksek gelirli %20'lik kesimde %3,9'a çıkıyor.¹²⁴ Nitelikli eğitime erişim tüm çocukların hakkı olsa da, gelir gruplarına göre hanelerin eğitime ayırdığı kaynaklar arasında büyük farklılık var. 2018'de hanehalkları tarafından eğitim hizmetleri için yapılan tüketim harcamalarının %63,6'sını en yüksek gelirli %20'lik kesim, %2,0'ini ise en düşük gelirli %20'lik kesim yaptı.¹²⁵

En yüksek gelirli %20'lik kesimin eğitim harcamaları, en düşük gelirli %20'lik kesimden yaklaşık 32 kat fazladır.

Hanehalkının eğitim harcamalarını izlemenin bir yolu da okul-aile birliği gelirlerinin izlenmesidir. Türkiye'de Eğitimin Finansmanı ve Eğitim Harcamaları Bilgi Yönetim Sistemi'nde (TEFBİS) yer alan bilgilere göre okul-aile birliklerinin gelir kaynakları bağışlar, kira gelirleri (kantin, açık alan, spor tesisi, otopark), ÖSYM kayıt geliri, açık lise kayıt geliri, kermes/dernek gelirleri ve diğer gelir kaynaklarıdır.¹²⁶ Bu gelir kalemleri arasında her okul için en yüksek paya sahip gelir kaynaklarının kantin gelirleri ve veli bağışları olduğu ifade ediliyor.¹²⁷ Sistemde okul-aile birliklerinin giderleri olarak şunlar sıralanıyor: Öğrencilere yapılan harcamalar (kırtasiye, giyim), büro, kırtasiye ve donanım harcamaları, bakım-onarım, temizlik, elektrik ve su faturaları, okulun ihtiyaçlarına yönelik yapılan çeşitli alımlar vb.¹²⁸

2019 verilerine göre okul aile birliklerinin yarattığı toplam kaynak 1.449.997.983 TL ve bunun 2020'de %13,8 artarak 1.650.000.000 TL'ye çıkması bekleniyor.¹²⁹ Diğer yandan okul-aile birliği bütçeleri velilerin gelir durumuna göre değişiyor. Özellikle ortaöğretimde benzer gelir gruplarındaki öğrenciler, aynı okullarda eğitim görüyorlar. PISA 2018 verileri hem akademik hem de sosyoekonomik durum açısından Türkiye'de okulların OECD ortalamasına göre daha homojen olduğunu gösteriyor.¹³⁰ MEB tarafından okullar özelinde toplam okul-aile birliği gelirleri paylaşılmassa da, bu verilere bakıldığında, okul-aile birliği gelirleri arasında büyük farklar olması beklenebilir. Bu gelirlerle okulların kırtasiye ve donanım harcamaları, bakım-onarım, temizlik, elektrik ve su faturaları gibi temel ihtiyaçları karşılandığı için, okul-aile birlikleri arası gelir farkı okullar arasında imkân farklılıklarına neden oluyor. Öte yandan, Millî Eğitim Bakanlığı Okul Aile Birliği Yönetmeliği'nde, resmi okullarda kantin vb. yerlerin gelirlerinin %10'unun il millî eğitim müdürlüğü, %10'unun ise ilçe millî eğitim müdürlüğü hesabına aktarıldığı, toplanan bu kaynakların kurulan bir komisyon aracılığıyla imkânları kısıtlı olan okulların ve öğrencilerin eğitim ve öğretimle ilgili ihtiyaçlarında kullanılmak üzere bu okulların okul-aile birliklerine aktarıldığı belirtiliyor.

124 TÜİK, 2019b.

125 A.g.e.

126 MEB Kırşehir Millî Eğitim Müdürlüğü, t.y.

127 Candaş vd., 2011.

128 MEB Kırşehir Millî Eğitim Müdürlüğü, t.y.

129 MEB SGB, 2019b.

130 OECD, 2019b.

TÜİK'in 2019 yılında gerçekleştirdiği Yaşam Memnuniyeti Araştırması'na göre, devlet okulunda öğrenim gören öğrencilerin velilerinin %45'i ile özel okul velilerinin %58,9'u eğitimde yaşanan sorunlardan biri olarak eğitim masraflarını görüyor.¹³¹ 2018'de bu oranlar devlet okulu için %44,2, özel okul için %60,4'tü.¹³² Eğitim harcamalarında hanehalkının payının yüksek olması, özel okul ücretlerindeki artış, kademeler arası geçiş sınavına hazırlanmak için ihtiyaç duyulan kaynaklar velilerin eğitim masraflarını yüksek oranda sorun olarak görmesini açıklıyor.

Eğitimin parasız olmasının anayasa ve ilgili kanunlarla güvence altına alındığı devlet okullarında bile velilerin sorun olarak eğitim masraflarını görmesi, eğitimdeki gizli maliyetlerin ayrıntılı bir şekilde izlenmesini gerektiriyor. Bu izlemenin yapılması devletin özellikle sosyoekonomik açıdan dezavantajlı durumdaki çocuklar için yeni düzenlemeler yapmasını sağlayabilir.

COVID-19 SALGINININ EĞİTİM HARCAMALARINA ETKİSİ

Kamu eğitim harcamaları bir yıl, hanehalkı harcamaları ise iki yıl geriden takip edilebildiği için, COVID-19 salgınının eğitim harcamalarına etkisini bugünden değerlendirmek güçtür. Buna karşın, COVID-19 salgını sırasında yaşanan gelişmeler, eğitim harcamalarının nasıl etkileneceğiyle ilgili yorum yapmayı sağlıyor.

COVID-19 salgınının eğitime olan etkileriyle mücadele için başta uzaktan eğitim olmak üzere yeni politikalar uygulandı. Önceden bakanlık planlarında yer almayan her uygulama, kamu kurumları için yeni maliyetler anlamına geliyor. Bunlar acil ihtiyaçlar olduğu için, kamu eğitim bütçesi öncelikli olarak bu ihtiyaçlar için kullanılabilir. Diğer yandan, bütçelerin sınırlılığı nedeniyle bu durum başka ihtiyaçların ertelenmesi riskini doğurabilir. Dolayısıyla acil ihtiyaçlara yanıt vermek kadar, kaynakların orta ve uzun vadedeki ihtiyaçlar da gözetilerek planlı kullanılması gerekiyor.

Sadece salgın sırasında değil, toparlanma döneminde de kaynaklara ihtiyaç olacaktır. COVID-19 salgınından sonra toparlanma döneminde okulların açılmaya başlaması, okullarda hijyen ürünlerine ve temizlik çalışanına duyulan ihtiyacı artıracak. Bu ihtiyacın kamu kaynaklarıyla eksiksiz biçimde giderilmesi özellikle okul-aile birliği bütçesi sınırlı olan okullarda COVID-19 salgını riskinin artmasını önleme için elzemdir.

COVID-19 salgınından kaynaklanan ekonomik güçlüklerin, ülkeler tarafından yapılan bağışların ve hanehalkı harcamalarının azalmasına neden olacağı öngörülüyor.¹³³ Bu durum eğitimdeki ihtiyaçların karşılanmasında kamu harcamalarının ağırlığını artıracaktır. Özel harcamaların payının daha yüksek olduğu ülkelerde, salgının bu harcamaları sekteye uğratması nedeniyle, kamu eğitim harcamalarının payındaki artış daha fazla olabilir.

131 TÜİK, 2020b.

132 A.g.e.

133 Al-Samarrai, 12 Mayıs 2020.

COVID-19 salgını döneminde eğitim alanı dışındaki acil ihtiyaçlar düştüğünde, devletler var olan kaynaklarını kamu sağlığı ve sosyal güvenlik mekanizmalarına daha fazla harcamaya karar verebilirler. Başka alanlarda kamu harcamalarının artması, eğitim harcamalarının azalması riskini doğurabilir.¹³⁴ Buna bağlı olarak, 2021'de eğitime ayrılan bütçelerde beklenenin altında bir artış görülebilir.¹³⁵

Türkiye'de hanehalkı harcamalarının eğitime ayrılan kaynaklar içindeki payının yüksek olması ve sosyoekonomik durumla öğrenci başarısı arasındaki ilişki, sosyoekonomik olarak dezavantajlı koşullardaki çocukların finansal olarak desteklenmesi ihtiyacını artırıyor. COVID-19 salgını sonrasında bu ihtiyaçta da artış olabilir. Türkiye'de 2018 yılında yoksul çocuk sayısı %6,4 artarak 7.336.000 oldu.¹³⁶ **Ciddi maddi yoksunluk içinde olan** çocukların oranı %36,1, yoksul çocuk oranı¹³⁷ ise %32,1'dir.¹³⁸

2017 yılı verilerine göre, Avrupa'da 0-17 yaş arası çocukların en yüksek oranda yoksulluk ya da sosyal dışlanma riskinin bulunduğu ülke Türkiye'dir.¹³⁹ 27 AB ülkesinde bu oran ortalama %24,5 iken, Türkiye'de %48,7'dir.¹⁴⁰

OECD, salgınla birlikte ortaya çıkan ekonomik güçlüklerden en çok etkilenecek grupların 34 yaş altı kişiler, çocuklu aileler ve son bitirdiği eğitim kurumu üniversite öncesi olan kişiler olduğunu ifade ediyor.¹⁴¹ Benzer bir durum, Türkiye için de geçerli olabilir. Önlemler kapsamında, örgün eğitime ara verilerek uzaktan eğitimin evlerde devam etmesi, bu süreçte haneler arası imkân farklılıklarının eğitime etkisi üzerine düşünmeyi gerektiriyor. Farklı sosyoekonomik durumlardaki öğrenciler arasındaki öğrenme farkı yaz tatili gibi uzun tatillerde artıyor.¹⁴² Bu fark, öğrenciler arasında evde oldukları dönemde eğitim ve gelişime yönelik faaliyetlere ve araçlara erişimdeki farklılaşmadan kaynaklanıyor.¹⁴³ Örgün eğitime ara verilmeden önce, yaz tatillerinde sınırlı imkânlara sahip olduğu için öğrenme kaybı yaşayan çocukların, uzaktan eğitim dönemini de benzer koşullarda geçirdiği söylenebilir. Bu durum, haneler arası imkan farklılıklarının da eğitim finansmanı açısından değerlendirilmesini gerektiriyor.

CİDDİ MADDİ YOKSULLUK İÇİNDE OLMA

Finansal sıkıntıda olma durumunu ifade eden maddi yoksunluk; çamaşır makinesi, renkli televizyon, telefon ve otomobil sahipliği ile beklenmedik harcamalar, evden uzakta bir haftalık tatil, kira, konut kredisi, borç ödemeleri, iki günde bir et, tavuk, balık içeren yemek ve evin ısınma ihtiyacının ekonomik olarak karşılanamama durumu ile ilgili hanehalklarının algılarını yansıtmaktadır. Bu dokuz maddenin en az dördünü karşılayamayanların oranı, ciddi maddi yoksunluk oranı olarak tanımlanmaktadır.

Kaynak: <https://bit.ly/3fevLAF>

134 Al-Samarrai, 2020.

135 A.g.e.

136 TÜİK, 2019c.

137 Bu oran TÜİK tarafından, eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %60'ı dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre hesaplanıyor.

138 TÜİK, 2019c.

139 Eurostat, 2020.

140 A.g.e.

141 OECD, 2020.

142 Busso, 13 Nisan 2020.

143 A.g.e.

HANELER ARASI İMKÂN FARKLILIKLARI

Hanelerin fiziksel ortamlarına bakıldığında, 2018 verilerine göre %36,2'sinin sızdıran çatı, nemli duvarlar, çürümüş pencere çerçeveleri vb. sorunları var, %39,6'sı konutun izolasyonundan dolayı ısınmıyor.¹⁴⁴ Hanelerin %11,7'sinde internet erişimi, %82,4'ünde masaüstü bilgisayar, %51,3'ünde ise taşınabilir bilgisayar yok.¹⁴⁵ Hanelerin %66,2'sinde en az bir çocuk olduğu düşünülürse, sözü edilen eksiklerden hanelerdeki çocukların da etkilenmesi kaçınılmazdır. PISA 2018'e Türkiye'den katılan 15 yaşındaki öğrencilerin %12,8'inin evlerinde çalışmak için sessiz bir yeri, %32,8'inin okul çalışmaları için kullanabileceği bir bilgisayarı, %0,8'inin televizyonu yok ve %2,8'inde internet erişimi olan cep telefonu bulunmuyor.¹⁴⁶ Çocukların hanelerinde bulunan kitap sayıları da farklılık gösteriyor. PISA 2018'e Türkiye'den katılan öğrencilerin %16,7'sinin evinde 0-10 kitap, %26,3'ünde 11-25 kitap, %30,6'sında 26-100 kitap, %25,8'inde ise 100'den fazla kitap bulunuyor. Kitapların çeşitlerine¹⁴⁷ bakıldığında, %11,7'sinin evinde okul çalışmaları için kaynak kitapların bulunmadığı görülüyor.¹⁴⁸

Hanedeki yetişkinlerin durumu da uzaktan eğitim döneminde çocukların eğitime erişiminde farklılık yaratabilir. PISA 2018 verileri, öğrencinin gelişimiyle ilgili olarak, sosyoekonomik olarak dezavantajlı okullardaki velilerin öğretmenlerle daha az iletişim kurduğunu gösteriyor.¹⁴⁹ LGS 2019 kapsamında yapılan merkezi sınava giren öğrencilerin puanları ile anne ve babanın eğitimi düzeyi arasında ilişki olduğu görülüyor. İlkokul mezunu annesi olan öğrencilerle lisansüstü mezunu annesi olanların arasındaki fark 127,9 puan; ilkökul mezunu babası olan öğrencilerle lisansüstü mezunu babası olanların arasındaki fark ise 130,4 puandır.¹⁵⁰ Diğer yandan, okulların kapalı olduğu dönemde evdeki yetişkinlerin ev dışında bir işte çalıştığı hanelerde yaşayan çocuklar uzaktan eğitim dönemini yetişkin gözetiminden uzakta geçirmiş olabilirler.¹⁵¹ Bu çocukların uzaktan eğitim için evde bir düzen oluşturması daha zor olabilir. Benzer şekilde, bu dönemde çocukların evde olmaları onların üzerindeki hane içi emek, bakım emeği gibi yükleri artırmış, uzaktan eğitimi düzenli takip etmelerini engellemiş olabilir.

Uzaktan eğitim döneminde haneler arası imkân farklılıkları, gerekli önlemler alınmazsa, öğrenciler arası sosyoekonomik farklılıkların daha da açılmasına neden olabilir. Bu kapsamda, telafi eğitimlerinin öğrencilerin farklı koşulları düşünülerek tasarlanması önemli olacaktır. COVID-19 salgını nedeniyle artan ekonomik güçlükler, daha fazla çocuğun eğitime erişim için desteklenmesini gerektirebilir. Bu konuda önlemler alınmadığı takdirde, salgın sonrası sosyoekonomik nedenlerle eğitime erişemeyen çocukların oranında artış olabilir.

144 TÜİK, 2020c.

145 TÜİK, 2020d.

146 PISA 2018 mikro veri seti kullanılarak ERG tarafından hesaplandı.

147 PISA 2018 öğrenci anketi kapsamında, öğrencilere sorulan kitap çeşitleri şunlardır: Edebiyat klasikleri (örneğin Çalıkuşu), şiir kitapları, okul çalışmaları için kaynak kitaplar, teknik içerikli kitaplar (örneğin bilgisayar kitapları), sözlük, müzik, sanat veya tasarım konu kitaplar.

148 PISA 2018 mikro veri seti kullanılarak ERG tarafından hesaplandı.

149 OECD, 2019c.

150 MEB, 2019c.

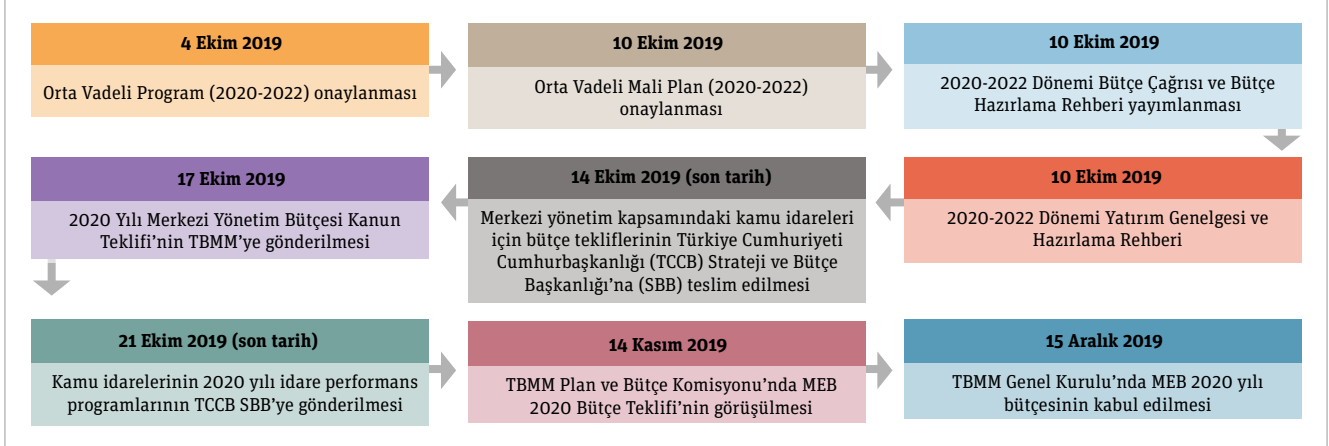
151 Huffman, 27 Mart 2020.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI'NIN 2020 BÜTÇESİ

2019 yılında 113.813.013.000 TL olan MEB bütçesi, 2020'de nominal olarak %10,2 artarak 125.396.862.000 TL'ye çıktı. Enflasyon dikkate alınarak bakıldığında MEB bütçesi son 10 yılda 1,8 katına çıkmıştır. MEB 2019'da bakanlık bütçeleri arasında Hazine ve Maliye Bakanlığı'ndan sonra en yüksek ikinci bütçeye sahipken, 2020'de üçüncü sıraya geriledi. Geçtiğimiz yıla göre bütçesi en çok artan bakanlık, %22 artışla, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı oldu.¹⁵²

Her yıl Millî Eğitim Bakanı TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu'ndaki sunumunda, yeni bütçeyle planan faaliyetleri, önceki yıldaki çalışmaları ve bunlarla ilgili verileri kamuoyuyla paylaşıyor. Paydaşların bütçenin hazırlık aşamasına katılımı için bütçe hazırlama sürecinde bir araç ya da sistem bulunmuyor. Öte yandan, sivil toplum kuruluşları (STK), TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu'ndaki görüşmelerine komisyon başkanının davetiyle katılabiliyorlar. STK'lar toplantı sırasında başkanın söz vermesi halinde ya da toplantı sırasında ve sonrasında yazılı olarak görüşlerini bildirebiliyorlar. TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu, bütçenin TBMM Genel Kurulu'ndaki kabulünden önceki son aşaması olduğu için, paydaş katılımı için oldukça geç bir aşamadır. Ayrıca bu sistemin, bütçe görüşmelerine paydaşların bütçe hazırlama süreçlerine etkin katılımı ve geribildirim verebilmeleri için yeterli olduğu söylenemez. Kararlardan etkilenenler olarak paydaşların, bütçe gibi alınan bütün kararları etkileyecek bir konuda görüşlerinin alınması iyi yönetim açısından temel bir gerekliliktir. Görüş verme ve geribildirim süreçlerinin verimli olması için tüm paydaşların bütçe okuryazarlığı becerilerinin gelişmesine yönelik çalışmalar yürütülmelidir.

ŞEKİL 2: MEB'İN 2020 BÜTÇE SÜRECİ

Kaynak: TCCB SBB, Mecliste.org ve MEB.

2020'deki bütçe görüşmeleri sırasında Millî Eğitim Bakanı Ziya Selçuk, MEB için öncelikli konuların şunlar olduğunu ifade etti:¹⁵³

- Okul terklerinin ve öğrenci barınma sorunlarının en aza indirilmesi

152 TCCB SBB, 2019b.

153 MEB, 2019b.

- Güvenli eğitim ortamlarının sağlanması
- Kadın ve çocukların da içerisinde yer aldığı dezavantajlı kesimlerin eğitimden azami derecede faydalanması
- Eğitimin her kademesinde niteliğin artırılmasına yönelik tekli eğitime geçilmesi
- Okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması
- Mesleki ve teknik eğitim atölye ve laboratuvarlarının modernizasyonu
- Öğrencilerin ruhsal ve bedensel gelişimlerini gözetken eğitim ortamlarının oluşturulması
- Tasarım ve beceri atölyelerinin kurulması
- Öğretmenlerin mesleki gelişimlerinin desteklenmesi

MEB 2019-2023 Stratejik Planı kapsamında okul, kurum, ilçe, il ve merkez teşkilatı çalışanları, öğrenciler, veliler, kamu kurumlarına yapılan paydaş anketine göre, paydaşların daha fazla öncelik verilmesini istediği konular ise şunlardır: Öğretmen politikaları, öğrenci başarısını artırmaya yönelik faaliyetler ve öğrencilerin bilimsel, kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetlere katılımı. Ankette öncelik verilmesi istenen konuların MEB'in 2020 bütçesi öncelikleriyle uyumlu olduğu görülüyor.

Paydaşların eğitimle ilgili önceliklerini izlemenin bir yolu da TÜİK tarafından yapılan Yaşam Memnuniyeti Anketi'dir. Anket, eğitim hizmetlerinden memnuniyet düzeyini ve katılımcılara göre eğitimde en fazla sorunun hangi alanlarda olduğunu gösteriyor. 2019'da eğitim hizmetlerinden ortalama memnuniyet düzeyi 1,9 yüzde puan düşerek %54,8 oldu.¹⁵⁴ Ankete katılanların %45,0'i devlet okulları için, %58,9 ise özel okullar için en fazla sorun yaşanan alanın eğitim masrafları olduğunu belirtti. Devlet okulları için bunu, %32,5 ile sınıflardaki öğrenci sayısı, %29,3 ile ise okullardaki eğitimin kalitesi ve eğitim araçlarının niteliği/sayısı takip ediyor.¹⁵⁵

BÜTÇE AÇISINDAN MEB 2020 YILI PERFORMANS PROGRAMI

MEB'in 2020 bütçesinin değerlendirilmesi için önemli bir kaynak da *MEB 2020 Yılı Performans Programı*'dir. Her yıl yayımlanan performans programlarında, stratejik planda yer alan hedeflere ve MEB'in önceliklerine göre MEB bütçesinin nasıl kullanılacağını düzenlenir. Programda "İdare Performans Bilgileri" altında her alt program hedefi ilgili göstergeler, göstergenin hesaplama yöntemi ve veri kaynağı yer alıyor. Bu bilgilerin paylaşılmaya başlanması, şeffaflık ve hesap verebilirlik açısından olumlu bir gelişmedir. Veri kaynaklarından bazıları, TÜİK tarafından sağlanan veriler gibi, kullanıma açıkken, bazıları değildir. Bunların da paydaşların kullanımına açılması şeffaflığı artırabileceği gibi, alanda çalışan uzmanların bu verileri kullanarak eğitim politikalarına daha fazla katkı sunmalarını sağlayabilir. Programda 2020'de yapılacak tüm faaliyetlerin maliyet tabloları, 2019'da olduğu gibi ekonomik dağılımlarına da yer verilerek, ayrı ayrı paylaşıldı. Örneğin, bu şekilde ekonomik dağılıma göre MEB yatırımlarını gösteren sermaye giderlerinin 2020 faaliyetlerine nasıl dağıldığı izlenebiliyor. Faaliyetlerin maliyet tablolarında döner sermaye, özel hesap ve diğer bütçe dışı kaynaklara ilişkin bilgiler de yer alıyor. Bu bilgilerin verilmesi, bütçe ve MEB faaliyetleri arasındaki ilişkinin daha kolay izlenmesini ve değerlendirilmesini sağlıyor.

¹⁵⁴ TÜİK, 2020b.

¹⁵⁵ A.g.e.

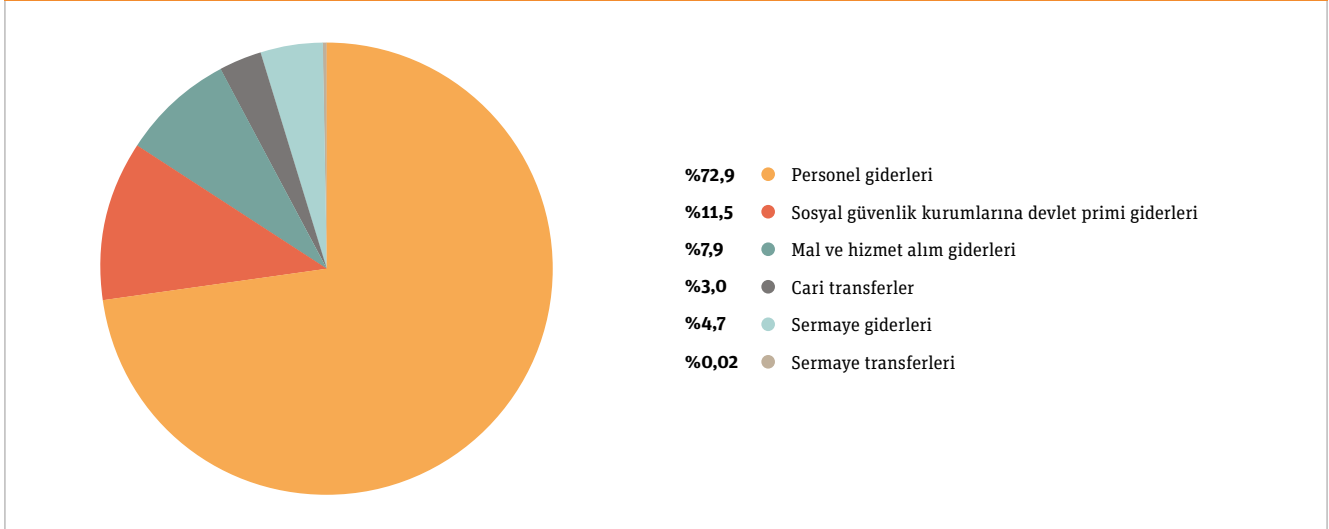
Bununla bağlantılı olarak, sonraki yıllarda performans programının başında kullanılan terimlerin anlamlarını içeren bir bölüm eklenmesi, bütçe okuryazarlığının geliştirilmesine de katkıda bulunabilir.

MEB 2020 Yılı Performans Programı'nda 2020 faaliyetleri, hizmet programları ve yönetim destek programı olmak üzere ikiye ayrılıyor. 2020 bütçesinin %91,1'inin hizmet programlarına, %8,9'unun ise yönetim programına harcanması öngörülüyor. Hizmet programlarına ilişkin bütçelerin oransal dağılımı şöyledir:¹⁵⁶ Temel eğitim (%58,66), ortaöğretim (%32,09), engellilerin toplumsal hayata katılımı ve özel eğitim (%5,18), hayat boyu öğrenme (%2,09), uluslararası eğitim işbirlikleri ve yurtdışı eğitim (%1,18), ölçme ve değerlendirme (%0,03).¹⁵⁷ Hizmet programları altındaki faaliyetlerde kademelere ayrılan bütçe de ayrı ayrı veriliyor. Buna göre en fazla bütçe %57,0 ile ilköğretime¹⁵⁸ ayrılıyor. İlköğretimi %16,6 ile mesleki ve teknik eğitim, %12,6 ile genel ortaöğretim takip ediyor. Anadolu imam hatip liseleri ve imam hatip ortaokullarına bütçenin %9,4'ü ayrılıyor. Bunlar arasında en az bütçe ayrılanlar ise %2,1 ile özel eğitim ve %2,3 ile okul öncesi eğitimdir.

MEB'İN 2020 BÜTÇESİNİN EKONOMİK DAĞILIMI

MEB'in 2020 bütçesinin ekonomik dağılımına genel olarak bakıldığında (Grafik 9), bütçenin %72,94'ünün personel giderlerine, %11,46'sının sosyal güvenlik kurumu devlet primi giderlerine, %7,94'ünün mal ve hizmet alım giderlerine, %4,65'inin sermaye giderlerine, %2,98'sinin cari transferlere ve %0,02'sinin ise sermaye transferlerine ayrıldığı görülüyor.

GRAFİK 9: MEB'İN 2020 BÜTÇESİNİN EKONOMİK DAĞILIMI

Kaynak: MEB (2019b) kaynağı kullanılarak ERG tarafından hesaplandı.

156 Bu bölümde oranlar hesaplanırken MEB 2020 Yılı Performans Programı'nda yer alan bütçe dışı kaynaklar da hesaplama dahil edildi.

157 MEB SGB, 2019a.

158 Burada ilköğretim kademesine imam hatip ortaokulları dahil değildir.

Ekonomik dağılıma göre, en fazla bütçe personel giderlerine ayrılıyor. Bu miktara, sosyal güvenlik kurumu devlet primi giderleri için ayrılan bütçe de eklendiğinde MEB personeli için 2020’de bu oran %84,4’e çıkıyor. Büyük bölümü eğitim-öğretim hizmetlerinde çalışanlar olmak üzere toplam 1.027.885 kişi çalışıyor.¹⁵⁹ 2019 yılında toplam 41.379 personelin ilk ataması yapıldı ve 15.019 öğretmen emeklilik ve diğer sebeplerle bakanlık kadrolarından ayrıldı.¹⁶⁰ Bunlara ek olarak, *MEB 2020 Yılı Performans Programı*’nda özel eğitim, din öğretimi, genel ortaöğretim ve mesleki ve teknik eğitimdeki destekleme ve yetiştirme kurslarının bütçelerinin de personel giderleri kaleminde yer aldığı görülüyor. Bunlar arasında en yüksek bütçe 273.767.000 TL ile genel ortaöğretim destekleme ve yetiştirme kurslarına ayrılıyor.

Engelli eğitim desteği, ilköğretim ve ortaöğretimde taşıma yoluyla eğitim ve ders kitabı dağıtımını ile özel okullarda eğitim ve öğretimin desteklenmesi için ayrılan bütçeler, MEB’in bütçesinin ekonomik dağılımında mal ve hizmet alım giderleri arasında yer alıyor. Bu faaliyetler arasında en yüksek bütçe 3.680.000.000 TL ile engelli eğitim desteği için ayrılıyor.¹⁶¹ Bu faaliyet ile 385.943 engelli öğrencinin eğitim ve rehabilitasyonuna ilişkin faaliyetlerin devamlılığını sağlamak amaçlanıyor.¹⁶² 2019’da taşınabilir eğitim yardımından 1.324.960 öğrenci yararlandı, bu öğrencilerin %57,1’i ilkokul, %34,9’u ortaokul, %8,0’i ise özel eğitim öğrencisidir.¹⁶³

Cari transfer kapsamında, ilköğretim, ortaöğretim ve özel eğitim bursları, bu kademelerdeki pansiyon hizmetleri, parasız yatılı giyim ve kırtasiye yardımları ve parasız yatılı öğrenci harçlıkları gibi faaliyetler yer alıyor. 2020’de bu faaliyetler arasında en yüksek bütçe ortaöğretim pansiyon hizmetlerine (1.037.760.100 TL), en düşük bütçe ise özel eğitimde parasız yatılı giyim ve kırtasiye yardımlarına (560.000 TL) ayrıldı.¹⁶⁴ 2019 yılında, 270.423 ilköğretim ve ortaöğretim öğrencisine aylık 275,5 TL burs verilirken, 2020’de burs verilen öğrenci sayısı %5,2 artarak 284.535 oldu. 338.067 öğrenci ise parasız olarak pansiyon hizmetlerinden yararlandı. En fazla parasız yatılı öğrenci Ortaöğretim Genel Müdürlüğü’ne bağlı pansiyonlarda bulunuyor. 2020 yılında pansiyonlarda kalan 344.000 öğrenciye barınma, harçlık, giyim ve kırtasiye desteği verilecek.¹⁶⁵ Burs ve yardımlar, sosyoekonomik olarak dezavantajlı öğrencilerin erişimi için önemlidir. Diğer yandan, burs ve yardımların etkili olabilmesi için eğitimdeki örtük masrafların azaltılması gereklidir. Türkiye’de ilköğretim ve ortaöğretimde resmi okullarda eğitim ücretsiz olmasına karşın, ulaşım, kırtasiye, bağış gibi harcamalar hanehalkının eğitim harcamalarını artırıyor. Bu harcamaların artması özellikle dezavantajlı çocukları olumsuz etkiliyor.

İlköğretim öğrencilerinin ücretsiz ders kitabı giderleri, taşınabilir ilköğretim/ortaöğretim uygulaması kapsamında öğle yemeği giderleri ve özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin taşıma giderleri ise Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu’ndan (SYDTF) karşılanıyor. 2020 yılında SYDTF’den bu yardımlar için alınan fon 2.623.000.000 TL’dir.¹⁶⁶ Öğle yemeği uygulaması ve ücretsiz ders kitapları dağıtılması, finansman yoluyla eğitimde eşitlik ve kapsayıcılığı artıran uygulamalar arasında sayılabilir. Ücretsiz ders kitabı uygulaması 2006 yılında başladı ve uygulama 2014-15’te özel okulları da kapsadı. 2019’da ilköğretim ve ortaöğretimde toplam 153.804.515 kitaba 834.161.366 TL ödeme yapıldı.¹⁶⁷

159 MEB SGB, 2020.

160 A.g.e.

161 MEB SGB, 2019a.

162 MEB, 2019b.

163 A.g.e.

164 MEB SGB, 2019a.

165 MEB, 2019b.

166 A.g.e.

167 A.g.e.

Kapsayıcı eğitim bağlamında, tüm çocukların eşit ve adil eğitim fırsatlarına erişebilmesi için ders kitapları ve öğrenme materyallerine tüm çocukların erişimi önemlidir. Diğer yandan, ücretsiz ders kitaplarına ayrılan bütçenin verimli kullanılabilmesi, bu ders kitaplarının öğrenci ve öğretmenlerin ihtiyaçlarını karşılaması, ek materyale ihtiyaç duyulmamasıyla mümkündür. MEB İç Denetim Birimi Başkanlığı'nın 2018'deki rapor çalışmaları arasında ilkök ve ortaokullarda ücretsiz ders kitaplarının beklentileri karşılama düzeyine ilişkin araştırma yapıldığı paylaşılıyor.¹⁶⁸ Fakat MEB İç Denetim Birimi Başkanlığı'nın internet sitesinde, araştırmanın sonuçlarına ilişkin bilgi yer almıyor.

2020'de ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerine sağlanan öğle yemeği giderleri için SYDTF'den MEB'in 2020 bütçesine 1.015.000.000 TL aktarıldı.¹⁶⁹ Buna ek olarak Mesleki ve Teknik Eğitim Yoluyla Sosyal ve Ekonomik Bütünleşme Projesi kapsamında 100.000 öğrenciye ulaşım, eğitim materyali, öğle yemeği için destek ve teminlik sağlanması hedefleniyor.¹⁷⁰ 2019'da başlayan proje, MEB tarafından AB fonlarından sağlanan 50.000.000 avro bütçe desteğiyle sürdürülüyor.¹⁷¹ TBMM Obezite İle Mücadele Alt Komisyonu'nda Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Daire Başkanı, en azından ilkokullarda üç kap yemek verilmesi için Sağlık Bakanlığı'nın gerekli araştırmaları yaptığını ve ihtiyaç duyulan finansmanın Hazine ve Maliye Bakanlığı ve MEB ile paylaşıldığını aktardı.¹⁷² Konuyla ilgili olarak, MEB Destek Hizmetleri Genel Müdürü de kademeli olarak ücretsiz öğle yemeği uygulamasını ülke genelinde yaygınlaştırmayı planladıklarını, bütçeyle ilgili sorunun çözülmesi halinde Okul Yemeği Programı'nın 2020-21'e yetiştirileceğini söyledi.¹⁷³

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI'NIN 2020 YATIRIM BÜTÇESİ

Ekonomik dağılım içerisinde yatırımları gösteren sermaye giderleri, cari harcamalardan farklı olarak, bir yıldan uzun süreli mal, hizmet, faaliyetler, sermaye edinimleri için ayrılan bütçedir.¹⁷⁴ Dayanıklı malların satın alınması ve üretilmesi, binalar, ulaşım araçları, makineler gibi sabit sermaye mallarının edinimleri ve bunların geliştirilmesi için yapılan ödemeleri kapsar.¹⁷⁵ MEB 2020 Yılı Performans Programı'na göre, okul öncesi eğitim, ilköğretim, din öğretimi, genel ortaöğretim, mesleki ve teknik eğitim, özel eğitim hizmetleri, rehberlik hizmetleri, temel eğitimde ve ortaöğretimde ölçme, değerlendirme ve sınav hizmetleri ve ilköğretimde yetiştirme kursları faaliyetleri bütçelerinde sermaye gideri kalemine ilişkin harcamalar yer alıyor.

MEB'in 2020 bütçesinin ekonomik dağılımında sermaye giderlerine ayrılan bütçe nominal olarak %5,0 oranında arttı. 2019'da %28,2 oranında azalan sermaye giderlerinin bu yıl artmış olması olumlu olsa da, sermaye giderleri hala 2018'deki düzeyin altındadır. Grafik 10, son on yılda merkezi yönetim bütçe yatırım ödeneğinden MEB yatırımlarına ayrılan payı gösteriyor. Buna göre, 2020'deki artışla MEB yatırım bütçesinin payı 2011'deki düzeye dönmüştür. MEB yatırım ödeneği en yüksek düzeyi 2014 yılında, en düşük düzeyi ise 2019 yılında gördü.

168 MEB İç Denetim Birimi Başkanlığı, 23 Ekim 2019.

169 MEB, 2019b.

170 A.g.e.

171 MEB, 19 Şubat 2019.

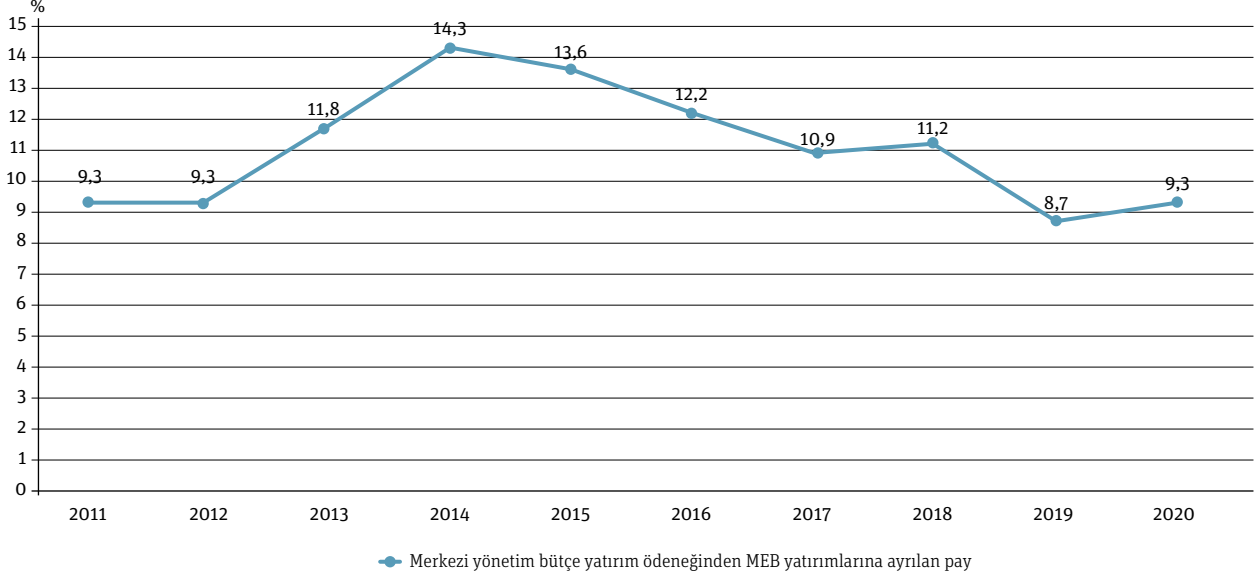
172 Yılmaz, 10 Şubat 2020.

173 A.g.e.

174 TCCB SBB, 2019c.

175 A.g.e.

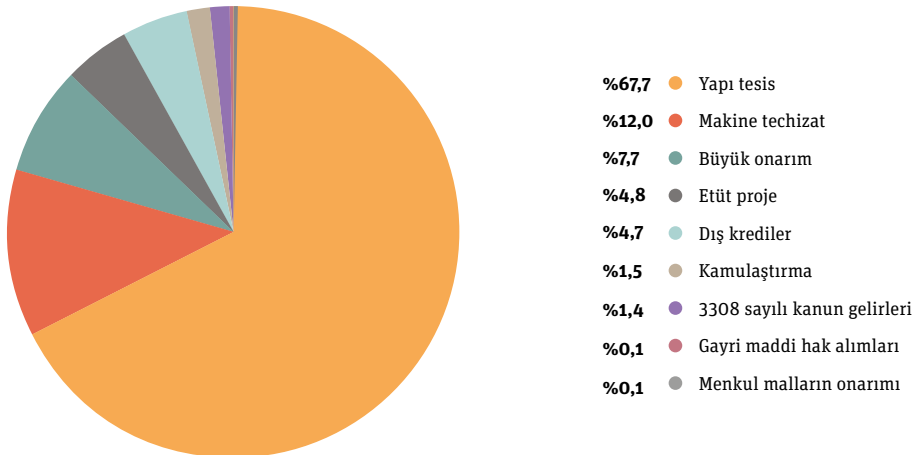
GRAFİK 10: MEB YATIRIM ÖDENEĞİNİN YILLAR İÇİNDEKİ DEĞİŞİMİ

Kaynak: MEB (2019b) verileri kullanılarak ERG tarafından hesaplandı.

Sektörlere göre sermaye giderlerinin dağılımına bakıldığında, %64,7'sinin ilköğretim ve genel ortaöğretim sektörüne, %33,1'inin mesleki ve teknik eğitim sektörüne, %1,4'ünün konut sektörüne, %0,8'inin ise beden eğitim ve spor sektörüne ayrıldığı görülüyor. Grafik 11'de MEB yatırım ödeneklerinin kalemlere göre dağılımı yer alıyor. Buna göre, en fazla yatırım, inşaat harcamalarını içeren yapı tesisi (%67,7) için yapılırken, eğitimde kaliteyi artırmaya yönelik uygulamaları gösteren etüt proje kaleminin oranı %4,8'dir.

GRAFİK 11: MEB'İN 2020 YATIRIM ÖDENEĞİNİN KALEMLERE GÖRE DAĞILIMI

Kaynak: MEB (2019b) verileri kullanılarak ERG tarafından hesaplandı.

Derslik yapımı, ikili eğitimin bitirilmesi için önemlidir. 2018-19 eğitim-öğretim yılı itibarıyla ikili eğitimde öğrenim gören ilkökul öğrencilerinin oranı %37,8, ortaokul öğrencilerinin oranı %29,9, ortaöğretim öğrencilerinin oranı ise %5,8'dir.¹⁷⁶

2020 Yılı Yatırım Programı'nda 2020 yılında başlayacak olan okul inşaatları yer almıyor; önceki yıllardan devralınan inşaat projelerine devam ediliyor. 2003 yılından beri hayırsöverler tarafından yaptırılan derslikler dışında örgün eğitim hizmetleri için her yıl ortalama 15.411 derslik yapılıyor. 2008 yılına kadar derslikler ağırlıklı olarak ana sınıfı, anaokulu, ilkökul ve ortaokul derslikleriyken, 2008'den sonra ortaöğretimde yapılan dersliklerin sayısı artmaya başladı. 2019'da yapılan 12.305 dersliğin %65,7'si ana sınıfı, anaokulu, ilkökul ve ortaokul dersliği, %34,3 ise ortaöğretim dersliğidir. İkili eğitimin sonlandırılması için derslik ihtiyacına ek olarak, 2020'de ortaöğretime geçiş yapacak öğrenci sayısının önceki senelere göre yaklaşık 600 bin daha fazla olması derslik ihtiyacının planlanması için önemlidir. Bu durum, 4+4+4 sisteminin uygulanmaya başladığı 2012-13'te 72 ayı doldurmuş çocukların yanı sıra 60 ve 66 ay yaş grubundaki çocukların da okula başlamasından kaynaklanıyor. Ortaöğretime geçişte sorun yaşanmaması için, hem merkezi sınavla hem de yerel yerleştirmeye öğrenci alan kurumlarda kontenjanların artması gerekiyor. Resmi genel ortaöğretim kurumlarında derslik başına öğrenci sayısı 27, resmi mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında 22, Anadolu imam hatip liselerinde ise 14'tür. Derslik başına öğrenci sayısı dikkate alınarak, öncelikle genel ortaöğretim kurumlarında derslik artışının sağlanması önemlidir. 2019-20'de merkezi sınavla öğrenci alacak Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü'ne bağlı ortaöğretim kurumlarının kontejanı %66,3, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü'ne bağlı kurumlarındaki %52,2, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'ne bağlı kurumlarındaki ise %45,7 arttı. Millî Eğitim Bakan Yardımcısı Mahmut Özer, bu artış yapılırken ikili eğitimin düşündükleri en son seçenek olduğunu belirtti.¹⁷⁷ Kontenjan ve öğrenci sayısı artışından sonra ikili eğitim oranında nasıl bir değişiklik yaşandığı önümüzdeki yıl daha iyi izlenebilecektir.

2020 Yılı Yatırım Programı'nda MEB'in 2020'de başlayacak şu yeni projeler yer alıyor: İmam hatip okullarındaki öğrenci başarısının artırılmasına yönelik AR-GE çalışmaları, mesleki ve teknik eğitim okullarının atölye ve laboratuvarlarının yenilenmesi, öğretmen ve okul yöneticilerinin mesleki gelişimlerinin desteklenmesi, tasarım-beceri atölyelerinin kurulması, CBS'nin geliştirilmesi, eğitim yapılarında afet riskinin azaltılması. Eğitim Yapılarında Afet Riskinin Azaltılması Projesi dışında kalanların, 2023 Eğitim Vizyonu'ndaki hedeflerin projelendirilerek bütçelendirilmesi olduğu söylenebilir. Bunlar arasında en fazla maliyete sahip proje 4.176.000.000 TL ile mesleki ve teknik eğitim okullarının atölye ve laboratuvarlarının yenilenmesidir.

2020'de başlayacak projelerden biri olan Eğitim Yapılarında Afet Riskinin Azaltılması Projesi için 2020 Yılı Yatırım Programı'nda 1.800.000.000 TL'si Dünya Bankası'ndan sağlanan dış krediyle karşılanmak üzere toplam 2.050.000.000 TL proje maliyeti yer alıyor. Türkiye'de geçmişte ve 2019-20'de yaşanan depremler ve bunların okullara etkisi düşünüldüğünde bu proje çok önemlidir. 26 Eylül 2019'da İstanbul'da, 22 Ocak 2020'de Manisa'da ve 24 Ocak 2020'de ise Elazığ'da yaşanan depremlerde okullar da hasar gördü.

176 MEB, 11 Mart 2020.

177 MEB, 22 Şubat 2020.

İstanbul'da yaşanan depremin ardından, 20 okulun az hasarlı, dokuz okulunsa ağır hasarlı olduğu tespit edildi.¹⁷⁸ İstanbul Valiliği tarafından sekiz okulun yıkılacağı, bir okul ve bir öğrenci yurdunda ise güçlendirme çalışmalarının yapılacağı bilgisi paylaşıldı.¹⁷⁹ MEB tarafından, Elazığ, Malatya, Adıyaman ve Diyarbakır'daki toplam 98 okul binasının kullanım dışı bırakılması kararı alındı.¹⁸⁰ Boşaltılan okullardaki öğrenciler çevre okullara yönlendirildi ve bu okullarda tam gün eğitimden ikili eğitim uygulamasına geçildi.¹⁸¹ Eğitim Yapılarında Afet Riskinin Azaltılması Projesi'nin yanı sıra, TCCB tarafından "Okullardan Yarınlar" adıyla eğitime destek için bağış projesi başlatıldı.¹⁸² Hayırseverlerden nakdi yardım toplanmasını amaçlayan kampanyayla toplanan kaynaklarla başta deprem bölgeleri olmak üzere 1.300 yeni okulun yapılması ve okulların depreme karşı güçlendirme çalışmaları yapılması hedefleniyor.¹⁸³

2019-20'de eğitim finansmanı alanında yaşanan gelişmeler genel olarak değerlendirildiğinde, Türkiye'de eğitime ayrılan kaynakların artması gerekiyor. İhtiyaç duyulan artışın kamu kaynakları yerine hanehalkının payının artırılarak sağlanması eşitsizliklerin derinleşmesine neden olacaktır. Kaynak ihtiyacı değerlendirilirken, COVID-19 salgınının da eğitim harcamalarını etkilemeye devam edeceği göz önünde bulundurulmalı ve salgının MEB'in 2020 bütçesine etkileri kamuoyuyla paylaşılmalıdır. MEB'in 2020 bütçesinde değerlendirilmesi gereken bir konu da MEB'in yatırım bütçesidir. Bu bütçe 2018'deki düzeyin altında kalmaya devam ediyor. Bütçenin detaylarına bakıldığında yatırımların büyük oranda yapı-tesis kalemine ayrıldığı görülüyor. Türkiye'de ikili eğitimin sonlandırılması, okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması ve 2020-21'de ortaöğretime başlayacak öğrenci sayısının önceki yıllardan çok daha fazla olması nedeniyle oluşan derslik ihtiyacı için yapı-tesis kalemine bütçe ayrılması yerindedir. Öte yandan, COVID-19 salgını ile oluşan ihtiyaçlar da düşünülerek etüt proje kalemine de yatırımlar artırılmalıdır. Ekim 2020'de MEB'in 2021 bütçesi görüşülmeye başlanacak. Yeni bütçe görüşülürken, eğitimdeki ihtiyaçlar ve salgının öğrettikleri dikkate alınmalıdır.

178 Özdemir-Güneli, 5 Şubat 2020.

179 Rakipoğlu, 1 Şubat 2020.

180 MEB, 23 Şubat 2020.

181 A.g.e.

182 MEB, 25 Şubat 2020.

183 A.g.e.

SONUÇ YERİNE

Eğitim İzleme Raporu 2020: Eğitim Yönetişimi ve Finansmanı dosyasında, Eylül 2019-Haziran 2020 arasında yaşanan gelişmeler ulusal ve uluslararası pek çok kaynaktan ve alandaki uzmanların geribildirimlerinden yararlanılarak incelendi. Eğitim yönetişimi ve finansmanı açısından 2019-20 eğitim-öğretim yılı üst politika belgelerinin yayımlandığı, depremler ve COVID-19 salgını gibi dış faktörlerin eğitimi yakından etkilediği, salgın sonucunda eğitimdeki eşitsizliklerin derinleştiği bir yıl oldu. Tüm bu gelişmeler eğitimi etkilemeye devam edecek.

2019-20 eğitim-öğretim yılı hem eğitim politikalarının yeni beş yıllık planının kalkınma planı ve stratejik plan ile kamuoyuyla paylaşıldığı, hem de depremler ve COVID-19 salgını nedeniyle oluşan ihtiyaçların hızla karşılanması gereken bir dönem oldu. Dünyada yaşanan ekolojik sorunların, farklı alanlarda yeni ihtiyaçlara sebep olması bekleniyor. Depremler ve COVID-19 salgını gibi bunların da ne zaman olacağı bugünden belli değil. Fakat, ekolojik sorunlara ilişkin bütüncül bir değerlendirme yapılarak önlemler alınabilir. Eğitim yönetişimi açısından, önlemlerin eğitimin uzun dönemli planlamalarında yer alması gerekiyor. Plan dışında ortaya çıkan ihtiyaçların üst politika belgelerini nasıl etkilediği kamuoyuyla paylaşılmalıdır. Salgının özellikle MEB'in 2020 bütçesini nasıl etkilediği, tüm eğitim paydaşlarının bilgilendirilmesi gereken bir konudur.

COVID-19 salgını, eğitim paydaşlarının karar alma süreçlerine katılımını etkiledi. Bu dönem, herkes gibi paydaşların da bilgi ihtiyacının arttığı bir dönem oldu. Salgın gibi acil durum dönemlerinde karar alma süreçleri hızlansa da bu durum paydaş katılımına engel olmamalıdır. Türkiye'de eğitim politikaları ağırlıklı olarak merkezi teşkilat tarafından yapılıyor. Fakat eğitim sistemi, çok paydaşlı ve çok katmanlıdır. Her katmandaki her paydaşın deneyimleri eğitim politikaları için değerlidir. Bu deneyimlerin politikalara yansması, politika ve uygulamaların sahadaki ihtiyaçlara daha iyi cevap verebilmesini sağlayacaktır. Bu yüzden, acil durum dönemlerinde dahi paydaşların geribildirimleri düzenli alınmalıdır. Bunun için sistemler geliştirilmelidir.

COVID-19 salgını tüm çocukların nitelikli eğitime erişiminin her koşulda sağlanması gerektiğini bir kez daha hatırlattı. Salgın öncesinde örgün eğitime erişemeyen çocuklar olduğu gibi, salgın sırasında da uzaktan eğitime erişemeyen çocuklar oldu. Eğitimde teknoloji kullanımının artması fırsatlar kadar, fırsat eşitsizliklerini de beraberinde getiriyor. Eğitim hakkı temel alınarak, çocukların nitelikli eğitime erişimindeki her türlü engel kaldırılmalıdır. Okullar açıldığında da salgın dönemindeki eşitsizlikler çocukları etkilemeye devam edecek. Bu yüzden okulların haneler arası imkân farklılıklarını azaltan, tüm çocukların eğitimle ilişkili ihtiyaçlarını karşılayabilen kurumlar olması gerekiyor. Bunun için, Türkiye'de eğitime ayrılan kaynakların artırılması çok önemlidir.

Özetle, bu yıl COVID-19 salgını ve depremler gibi dışsal faktörlerin eğitimi önemli ölçüde etkilediği görüldü. Tüm çocukların nitelikli eğitime erişiminin her koşulda sağlanması gerektiği bir kez daha vurgulandı. Eğitim politikaları alanında, başka ülke, kurum ve paydaşların deneyimlerinden öğrenmenin önemi görüldü. Türkiye'de eğitime ayrılan kaynakların artırılması ihtiyacı devam etti. MEB'in 2020 bütçesinde yatırımları gösteren

sermaye giderlerine ayrılan pay 2019'a göre artsa da hala 2014'teki düzeyinin altındadır. İlerleyen günlerde de bu alanlarda yeni gelişmeler yaŐanabilir, başka dış faktörler eğitimi yakından etkileyebilir. EĞitim yönetişimi ve finansmanı açısından temel gerekliliklerden biri, tüm paydaşların belirli göstergeler çerçevesinde eğitimi izlemeye ve değerlendirmeye devam etmesidir.

KAYNAKÇA

AA (2020, 12 Mart). İbrahim Kalın “koronavirüs” toplantısında alınan tedbirleri açıkladı. Mayıs 2020, <https://www.aa.com.tr/tr/koronavirus/ibrahim-kalin-koronavirus-toplantisinde-alinan-tedbirleri-acikladi/1763918>

Aktaş-Salman, U. (2020, 24 Nisan). Türkiye’de koronavirüsün eğitime etkileri – V | Dijital uçurumu öğrenciler anlatıyor. *ERG Blog*. Haziran 2020, <https://www.egitimreformugirisimi.org/turkiyede-koronavirusun-egitime-etkisi-v-dijital-ucurumu-ogrenciler-anlatiyor/>

Al-Samarrai, S. (2020, 12 Mayıs). Protecting education finance from COVID-19’s triple funding shock. *World Bank Blogs*. Haziran 2020, <https://blogs.worldbank.org/education/protecting-education-finance-covid-19s-triple-funding-shock>

Al-Samarrai, S. (2020). The impact of the COVID-19 pandemic on education financing (English). Haziran 2020, <http://documents.worldbank.org/curated/en/479041589318526060/The-Impact-of-the-COVID-19-Pandemic-on-Education-Financing>

Arık, B. M. (2020, 15 Nisan). Türkiye’de koronavirüsün eğitime etkileri – IV | Dijital uçurum eğitimi nasıl etkiliyor?. *ERG Blog*. Haziran 2020, <https://www.egitimreformugirisimi.org/koronavirusun-egitime-etkileri-iv-dijital-ucurum-uzaktan-egitimi-nasil-etkiliyor/>

Arık, B. M. (2020, 29 Mayıs). Türkiye’de koronavirüsün eğitime etkileri – VI | Okullar açılmaya hazır mı?. *ERG Blog*. Haziran 2020, <https://www.egitimreformugirisimi.org/turkiyede-koronavirusun-egitime-etkileri-vi-okullar-acilmaya-hazir-mi>

Birgün (2020, 21 Şubat). Özel okul krizi devam ediyor: Türkiye’de bir süre özel okul açılmasın. Haziran 2020, <https://www.birgun.net/haber/ozel-okul-krizi-devam-ediyor-turkiye-de-bir-sure-ozel-okul-acilmasin-288879>

Burns, T. ve Köster, F. (2016). Modern governance challenges in education. T. Burns ve F. Köster (ed.) *Governing education in a complex world* içinde. Educational Research and Innovation, Paris: OECD Publishing.

Busso, M. (2020,13 Nisan). Pandemic and inequality: How much human capital is lost when schools close?. *Inter-American Development Bank Ideas Matter*. Mayıs 2020, <https://blogs.iadb.org/ideas-matter/en/pandemic-and-inequality-how-much-human-capital-is-lost-when-schools-close/>

Candaş, A., Akkan, B. E., Günseli, S., ve Deniz, M. B. (2011). *Devlet ilköğretim okullarında ücretsiz öğle yemeği sağlamak mümkün mü*. İstanbul: Açık Toplum Vakfı. https://spf.boun.edu.tr/sites/spf.boun.edu.tr/files/1439801191_spf_okulda_yemek_raporu.pdf

Cauchemez, S., Ferguson N. M., Wachtel C., Tegnell, A., Saour, G., Duncan, B. ve Nicoll, A. (2009). Closure of schools during an influenza pandemic. *Lancet Infect Dis* 9(8), 473–481. Mayıs 2020, [https://doi.org/10.1016/S1473-3099\(09\)70176-8](https://doi.org/10.1016/S1473-3099(09)70176-8)

CGD (2020). COVID education policy tracking. Mayıs 2020, <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1ndHgP53atJ5J-EtxgWcpSFYg8LdzHpUlsnb6mWybErYg/edit?ts=5e6f893e#gid=0>

CNN Türk TV (2020). Eğitim sisteminde ne gibi değişiklikler olacak. 29.03.2020 tarihli *Hakan Çelik’le Haftasonu Yayını*. Mayıs 2020, <https://www.cnnturk.com/tv-cnn-turk/programlar/hafta-sonu/egitim-sisteminde-ne-gibi-degisiklikler-olacak-bakan-ziya-selcuk-hafta-sonunda-anlattı>

Çalık, B. (2019, 18 Aralık). Bakan Selçuk’tan “Doğa Koleji” açıklaması. *Anadolu Ajansı*. Haziran 2020, <https://www.aa.com.tr/tr/egitim/bakan-selcuktan-doga-koleji-aciklamasi/1677597>

Çelikdemir, K. (2020). COVID-19 salgınında öğrenimin sürdürülmesi. *TEDMEM*. Haziran 2020, <https://tedmem.org/covid-19/covid-19-salgininda-ogrenmenin-surdurulmesi>

Düşkün, Y. (2020, 16 Nisan). Koronavirüs koşullarında öğretmenlik. *Sivil Sayfalar*. Haziran 2020, <https://www.sivilsayfalar.org/2020/04/16/koronavirus-kosullarinda-ogretmenlik/>

ERG (2019). Eğitim izleme raporu 2019: Eğitimin yönetişi ve finansmanı. Mayıs 2020, https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2010/01/EIR_Egitimin_Yonetisimi_ve_Finansmani.pdf

Ergen, F. (2020, 11 Mayıs). Öğretmenin gözünden uzaktan eğitimin ilk ayı. *Öğretmen Ağı Medium*. Mayıs 2020, <https://medium.com/@ogretmenagi/%C3%B6%C4%9Fretmenin-g%C3%B6z%C3%BCnden-uzaktan-e%C4%9Fitimin-i%C3%87lk-ay%C4%B1-932ce24d44d>

European Commission (2019). PISA 2018 and the EU: Striving for social fairness through education. Mayıs 2020, https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/pisa-2018-eu_1.pdf

Eurostat (2020). Children at risk of poverty or social exclusion. Haziran 2020, <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tespm040/default/table?lang=en>

Ferguson, N. M., Cummings, D. A. T., Fraser, C., Cajka, J. C., Cooley, P. C. ve Burke, D.S. (2006). Strategies for mitigating an influenza pandemic. *Nature* 442, 448–452. Mayıs 2020, <https://www.nature.com/articles/nature04795>

FİSA Çocuk Hakları Merkezi (2020, 30 Mart). Salgın döneminde çocuklar için acil çocuk koruma politikası. *FİSA.org*. Mayıs 2020, <https://chm.fisa.org.tr/salgin-doneminde-cocuklar-icin-acil-cocuk-koruma-politikasi-olusturulmalidir/>

GEM Report Education Progress (2019). Finance. Mayıs 2020, <https://www.education-progress.org/en/articles/finance>

Huebler, F. ve Legault E. (2017, 5 Haziran). The world families: Hidden funders of education. *UIS UNESCO Blog*. Haziran 2020, <http://uis.unesco.org/en/blog/worlds-families-hidden-funders-education>

Huffman, K. (2020, 27 Mart). Homeschooling during the coronavirus will set back generation of children. *The Washington Post*. Mayıs 2020, https://www.washingtonpost.com/outlook/coronavirus-homeschooling-will-hurt-students-badly/2020/03/27/f639882a-6f62-11ea-b148-e4ce3fbd85b5_story.html?utm_campaign=wp_main&utm_medium=social&utm_source=twitter

Hümanist Büro (t.y.). Covid-19’un çocuklar üzerindeki en ağır etkisi: İhmal ve istismar. Haziran 2020, [http://humanistburo.org/dosyalar/humdosya/Covid-19%20ve%20Cocuk%20Istismari%20Bilgi%20Notu%20\(Humanist%20Buro\).pdf](http://humanistburo.org/dosyalar/humdosya/Covid-19%20ve%20Cocuk%20Istismari%20Bilgi%20Notu%20(Humanist%20Buro).pdf)

İçişleri Bakanlığı (2020, 3 Nisan). 89780865-153 sayılı Şehir Giriş/Çıkış Tedbirleri ve Yaş Sınırlaması konulu genelge. Mayıs 2020, <https://www.icisleri.gov.tr/sehir-giriscikis-tebirleri-ve-yas-sinirlaması>

Jenkins, R. (2020, 18 Mart). Commentary: Ebola taught us why closing schools may be extreme. *Concord Monitor*. Mayıs 2020, <https://www.concordmonitor.com/Closing-schools-33403296>

Korlu, Ö. (2019). Bir bakışta eğitim 2019'a göre Türkiye'de eğitimin durumu. *ERG Bilgi Notu*. Mayıs 2020, <https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2010/01/Bir-Bakışta-Eğitim-2019'a-Göre-Türkiye'de-Eğitimin-Durumu.pdf>

MEB (t.y.). Haberler. Mayıs 2020, http://www.meb.gov.tr/meb_haberindex.php?dil=tr

MEB (2018). 2023 eğitim vizyonu. Mayıs 2020, http://2023vizyonu.meb.gov.tr/doc/2023_EGITIM_VIZYONU.pdf

MEB (2018, 7 Kasım). Bakan Selçuk, TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda sunum yaptı. Mayıs 2020, <https://www.meb.gov.tr/bakan-selcuk-tbmm-plan-ve-butce-komisyonunda-sunum-yapti/haber/17391/tr>

MEB (2019a). Millî eğitim istatistikleri: Örgün eğitim 2018-2019. Mayıs 2020, http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_09/30102730_meb_istatistikleri_organ_egitim_2018_2019.pdf

MEB (2019b). Millî Eğitim Bakanlığı 2020 bütçe sunuşu. Mayıs 2020, http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_12/18094404_2020_BUTCE_SUNUYU_17.12.2019.pdf

MEB (2019c). 2019 ortaöğretim kurumlarına ilişkin merkezi sınav. Haziran 2020, https://www.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_06/24094730_2019_Ortaogretim_Kurumlarina_Iliskin_Merkezi_Sinav.pdf

MEB (2019, 28 Ocak). Basın bülteni. Haziran 2020, <https://www.meb.gov.tr/basin-bulteni/haber/17926/tr>

MEB (2019, 19 Şubat). Mesleki ve teknik eğitim yoluyla sosyal ve ekonomik uyum projesi. Haziran 2020, <https://mtegm.meb.gov.tr/www/mesleki-ve-teknik-egitim-yoluyla-sosyal-ve-ekonomik-uyum-projesi/icerik/2309>

MEB (2019, 5 Aralık). Veliler için aylık bülten: "Bizden". Mayıs 2020, <https://www.meb.gov.tr/veliler-icin-aylik-bulten-bizden/haber/19881/tr>

MEB (2020, 3 Şubat). Solunum yolu enfeksiyonlarından nasıl korunuruz?. Mayıs 2020, <http://www.meb.gov.tr/solunum-yolu-enfeksiyonlarından-nasil-korunuruz/haber/20234/tr>

MEB (2020, 22 Şubat). 2020 LGS için il il kontenjanlar belirlendi, fiziki sorun yaşanmayacak. Haziran 2020, <https://www.meb.gov.tr/2020-lgs-icin-il-il-kontenjanlar-belirlendi-fiziki-sorun-yasanmayacak/haber/20370/tr>

MEB (2020, 23 Şubat). Yeni okul binalarımız hazır oluncaya kadar hiçbir öğrencimiz sıkıntı yaşamadan eğitime devam edecek. Haziran 2020, <http://www.meb.gov.tr/yeni-okul-binalarimiz-hazir-oluncaya-kadar-hicbir-ogrencimiz-sikinti-yasamadan-egitime-devam-edecek/haber/20375/tr>

MEB (2020, 25 Şubat). Bin üç yüz yeni okul binası için bağış kampanyası. Haziran 2020, <http://www.meb.gov.tr/bin-uc-yuz-yeni-okul-binasi-icin-bagis-kampanyasi/haber/20386/tr>

MEB (2020, 6 Mart). Koronavirüse karşı tüm okullarda “eş zamanlı hijyen” uygulaması. Mayıs 2020, <http://www.meb.gov.tr/koronaviruse-karsi-tum-okullarda-es-zamanli-hijyen-uygulamasi/haber/20455/tr>

MEB (2020, 10 Mart). Öğretmen ve öğrencilere “Koronavirüs” uyarısı. Mayıs 2020, <http://www.meb.gov.tr/ogretmen-ve-ogrencilere-koronavirus-uyarisi/haber/20476/tr>

MEB (2020, 11 Mart). Lise kontenjanları %110’a çıkarıldı. Haziran 2020, <http://www.meb.gov.tr/lise-kontenjanlari-yuzde-110a-cikarildi/haber/20480/tr>

MEB (2020, 12 Mart). Koronavirüs önlemleri kapsamında okullardaki sosyal etkinlikler iptal edildi. Mayıs 2020, <http://www.meb.gov.tr/koronavirus-onlemleri-kapsaminda-okullardaki-sosyal-etkinlikler-iptal-edildi/haber/20488/tr>

MEB (2020, 18 Mart). Koronavirüsün travmatik etkilerini azaltmak için “psikososyal destek paketi”. Mayıs 2020, <http://www.meb.gov.tr/koronavirusun-travmatik-etkilerini-azaltmak-icin-psikososyal-destek-paketi/haber/20538/tr>

MEB (2020, 19 Mart). Bakan Selçuk, 23 mart’ta başlayacak uzaktan eğitime ilişkin detayları anlattı. Mayıs 2020, <http://www.meb.gov.tr/bakan-selcuk-23-martta-baslayacak-uzaktan-egitime-iliskin-detaylari-anlatti/haber/20554/tr>

MEB (2020, 23 Mart). Bakan Selçuk’tan uzaktan eğitimle ilgili en çok sorulan 10 soruya yanıt. Haziran 2020, <http://www.meb.gov.tr/bakan-selcuktan-uzaktan-egitimle-ilgili-en-cok-sorulan-10-soruya-yanit/haber/20579/tr>

MEB (2020, 1 Nisan). Koronavirüs travmasına karşı “psikososyal destek çağrı merkezi” öğrenci ve velilerimizin hizmetinde. Mayıs 2020, <http://www.meb.gov.tr/koronavirus-travmasına-karsi-psikososyal-destek-cagri-merkezi-ogrenci-ve-velilerimizin-hizmetinde/haber/20617/tr>

MEB (2020, 3 Nisan). Öğretmenler ek ders ücretinden yararlanacak. Mayıs 2020, <http://www.meb.gov.tr/ogretmenler-ek-ders-ucretlerinden-yararlanacak/haber/20634/tr>

MEB (2020, 6 Nisan). Uzaktan eğitimde veli kuşağını Ziya Öğretmen başlatıyor. Mayıs 2020, <http://www.meb.gov.tr/uzaktan-egitimde-veli-kusagini-ziya-ogretmen-baslatiyor/haber/20650/tr>

MEB (2020, 10 Nisan). Koronavirüs ile mücadelede gençler için “psikolojik destek” rehberi. Mayıs 2020, <http://www.meb.gov.tr/koronavirus-ile-mucadelede-gencler-icin-psikolojik-destek-rehberi/haber/20677/tr>

MEB (2020, 30 Nisan). “Ziya Öğretmen ile Eğitim Buluşmaları” internet ortamında yeniden başladı. Mayıs 2020, <http://www.meb.gov.tr/ziya-ogretmen-ile-egitim-bulusmalari-internet-ortaminda-yeniden-basladi/haber/20811/tr>

MEB (2020, 1 Mayıs). TRT EBA TV’de LGS ve YKS hazırlık öğrencilerine özel yayın başlıyor. Mayıs 2020, <http://www.meb.gov.tr/trt-eba-tvde-lgs-ve-yks-hazirlik-ogrencilerine-ozel-yayin-basliyor/haber/20816/tr>

MEB (2020, 23 Mayıs). Özel eğitim öğrencilerinin EKPSS'ye hazırlığı için mobil uygulama. Mayıs 2020, <http://www.meb.gov.tr/ozel-egitim-ogrencilerinin-ekpssye-hazirligi-icin-mobil-uygulama/haber/20977/tr>

MEB (2020, 29 Mayıs). Özel okul öncesi kurumlar 1 Haziran'dan itibaren açılacak. Haziran 2020, <https://www.meb.gov.tr/ozel-okul-oncesi-egitim-kurumlari-ve-kurslar-1-hazirandan- itibaren-acilabilecek/haber/21010/tr>

MEB (2020, 2 Haziran). Resmi okul öncesi kurumlar 19 Haziran'a kadar hizmet sunabilecek. Haziran 2020, <https://www.meb.gov.tr/resmi-okul-oncesi-kurumlari-19-hazirana-kadar-hizmet-sunabilecek/haber/21042/tr>

MEB İç Denetim Birimi Başkanlığı (2019, 23 Ekim). İlkokul ve ortaokullarda ücretsiz ders kitaplarının beklentileri karşılama düzeyi süreci. Haziran 2020, <http://icden.meb.gov.tr/www/ilkokul-ve-ortaokullarda-ucretsiz-ders-kitaplarinin-beklentileri-karsilama-duzeyi-sureci/icerik/149>

MEB Kırşehir Millî Eğitim Müdürlüğü (t.y.). TEFBİS kullanıcı eğitimi. Mayıs 2020, <https://slideplayer.biz.tr/slide/8933914/>

MebPersonel.com (2020, 30 Nisan). Öğretmenler için EBA canlı ders yapmak zorunlu mu konusunda resmi yazı. *MEBPersonel.com*. Haziran 2020, <https://www.mebpersonel.com/eba/ogretmenler-icin-eba-canli-ders-yapmak-zorunlu-mu-konusunda-resmi-h240470.html>

MEB SGB (2018). 2019-2023 Stratejik Plan Hazırlık Çalışmaları konulu 669668699-10.06.01-E.16702371 sayılı genelge (2018/16). Mayıs 2020, http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_09/19115208_genelge.pdf

MEB SGB (2019a). Millî Eğitim Bakanlığı 2019 yılı performans programı. Mayıs 2020, http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_11/25140550_2019_PP_yayYn.pdf

MEB SGB (2019b). T.C. Millî Eğitim Bakanlığı 2019-2023 stratejik planı. Mayıs 2020, http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_12/31105532_Milli_EYitim_BakanlYYY_2019-2023_Stratejik_PlanY__31.12.pdf

MEB SGB (2020). Millî Eğitim Bakanlığı 2019 yılı faaliyet raporu. Mayıs 2020, http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_03/12144540_28191618_Milli_EYitim_BakanlYYY_2019_YYIY_Ydare_Faaliyet_Raporu_28.02.2020.pdf

Mert, M. (2020, 31 Mart). Eğitimde fırsat eşitliği ve dil öğretimi: uyum sınıfları. *Sivil Sayfalar*. Mayıs 2020, <https://www.sivilsayfalar.org/2020/03/31/egitimde-firsat-esitligi-ve-dil-ogretimi-uyum-siniflari/>

Minardi, A. L., Hares, S. ve Crawford, L. (2020, 28 Şubat). Containing the epidemic: Should schools close for coronavirus?. *Center for Global Development Blog*. Mayıs 2020, <https://www.cgdev.org/blog/containing-epidemic-should-schools-close-coronavirus>

Nicolai, S. ve Triplehorn C. (2003). The role of education in protecting children in conflict. *Humanitarian Practice Network Paper 42*. Mayıs 2020, <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/520.pdf>

OECD (2001). Engaging citizens in policy making: Information, consultation, and public participation. *OECD Public Management Policy Brief, No: 10*. Mayıs 2020, <http://www.sigmaweb.org/publicationsdocuments/35063274.pdf>

OECD (2019a). Education at glance 2019: OECD Indicators. Mayıs 2020, https://read.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2019_f8d7880d-en#page1

OECD (2019b). PISA 2018 education GPS. Nisan 2020, <https://gpseducation.oecd.org/>

OECD (2019c). PISA 2018 results (volume III): What school life means for students' lives. Nisan 2020, <https://dx.doi.org/10.1787/acd78851-en>.

OECD (2020). COVID-19: Protecting people and societies. Mayıs 2020, https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=126_126985-nv145m3l96&title=COVID-19-Protecting-people-and-societies

Ordway, D. M. (2020, 21 Nisan). School closings: How student behavior can limit their effectiveness during outbreaks. *Journalist's Resource*. Mayıs 2020, <https://journalistsresource.org/studies/society/education/school-closings-effectiveness/>

Oseni, G., Huebler, F., McGee, K., Amankwah, A., Legault, E. ve Rakotonarivo, A. (2018). "Introduction" measuring household expenditure on education. *The World Bank*. Haziran 2020, <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/measuring-household-expenditure-education-2018-en.pdf>

Öz, S. (t.y.). Konu 3: Kamu harcamalarının sınıflandırılması ve artışı. *Ankara Üniversitesi Açık Ders Sunumu*. Haziran 2020, https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/51727/mod_resource/content/5/KONU%203%20-%20KAMU%20MALIYESI-%20HARCAMALAR-%20SINIFLANDIRMASI-II.pdf

Özdemir-Güneli, M. (2020, 5 Şubat). Okul binaları depreme hazır mı?. *Milliyet*. Haziran 2020, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/okul-binalari-depreme-hazir-mi-6137526>

Paksoy, M., Alyanak, Ç. M., Hongur, A. ve Mutlu, S. (2020, 18 Mayıs). Cumhurbaşkanı Erdoğan: Bayramda 81 ilde sokağa çıkma kısıtlaması uygulanacak. *Anadolu Ajansı*. Mayıs 2020, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogan-bayramda-81-ilde-sokaga-cikma-kisitlamasi-uygulanacak/1845199>

Prasso, S. (2020, 31 Mart). China's divorce spike is a warning to rest of locked-down world. *Bloomberg*. Mayıs 2020, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-03-31/divorces-spike-in-china-after-coronavirus-quarantines>

Rakipoğlu, Z. (2020, 1 Şubat). İstanbul'da depremde hasar gören 8 okul yıkılacak. *Anadolu Ajansı*. Haziran 2020, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/istanbulda-depremde-hasar-goren-8-okul-yikilacak/1721119>

Reimer, F. M. ve Schleicher, A. (2020). A framework to guide an education response to the COVID-19 Pandemic of 2020. Mayıs 2020, https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=126_126988-t63lxosohs&title=A-framework-to-guide-an-education-response-to-the-COVID-19-Pandemic-of-2020

Resmî Gazete (2012, 20 Mart). Millî Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği. *Resmî Gazete Sayısı: 28239*. Haziran 2020, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120320-5.htm>

Sağlık Bakanlığı (2020). Türkiye'de güncel durum. Mayıs 2020, <https://covid19.saglik.gov.tr>

Save the Children (2020). Save the Children's COVID-19 program framework and guidance version 1.0. Mayıs 2020,

Schleicher, A. (2019). PISA 2018: Insights and interpretations. *OECD*. Mayıs 2020, <https://www.oecd.org/pisa/PISA%202018%20Insights%20and%20Interpretations%20FINAL%20PDF.pdf>

Şahin, O., Başeğmez, M. ve Coşkun, H. G. (2019). CBS ile eğitim kaynaklarının planlanmasında Sarıyer örneğinin incelenmesi. *TMMOB 6. Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi, 23-25 Ekim 2019, Ankara*. Mayıs 2020, https://www.researchgate.net/profile/Murat_Basegmez2/publication/339069848_CBS_ile_Egitim_Kaynakl

Şenses-Kurukız, H. (2019, 30 Aralık). Doğa Kolejini İTÜ satın aldı. *Anadolu Ajansı*. Haziran 2020, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/doga-kolejini-itu-aldi/1687848>

TCCB (2020, 28 Haziran). Türkiye'nin salgının önlenmesinde örnek alınan bir konuma gelmesi hepimizin ortak başarısıdır. *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı*. Haziran 2020, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/120316-turkiye-nin-salginin-onlenmesinde-ornek-alinan-bir-konuma-gelmesi-hepimizin-ortak-basarisidir>

TCCB SBB (2019a). On birinci kalkınma planı 2019-2023. Mayıs 2020, <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/On-Birinci-Kalkinma-Plani.pdf>

TCCB SBB (2019b). 2020 yılı merkezi yönetim bütçe kanunu ve bağlı cetveller. Mayıs 2020, <http://www.sbb.gov.tr/merkezi-yonetim-butce-kanunlari/#1550658802053-28e1db68-a098>

TCCB SBB (2019c). 2020-2022 bütçe hazırlama rehberi. Haziran 2020, http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/10/01-RehberAciklamalar_2020-2022.pdf

TEGV (2020). Covid 19 dönemi TEGV çocukları uzaktan eğitim durum değerlendirme raporu. Haziran 2020, <https://tegv.org/dosyalar/covid-19-donemi-uzaktan-egitim-durum-degerlendirme-raporu.pdf>

The Education Commission (2020). 2020 update: The International Finance Facility for Education (IFFEd) *Updates*. Mayıs 2020, <https://educationcommission.org/updates/2020-update-the-international-finance-facility-for-education-iffed>

TÜİK (2019a). Eğitim harcamaları istatistikleri 2018. Mayıs 2020, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?jsessionid=B11Fpb2JbJ3Mv9kbmpP1Q8K5JNttMD7QGh-31H32StzFJ8gMsgvxP!12483856?id=30588>

TÜİK (2019b). Gelire göre sıralı %20'lik gruplara göre tüketim harcamalarının dağılımı, 2010-2018 - Dikey. *Hanehalkı Bütçe Araştırması 2018*.

TÜİK (2019c). Çocuk İstatistikleri - Yoksulluk. *TÜİK Merkezi Dağıtım Sistemi*. Mayıs 2020, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=203&locale=tr>

TÜİK (2020a). Tüketici fiyat endeksi (2003=100) madde sepeti ve ortalama fiyatlar (Türkiye). Haziran 2020, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1014

TÜİK (2020b). İstatistiklerle çocuk 2019. Haziran 2020, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33733>

TÜİK (2020c). Konut ve çevre konusunda sorun yaşayan bireylerin oranı, 2011-2018. *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması*. Nisan 2020, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/>

TÜİK (2020d). Hanelerde bilişim teknolojileri ve İnternet erişimi bulunma oranı, 2004-2019. *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2004-2019*. Nisan 2020, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/>

UIS (t.y.). Out-of-school children and youth. Haziran 2020, <http://uis.unesco.org/en/topic/out-school-children-and-youth>

UNESCO (2019). *GEMR: Migration, displacement and education*. Paris: United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization.

UNESCO, UNDP, UNPFA, UNHCR, UNICEF, UN Women, ... ILO (2016). Incheon declaration and framework for action for the implementation of sustainable development goal 4. Mayıs 2020, http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/education-2030-incheon-framework-for-action-implementation-of-sdg4-2016-en_2.pdf

UNESCO İİEP (2020, 24 Nisan). Plan for school reopening. *UNESCO İİEP*. Haziran 2020, http://www.iiiep.unesco.org/en/plan-school-reopening?utm_content=bufferc6f16&utm_medium=social&utm_source=twitter.com&utm_campaign=buffer

USAID (2020, 11 Mart). Why do countries consider school closures during pandemics? *COVID-19 And Education: Initial Insights For Preparedness, Planning And Response*. Mayıs 2020, <https://www.edu-links.org/sites/default/files/media/file/COVID-19%20%26%20Ed-%20Initial%20Insights%20for%20Preparedness%20Planning%20and%20Response%20%202020.03.12.pdf>

Uşul, A. S. (2019, 7 Aralık). MEB Doğa Koleji'ne ilişkin her türlü tedbirin alındığını bildirdi. *Anadolu Ajansı*. Haziran 2020, <https://www.aa.com.tr/tr/egitim/meb-doga-kolejine-iliskin-her-turlu-tedbirin-alindigini-bildirdi/1666811>

Ülkar, E. ve Öndeş Ö. (2019, 4 Haziran). Özel okullarda %30'a varan zam. *Hürriyet*. Haziran 2020, <https://www.hurriyet.com.tr/egitim/ozel-okullarda-yuzde-30a-varan-zam-41234846>

Yılmaz, Ö. (2020, 10 Şubat). Son dakika: MEB planlıyor! Öğrenciler için ücretsiz olacak. *Milliyet*. Haziran 2020, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/18-5-milyon-ogrenciye-uccretsiz-yemek-geliyor-6141418>

Yücel, O. (2020). #Koronavirüs zaman çizelgesi: Ne zaman ortaya çıktı? Nasıl yayıldı? Önemli tarihler nelerdi? (Güncellendi). *Medyascope*. Mayıs 2020, <https://medyascope.tv/2020/04/05/koronavirus-zaman-cizelgesi-ne-zaman-ortaya-cikti-nasil-yayildi-onemli-tarihler-nelerdi/>

Koordinasyon

Yeliz Düşkün

Yazar

Özgenur Korlu

Katkıda Bulunanlar

Burcu Meltem Arık

Ezgi Tunca

Işık Tüzün

Merve Mert

Umay Aktaş Salman

Yeliz Düşkün

Yayına Hazırlayanlar

Ezgi Tunca

Özge Karakaya

Özgenur Korlu

Yeliz Düşkün

Yapım

MYRA

Koordinasyon

Engin Doğan

Yayın Kimliği Tasarımı

Alper San

Sayfa Tasarımı

Gülderen Rençber Erbaş

İstanbul, Temmuz 2020

ERG EĞİTİM
REFORMU
GİRİŞİMİ | EĞİTİM
GÖZLEMEVİ

Bankalar Cad. Minerva Han
No: 2 Kat: 5 Karaköy 34425 İstanbul

T +90 (212) 292 05 42

F +90 (212) 292 02 95

www.egitimreformugirisimi.org